

BUNGE LA TANZANIA

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA TATU

Kikao cha Arobaini na Moja - Tarehe 13 Juni, 2016

(Bunge Lilianza Saa Tatu Asubuhi)

D U A

Naibu Spika (Dkt. Tulia Ackson) Alisoma Dua

NDG. ZAINAB ISSA - KATIBU MEZANI:

MASWALI NA MAJIBU

NAIBU SPIKA: Tutaanza na Ofisi ya Waziri Mkuu, Mheshimiwa Jacqueline Ngonyani Msongozi Mbunge wa Viti Maalum, sasa aulize swali lake.

MBUNGE FULANI: Mtajie swali 344.

Na. 344

Fedha Shilingi 50,000,000/= kwa Kila Kijiji na Mtaa

MHE. JACQUELINE N. MSONGOZI aliuliza:-

Katika Ilani ya CCM 2016/2017 Serikali imeahidi kuinua kipato cha mwananchi mmoja mmoja:-

Je, ni lini Serikali itaanza kutoa fedha kiasi cha shilingi 50,000,000 kwa kila Kijiji au Mtaa ili kuwasaidia wananchi kuboresha mitaji yao?

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, BUNGE, KAZI, AJIRA, VIJANA NA WALEMAVU) alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Jacqueline Ngonyani Msongozi, Mbunge wa Viti Maalum kutoka Mkoa wa Ruvuma, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imetenga shilingi bilioni 59.5 katika bajeti ya mwaka 2016/2017 chini ya Fungu 21, kwa ajili ya utekelezaji wa Ilani ya uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2015 ya kupeleka shilingi milioni 50 kwa kila kijiji. Fedha hizo zitatolewa baada ya kukamilisha taratibu mahususi zinazolenga kuhakikisha uwepo wa tija, katika matumizi ya fedha hiyo. Hivyo namwomba Mheshimiwa Mbunge Jacqueline, asubiri utekelezaji wake kuanzia mwaka wa fedha 2016/2017. Mara baada ya kukamilika kwa mfumo na muundo wa utekelezaji wa zoezi zima, ambapo kazi hii imeshaanza kufanyika.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Jacqueline Msongozi, swali la nyongeza.

MHE. JACQUELINE N. MSONGOZI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri, naomba niulize maswali mawili ya nyongeza kama ifuatavyo:-

Kwanza, Mkoa wa Ruvuma ni miongoni mwa mikoa yenye wananchi wengi sana na katika vijiji ambavyovimeainishwa kwa ajili ya kupewa mikopo hiyo, kila kijiji kina wastani wa wananchi 5,000 ambao wana uwezo wa kufanya kazi za uzalishaji. Je, Serikali ina mpango gani wa kuwapa mikopo yenye tija wananchi hao?

Swali la pili, kama wanakijiji watapata shilingi 1,000 kila mmoja itakayotokana na shilingi milioni 50. Je, watawekeza kwenye biashara gani ili wapate faida kwenye uwekezaji huo?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri, Ofisi ya Waziri Mkuu.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, BUNGE, KAZI, AJIRA, VIJANA NA WALEMAVU): Mheshimiwa Naibu Spika, nianze kumpongeza sana huyu Mheshimiwa Mbunge wa Viti Maalum kutoka Mkoa wa Ruvuma kwa kazi nzuri na jitihada kubwa anayoifanya ya uwakilishi ndani ya Bunge na hasa kuwawakilisha Watanzania wote, lakini hasa hasa wanawake wa Mkoa wa Ruvuma nampongeza sana. Mheshimiwa Mbunge ameniuliza maswali mawili la kwanza ameonyesha idadi ya watu jinsi ilivyo, katika maeneo mbalimbali

kwenye Vijiji vya Mkoa wa Ruvuma, akitaka kujua kama tuna mpango mahususi katika Serikali wa kuhakikisha vijiji hivyo vinapata mikopo.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kumhakikishia Mheshimiwa Mbunge kwamba, wakati tukipitisha bajeti ya Mheshimiwa Waziri Mkuu, Fungu 65 mradi namba 49, 45 pamoja na hiyo milioni 50. Hata hivyo, Serikali imetenga fedha nyingine bilioni moja kwa ajili ya kuhakikisha kwamba vijana na akina mama wanapata mikopo katika maeneo mbalimbali nchini Tanzania. Hata hivyo, Serikali pia kupitia Halmashauri zetu itaendelea kutenga asilimia tano ya mapato kwa ajili ya akinamama na vijana. Kwa hiyo, namhakikishia kwamba nguvu hizo zote zitasaidia.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika swali lake la pili la nyongeza amesema, pia anakadiria wastani wa shilingi 1,000 kama Mfuko huo utakopeshwa kwa wananchi, kwa idadi ya wananchi ambao wanaweza kuifanyia kazi. Namwomba Mheshimiwa Mbunge asubiri kama nilivyosema, tunatengeneza utaratibu na mfumo mzuri ambao utasaidia kuhakikisha kwamba wakopaji watapata fedha yenye tija na wataweza kufanya kazi na biashara ambazo zitainua kipato kwa familia zao na Taifa zima kwa ujumla.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mary Chatanda.

MHE. MARY P. CHATANDA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi ili niulize swali la nyongeza. Kwenye taarifa ya Waziri wa Fedha aliyowasilisha hii ya bajeti, imezungumzia tu suala la milioni 50, kwamba zitakwenda kwenye vijiji, haikuzungumzia Mitaa, kama ambavyo Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Makamu wa Rais, Mama Samia Suluhu Hassan walizungumza walipokuwa wakipita kwenye kampeni kwamba watahakikisha Mitaa na Vijiji vinapata mikopo ya milioni 50. Je, Serikali inatuambia nini juu ya wananchi wanaoishi mijini, ambao wana mitaa badala ya vijiji?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri, Ofisi ya Waziri Mkuu.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, BUNGE, KAZI, AJIRA, VIJANA NA WALEMAVU): Mheshimiwa Naibu Spika, nichukue nafasi hii pia kumpongeza Mheshimiwa Mary Chatanda, Mbunge mwanamke wa Jimbo pia kwa kazi nzuri za uwakilishi anazozifanya na nina imani kule Korogwe Mjini wako salama.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama nilivyokuwa najibu katika swali langu la msingi, kwamba kazi kubwa ambayo tunaendelea kuifanya sasa hivi ili kufanya maandalizi mazuri ya Mfuko huu, kuweza kutumika kwa Watanzania wote. Kama ilivyoainishwa katika Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi, ni pamoja pia na kutafsiri maana ya Mitaa na Vijiji kwa kuzingatia Sheria ya *Local Government* kama ilivyoweka mipaka katika maeneo ya mijini na vijijini.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba niwaambie Wabunge wawe na amani, watulie. Serikali yao inafanya kazi na utaratibu utawekwa wazi na tunahakikisha kwamba Watanzania hawa watanufaika na fedha hizi kama vile tulivyoainisha kwenye Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2015.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Massay.

MHE. FLATEI G. MASSAY: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa kunipa muda wa kuuliza swali la nyongeza. Kwa kuwa Mheshimiwa Waziri ametoa majibu mazuri sana, kwanza nampongeza. Pili kwa kuwa kundi la walemavu limekuwa likisahaulika sana hasa katika suala hili la mikopo, ukizingatia wapo vijana wa kike na wa kiume, lakini je, kwenye mpango huu wa milioni 500, kundi la walemavu limekuwa *considered* namna gani. Je, Mheshimiwa Waziri anaweza kunithibitishia hilo?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Massay ni milioni 50 siyo milioni 500. Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, BUNGE, KAZI, AJIRA, VIJANA NA WALEMAVU): Mheshimiwa Naibu Spika, nichukue nafasi hii pia kumpongeza sana Mheshimiwa Massay kwa kazi nzuri anayoifanya Bungeni ya kuwawakilisha wananchi wake wa Jimbo la Mbulu na hata walemavu pia.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sheria Namba Tisa ya mwaka 2010 ambayo inaongoza na kuratibu shughuli zote za watu wenye ulemavu nchini, zinatutaka na kutukumbusha kwamba, katika kila suala tunalolifanya kwenye nchi yetu ya Tanzania, lizingatie pia kwamba walemavu wanatakiwa wapewe haki sawa katika nchi yetu ya Tanzania. Kwa hiyo, tunapoandaa taratibu na miongozo kwa ajili ya fedha hizi, Sheria Namba Tisa ya mwaka 2010 itachukua nafasi yake, kuhakikisha pia walemavu wanakumbukwa katika mpango huu mzima.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Amina Molele, nadhani swali lako ameuliza Mheshimiwa Massay.

MHE. AMINA S. MOLLEL: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru amenifilisi na namshukuru sana Mheshimiwa Massay, lakini pia naomba nitoe taarifa kwamba, tutumie neno watu wenye ulemavu na sio walemavu.

NAIBU SPIKA: Ahsante Mheshimiwa Amina. Tunaendelea, Ofisi ya Rais, Utumishi na Utawala Bora, Mheshimiwa Ruth Hiyob Mollel swali lake litaulizwa na Mheshimiwa Rashid Shangazi.

Na. 345

Kupunguzwa kwa Idadi ya Wizara

MHE. RASHID A. SHANGAZI (K.n.y. MHE. RUTH H. MOLLEL) aliuliza:-

Mheshimiwa Rais amepunguza idadi ya Wizara kutoka 23 hadi 18 ili kupunguza gharama za uendeshaji:-

Je, ni kiasi gani cha fedha za walipa kodi zilizookolewa kwa kuwa na idadi ndogo ya Wizara.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, MENEJIMENTI YA UTUMISHI WA UMMA NA UTAWALA BORA alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Ruth Hiyob Mollel, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, hatua ya Mheshimiwa Rais ya kupunguza Wizara kutoka Wizara 28 hadi 18 ni sehemu ya utekelezaji wa ahadi yake, ya kupunguza gharama za uendeshaji na ukubwa wa Serikali aliyoitoa wakati wa kampeni za Uchaguzi Mkuu wa mwaka 2015 na katika Hotuba yake wakati akizindua Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Lengo likiwa ni kuboresha huduma kwa wananchi wetu kwa kuelekeza matumizi makubwa ya Serikali katika huduma za kijamii, kama vile afya, elimu, maji, miundombinu na mawasiliano pamoja na miradi ya maendeleo.

Uundwaji wa Serikali ya Awamu ya Tano bado unaendelea, kwa sasa Serikali inafanya uchambuzi wa kina wa majukumu ya kila Wizara, na taasisi zake ili kuainisha majukumu ambayo ni muhimu kuendelea kutekelezwa na Serikali na taasisi zake au la na kuchukua hatua stahiki. Uchambuzi huu utaiwezesha Serikali kubaini majukumu yanayofanana ndani ya taasisi, lakini yanatekelezwa na kitengo au Idara zaidi ya moja, au majukumu yanayofanana, lakini yanatekelezwa na taasisi zaidi ya moja.

Mheshimiwa Naibu Spika, zoezi hili pia litawezesha kubaini, kama idara au vitengo ndani ya Wizara na taasisi zake, vina majukumu ya kutosha ya kuhalalisha uwepo wake. Kukamilika kwa uchambuzi huu, ndio itakuwa msingi kwa Serikali kuuhisha miundo ya mgawanyo wa majukumu wa Wizara na taasisi zake na hivyo kujua gharama halisi, zitakazotokana na kupunguzwa kwa Wizara kutoka 28 hadi kufikia 18.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Shangazi, swali la nyongeza.

MHE. RASHID A. SHANGAZI: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Pamoja na majibu mazuri ambayo yanamhusu Mbunge wa mwendokasi aliyetoka, naomba niulize maswali mawili ya nyongeza. Kwa kuwa Wizara ya Utumishi, imeshindwa kutoa vibali kwa Halmashauri ya Wilaya ya Lushoto ambayo inatugharimu takribani milioni 28 kuhudumia watumishi 58. Je, ni lini Wizara hii itatoa kibali kwa Halmashari ya Wilaya ya Lushoto?

Swali la pili, kwa kuwa pesa hizi ambazo Halmashauri ya Lushoto inazitumia, kulipa mishahara zilikuwa ziende kwenye makundi maalum hasa ya vijana na akinamama, zile asilimia tano. Je, Wizara haioni kwamba pesa hizi kutumika kulipa watumishi inakinzana na dhana nzima ya utawala bora?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri, Ofisi ya Rais, Utumishi na Utawala Bora.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, MENEJIMENTI YA UTUMISHI WA UMMA NA UTAWALA BORA: Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na kwamba maswali haya naona yametoka nje kabisa na swali hili la msingi. Kuhusiana na lini sasa Ofisi ya Rais, Utumishi itatoa kibali kwa Halmashauri ya Lushoto, kwa ajili ya kibali cha ajira, niseme tu kwamba kwa sasa Serikali bado inaendelea na mchakato na pindi vibali hivyo vitakapokuwa tayari, basi taasisi husika zitaweza kufahamishwa na wataendelea na michakato hiyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusiana na swali lake la pili, kwamba kutokana na vibali hivi kuchelewa, imepelekea Halmashauri ya Wilaya yake kuweza kutumia mapato yake ya ndani au *own source* kwa ajili ya kulipa mishahara. Niseme tu kwamba kila mwaka na Halmashauri zote na mamlaka za ajira wanafahamu mchakato wa ajira, kila mwaka mamlaka ya ajira inatakiwa iwasilishe ikama yake.

Mheshimiwa Naibu Spika, hata hivyo, tumekuwa tukishuhudia huwa wanawasilisha ikama, ikama inaidhinishwa na baadaye Halmashauri inaenda kinyume kabisa na kuwaajiri watu wake kwa kupitia fedha zao za ndani. Niseme

tu kwamba kwa kweli suala hili limekuwa likileta changamoto na tuombe sana Halmashauri zijikite zaidi katika ikama ambazo zinaidhinishwa na Serikali kwa kutumia mishahara ya Serikali.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Hasunga.

MHE. JAPHET N. HASUNGA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kuniona. Ningependa kuuliza swali dogo la nyongeza. Kwa kuwa kuna taasisi nyingi za Serikali ambazo zinafanya kazi zinazofanana na hii inasababisha kwamba bado gharama ziendelee kubaki kuwa kubwa. Serikali ina mpango gani wa kupitia upya taasisi zake zote ili kuhakikisha kwamba zile zinazofanana zinaunganishwa, kusudi kuweza kupunguza matumizi zaidi?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri, Ofisi ya Rais, Utumishi na Utawala Bora.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, MENEJIMENTI YA UTUMISHI WA UMMA NA UTAWALA BORA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza kabisa niseme tu kwamba, kama alisikiliza vizuri jibu langu la msingi, hiyo ndiyo azma na mwelekeo wa Serikali. Hata hivyo, nimpongeze na kumshukuru sana, kwa namna ambavyo amekuwa akifuatilia masuala mazima ya utumishi wa umma.

Mheshimiwa Naibu Spika, nimhakikishie kwamba tayari Katibu Mkuu Kiongozi, kupitia Ofisi ya Rais, alishatoa maelekezo kwa Wakuu wote wa Taasisi za Umma na tayari Taasisi zote, Wizara zote zimekwishawasilisha mapendekezo katika Ofisi ya Rais, kuhusiana miundo na mgawanyo wa majukumu ambayo wao wangependelea.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunachokifanya hivi sasa tayari Ofisi ya Rais tumeishaunda timu ya wataalam na wameanza kupitia ili kuangalia endapo majukumu yaliyopo kwa taasisi fulani fulani, kama yanaweza kuhalalisha uwepo wake. Lakini vile vile kuangalia ni majukumu gani, nitolee tu mfano ziko Wizara unakuta zimeunganishwa Wizara mbili, Wizara moja ilikuwa tayari ina kitengo chake cha mawasiliano, ina kitengo chake cha mambo ya teknohama, lakini na Wizara nyingine vile vile, ilikuwa na kitengo kama hicho na idara zingine zinazofanana na mambo haya.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, ni dhahiri kabisa kwamba ni lazima itabidi kufanyia mapitio idara moja tu ndiyo iwepo. Vile vile watumishi hao wengine itabidi waangaliwe sasa ni wapi watapelekwa, katika sehemu zingine ili waweze kuleta tija zaidi na kupunguza gharama kwa Serikali.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea, Wizara ya Ujenzi Uchukuzi na Mawasiliano, Mheshimiwa John Wegesa Heche, Mbunge wa Tarime Vijijini, swali lake litaulizwa na Mheshimiwa George Malima Lubeleje.

Na. 346

Barabara ya Tarime - Nyamwaga - Serengeti

MHE. GEORGE M. LUBELEJE (K.n.y. MHE. JOHN W. HECHE) aliuliza:-

Barabara ya Tarime - Nyamwaga - Serengeti inapita kwenye Mgodhi wa Nyamongo na pia ndiyo tegemeo kuu la uchumi wa Wilaya ya Serengeti na Tarime kwa kutoa mazao kwa wakulima na kuyasafirisha hadi sokoni Musoma Mjini:-

Je, ni lini barabara hiyo itajengwa kwa kiwango cha lami?

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano, naomba kujibu swali la Mheshimiwa John Wegessa Heche, Mbunge wa Tarime Vijijini, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, barabara ya Tarime – Nyamwaga – Mugumu - Serengeti ni barabara ya Mkoa yenye urefu wa kilometa 85 na ni kiungo muhimu sana kiuchumi na kijamii kwa Wilaya za Tarime na Serengeti. Barabara hiyo pia ni kiungo muhimu kwa watalii wanaotokea nchi ya Kenya kupitia Sirari kuelekea katika Hifadhi ya Taifa ya Serengeti.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuzingatia umuhimu wa barabara hiyo, Serikali imeanza ujenzi wa barabara hii kwa kiwango cha lami kwa awamu kutoka Tarime kuelekea Mugumu Serengeti. Hadi sasa jumla ya kilometa sita za barabara hiyo zimekamilika kwa kiwango cha lami katika eneo la Mji wa Tarime. Pia ujenzi wa kilometa mbili unaendelea na unatarajiwa kukamilika kabla ya mwisho wa mwaka huu wa fedha 2015/2016.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika mwaka wa fedha 2016/2017, Serikali imetenga shilingi 430 milioni kwa ajili ya upembuzi yakinifu na usanifu wa kina wa barabara ya Tarime, Nyamwaga hadi Mugumu yakiwa ni maandalizi ya kujenga barabara yote kwa kiwango cha lami. Aidha, katika mwaka wa fedha 2016/2017, Serikali imetenga shilingi bilioni moja kwa ajili ya ujenzi wa daraja la Mara katika barabara ya Tarime, Nyamwaga hadi Mugumu.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Lubeleje, swali la nyongeza.

MHE. GEORGE M. LUBELEJE: Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri nina maswali mawili ya nyongeza. Swali la kwanza, matatizo ya Jimbo la Tarime Vijijini yanafanana na matatizo ya Jimbo la Mpwapwa. Kwa kuwa barabara ya kutoka Mbande - Kongwa - Mpwawa - Kibakwe tayari ilishafanyiwa upembuzi yanikifu na *detailed design* na ipo kwenye Ilani ya Uchaguzi ya 2015 mpaka 2020 na ni ahadi ya Rais mstaafu pamoja na Rais wa sasa. Je, Mheshimiwa Waziri ni lini sasa mtaanza kujenga barabara hii kwa kiwango cha lami?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali pili, unakumbuka Mheshimiwa Naibu Waziri wakati anajibu swali langu nilitoa ombi kwamba barabara ya kutoka Gulwe, kwenda Berege, Chitemo, Mima, Chazima, Igoji mpaka Ihondo na Fufu kwamba barabara hii iko chini ya Halmashauri ya Wilaya, lakini Halmashauri ya Wilaya haina uwezo wa kutengeneza kwa sababu haina fedha na imeharibika sana, mvua zimeharibu sana. Je, Mheshimiwa Waziri anawaambia nini wananchi wa kata hizo kwa sababu barabara hiyo inapitika kwa shida sana? Ahsante.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Naibu Spika, barabara anayoiongelea ya kutoka Mbande, Kongwa, Mpwawa hadi Kibakwe kama alivyosema ni barabara ambayo imeahidiwa na viongozi wetu wa Kitaifa, lakini vilevile ipo katika Ilani ya Uchaguzi ya mwaka 2015/2020 ya Chama Tawala cha CCM. Naomba nimwahidi na nilishaongea naye pamoja na Mheshimiwa Job Ndugai, Mbunge wa Kongwa pamoja na Mheshimiwa George Simbachawene, Mbunge wa Kibakwe wote tuliongea kwa undani kuhusu barabara hii na bahati nzuri tuliwasiliana vilevile na viongozi wenzangu Wizarani ikiwa ni pamoja na Katibu Mkuu. Kwamba barabara hii pamoja na kwamba kwenye bajeti iliyopitisha hatujaitengea fedha nyingi lakini ni lazima ianze kujengwa kuanzia mwaka huu wa 2016/2017 kama tulivyoahidi. Namhakikishia nitalisimamia hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa swali lake la pili kuhusu barabara ya kutoka Gulwe, Berege, Kitemo, Uhondo na kuendelea, naomba naye nimhakikishie kwamba barabara hii iko chini ya halmashauri, tutawasiliana na wenzetu wa TAMISEMI, tuone ni namna gani tunaweza tukaitendea haki hii barabara ili ipitike siyo kwa tabu kama ilivyo sasa bali ipitike kwa mwaka mzima bila matatizo yoyote.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Ulega.

MHE. ABDALLAH H. ULEGA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa fursa hii ya kuuliza swali la nyongeza, matatizo haya ya watu wa Tarime Vijijini ni sambamba na matatizo ya watu wa Jimbo la Mkuranga kuhusu barabara ya kutoka Mkuranga Mjini mpaka Kisiju kwani ni barabara inayounga wilaya mbili za Mafia, ni barabara inayobeba uchumi wa korosho, ni barabara inayobeba watu zaidi ya laki moja na ni barabara ambayo itakuwa ni tegemezi katika uchumi wa viwanda vitakapojengwa katika Kata ya Mbezi. Je, kwa kuwa hii pia ni barabara iliyoahidiwa na Mheshimiwa Rais wetu wa Awamu ya Tano, ni lini na yenyewe itajengwa kwa kiwango cha lami? Ahsante.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Naibu Spika, barabara anayoiongelea naomba nikiri kwamba nimeisikia sasa, huyu Mheshimiwa tumekuwa tukiongea akifuatilia barabara zake za Mkuranga, lakini huko nyuma hii barabara hakuwahi kuitaja, ameitaja leo, nimeichukua na wataalam wangu tutamletea majibu sahihi kuhusu barabara hii.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mpakate.

MHE. DAIMU I. MPAKATE: Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa mazingira ya Tarime yanafanana kabisa na mazingira ya barabara zilizopo katika Jimbo la Tunduru Kusini kutoka Mtwara Pachani, Msewa na Rasi mpaka Tunduru Mjini iliahidiwa na Makamu wa Rais wakati wa kampeni kwamba itajengwa kwa kiwango cha lami. Je, ni lini mchakato wa ujenzi wa barabara hii utanza?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Naibu Spika, ni ngumu sana unapokaa hapa kujibu swali linalohusu barabara yako, kwa hiyo, naomba nijibu kwa niaba ya Waziri wangu wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano.

Mheshimiwa Naibu Spika, barabara hii ya Mtwara Pachani, Lusewa, Lingusenguse hadi Lalasi ni barabara ambayo iliahidiwa na Mheshimiwa Makamu wa Rais wakati wa uchaguzi, ndiyo kiongozi pekee aliyepita barabara hii. Kwa kweli baada ya kuiona na kuona idadi ya watu walivyo katika maeneo hayo akaahidi kwamba atajenga kwa kiwango cha lami alipokuwa Lusewa na aliahidi vilevile barabara hiyo itajengwa kwa kiwango cha lami alipokuwa na Lalasi.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nimhakikishie Mheshimiwa Mpakate na wananchi wake wote wa Jimbo la Tunduru Kusini pamoja na wananchi wa Jimbo la Namtumbo na hasa Sasawala kwamba barabara hii kama ilivyoahidiwa tutajenga, lakini naomba tu wananchi wetu waelewe kwamba ahadi tulizonazo za viongozi ni nyingi, zote tunazo tunazitekeleza kwa awamu.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika mwaka ujao wa fedha barabara hii imetengewa milioni 100 kwa ajili ya kufanyiwa upembuzi yakinifu na usanifu wa kina katika nia ya kutekeleza ahadi ya Makamu wa Rais. Naomba nimhakikishie kazi hii itakapokamilika nitaweza kuwa na jibu sahihi lini barabara hii itaanza kujengwa kwa kiwango cha lami.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Moshi Kakoso.

MHE. MOSHI S. KAKOSO: Mheshimiwa Naibu Spika, nikushukuru kwa kunipa nafasi. Nataka kujua barabara ya kutoka Mpanda kwenda Mkoa wa Kigoma ni barabara ambayo imeahidiwa na Serikali kujengwa kwa kiwango cha lami na tayari kuna kilomita 30 kutoka Mpanda Mjini mpaka eneo la Usimbili Vikonge, limeshafanyiwa upembuzi yakinifu. Swali kwa Naibu Waziri, ni lini Serikali itaanza mchakato wa kujenga barabara hii?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano majibu mafupi.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nimhakikishie barabara hii tumeanza kujenga kama ambavyo yeye ameisema na tutaendelea kujenga hadi ikamilike kama viongozi wetu wa Kitaifa walivyoahidi na ilishaanza kujengwa. Kwa hiyo, suala itaanza lini sio sahihi, imeshaanza kujengwa na mwenyewe amezitaja kilomita ambazo tayari tumezajenga. Tutaendelea kujenga na tutaikamilisha kabla ya kipindi hiki cha miaka mitano haikijakwisha.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Omari Abdallah Kigoda, Mbunge wa Handeni Mjini, swali lake litaulizwa na Mheshimiwa Dunstan Kitandula.

Na. 347

Kuweka Mizani Kati ya Barabara za Handeni – Korogwe na Handeni – Mkata

MHE. DUSTAN L. KITANDULA (K.n.y. MHE. OMAR A. KIGODA) aliuliza:-

Kufuatia kukamilika kwa barabara za Handeni – Korogwe na Handeni – Mkata:-

Je, ni lini Serikali itafungua Vituo vya Mizani katika barabara hizo ili kuokoa barabara hizo na kukusanya mapato hasa ikizingatiwa kuwa miundombinu hiyo imeshatengenezwa lakini inaendelea kuharibika na haijawahi kutumika?

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Omar Abdallah Kigoda, Mbunge wa Handeni Mjini, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ili kulinda barabara ya Handeni - Korogwe pamoja na Handeni - Mkata zisiharibiwe Serikali imeshafungua vituo vya mizani vya Kwachaga kilichopo barabara ya Handeni hadi Mkata na Misima kilichopo barabara Handeni hadi Korogwe. Mizani zote zimefunguliwa na kuanza kazi mwezi Desemba, 2015.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Kitandula, swali la nyongeza.

MHE. DUSTAN L. KITANDULA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa fursa ya kuuliza maswali mawili ya nyongeza. Pamoja na majibu mazuri ya Naibu Waziri ningependa kujua tumeshuhudia vituo hivi vikijengwa lakini baada ya muda mfupi matumizi yake yanakuwa yamepitwa na wakati kwa sababu inahitajika kujenga eneo kubwa zaidi. Sasa swali kwa nini Serikali isiwe inafanya tathmini ya kina kujua mahitaji halisi ili kukwepa gharama ya kurudia ujenzi mara kwa mara?

Mheshimiwa Naibu Spika, la pili, katika barabara hizi bado wananchi wamekuwa wana malalamiko kwamba fidia wanayopewa inachukua muda mrefu sana kukamilika kama ilivyo kwa barabara ya Tanga - Horohoro, ambayo mpaka leo bado kuna watu wanadai. Je, ni lini Serikali itahakikisha watu hawa wanalipwa stahili zao?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu kubadilika matumizi ya eneo la Mizani na kwamba ujenzi tunapoanza tunajenga eneo dogo na baadaye tunalazimika kubadilisha naomba nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba ombi lake tumelipokea na nitawataka watu wa TANROADs miko ya yote kuhakikisha kwamba wanapopanga matumizi ya vituo hivi wasiangalie muda mfupi waangalie muda mrefu ni afadhali kutumia gharama nyingi mara moja kuliko gharama kidogo, halafu tunaendelea kurekebisha kila mwaka. Kwa hiyo, tunamshukuru nimepokea ombi lake tutalifanyia kazi.

Kuhusu suala la stahili kwa watu ambao wanatakiwa kufidiwa katika maeneo haya, naomba nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge ni nia ya Serikali kuwalipa fidia watu wote wanaostahili katika maeneo yote. Lakini lazima tukiri kwamba ili tuweze kulipa fidia lazima tuwe na uwezo sasa kwa mfano unaweza ukalipa fidia, lakini ukachelewa kuanza kujenga, unaweza ukaanza kujenga watu wanaanza kutumia barabara na baadaye ukalipa fidia kadiri uwezo unapopata.

Mheshimiwa Naibu Spika, nafikiria hii njia ambayo Serikali inaitumia, ni njia sahihi, kwanza tuwape huduma watu, baada ya hapo tuendeleo kutafuta fedha za kuwalipa fidia na mara fedha zitakapopatikana nakuhakikishia watu hawa watalipwa fidia.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Augustino Masele.

MHE. AUGUSTINO M. MASELE: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kuniona na napenda niulize swali moja la nyongeza kwa Mheshimiwa Naibu Waziri. Kwa kuwa kikao cha Bodi ya Barabara katika Mkoa wa Geita kiliazimia kuipandisha barabara ya Geita, Mbogwe mpaka Ushirombo kuwa barabara ya TANROAD, ni lini sasa Serikali itakuwa tayari kuipandisha barabara hiyo ili iweze kuchochea maendeleo katika Wilaya ya Mbogwe na Mkoa mzima wa Geita?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nitumie fursa hii kumshukuru sana Mheshimiwa huyu ndiyo unatusukuma, unatufanya tusilale usingizi lakini nadhani unavyofanya ni

kwa manufaa ya wananchi wa Mbogwe. Nikupongeze sana kwa kazi hiyo kubwa unayofanya ya kufuatilia masuala ya watu wako wa Mbogwe.

Mheshimiwa Naibu Spika, barabara hii ya Geita, Mbogwe, hadi Ushirombo, kama ambavyo amesema imeombwa na TANROAD Mkoa ichukuliwe na mkoa itoke katika halmashauri. Nadhani utakumbuka nimejibu mara nyingi maswali ya aina hii hapa kwamba maombi yote ya barabara sehemu zote nchini yako zaidi ya 3000 yatafanyiwa kazi kwa pamoja na tutaleta Muswada Bungeni ili tugawane sasa barabara zipi zipande hadhi na zipi zibakie katika halmashauri na tukifanya hivyo lazima tuangalie vilevile na resources; mgawanyo tuliopanga sasa ni kwamba, asilimia 30 iwe halmashauri na asilimia 70 iwe TANROAD.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa na hilo nalo tutatakiwa tulipitie ili kadri barabara nyingi tunapozipeleka TANROAD na fedha nyingi nazo tunatakiwa tuzipeleke TANROAD. Namhakikishia hilo litafanyika na Muswada utaletwa hapa Bungeni kwa ajili ya kuzigawanya hizo barabara.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tuongee kwa sauti ya chini kidogo kuna kelele sana hata majibu ya Mawaziri tunakuwa hatuyasikii vizuri.

Tunaendelea na Wizara ya Mambo ya Ndani ya Nchi. Mheshimiwa Fakharia Shomar Khamis, Mbunge wa Viti Maalum, sasa aulize swali lake.

Na. 348

Viongozi Wanaostahili Kupigiwa Saluti na Askari

MHE. FAKHARIA SHOMAR KHAMIS aliuliza:-

- (a) Je, ni nini maana ya kitendo cha kupiga saluti kinachofanywa na askari?
- (b) Je, ni askari wa ngazi gani hupigiwa saluti?
- (c) Je, ni maafisa/viongozi wa ngazi gani uraiiani katika mihimili ya Serikali, Mahakama na Bunge ambao wanastahili kupigiwa saluti?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo, Mifugo, kwa niaba ya Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UMWAGILIAJI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Fakharia Shomar Khamis, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a), (b) na (c), kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, saluti ni salamu ya kijeshi ambayo hutolewa na askari kwa mujibu wa sheria na kanuni za Kudumu za Utendaji wa Jeshi la Polisi (*Police General Orders No. 102*).

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, askari wote kuanzia cheo cha mkaguzi msaidizi na kuendelea hustahili kupigiwa saluti.

(c) Mheshimiwa Naibu Spika, *PGO* namba 200 imeainisha taratibu za saluti kwa viongozi wa Serikali na taasisi zingine kama ifuatavyo:-

Askari wa vyeo vyote wanatakiwa kupiga saluti kwa Mheshimiwa Rais na Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Makamu wa Kwanza na Makamu wa Pili wa Rais wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Jaji Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Jaji Mkuu wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar, Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Spika wa Baraza la Wawakilishi Zanzibar, Mawaziri wote wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mawaziri wa Serikali ya Mapinduzi Zanzibar, Katibu wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Katibu wa Baraza la Wawakilishi Zanzibar, Wabunge wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Wajumbe wa Baraza la Wawakilishi Zanzibar wanapokuwa katika maeneo ya Bunge au Majimboni mwao. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, viongozi wengine wanaostahili kupigiwa saluti ni pamoja na Wakuu wa Mikoa na Majaji wanapokuwa katika maeneo yao ya kazi. Aidha, kuanzia askari mwenye cheo cha Konstebo hadi Mkaguzi wanapaswa kuwapigia saluti Wakuu wa Wilaya na Waheshimiwa Mahakimu wote wanapokuwa katika maeneo yao ya kazi.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Fakharia Khamis, swali la nyongeza.

MHE. FAKHARIA SHOMAR KHAMIS: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Kwanza nashukuru Mheshimiwa amenijibu vizuri ambapo Watanzania wameweza kufaidika na hili swali langu, lakini nitakuwa na maswali mawili ya nyongeza. Ni kwa nini askari wamekuwa hawatimizi wajibu wao hasa kwa viongozi wa kisiasa wakimemo Waheshimiwa Wabunge? (*Makofi*)

Swali la pili, ni kwa nini Serikali isitoe maelekezo au waraka kwa askari wake ili suala hili liwe linakwenda sambamba na utekelezaji wake na viongozi wengine ambao tayari wamewataja katika waraka huu. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa niaba ya Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI (K.n.y. WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI): Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu kwa nini askari hawatimizi sharti hilo la taratibu zao za kazi za kupiga saluti kwa viongozi na hasa Waheshimiwa Wabunge, naomba nimfahamishe Mheshimiwa Mbunge kwamba askari wote wanafahamu kwamba wanatakiwa kufanya hivyo. Askari yeyote ambaye atapatikana na kosa la kutofimiza matakwa hayo ya kanuni zao kawaida huchukuliwa hatua za kinidhamu; ikiwa ni pamoja na kukatwa mshahara, adhabu ya kutoondoka kambini inaitwa *confinement to barracks*, adhabu ya kucheza paredi, lakini vilevile adhabu ya kufanya usafi kambi au inaitwa *extra duties*.

Mheshimiwa Naibu Spika, nimweleze Mheshimiwa Mbunge pamoja na Waheshimiwa Wabunge wengine kwamba mara nyingine unakuta kwamba sio rahisi askari akafahamu kwamba Mheshimiwa ni Mbunge, lakini vilevile askari unaweza ukakuta kwamba katika namna alivyokutana na Mheshimiwa Mbunge anaweza asimtambue kwa sababu aidha hauko na bendera kwenye gari lako, lakini vile vile ukienda kwenye mazingira na kufanya vitendo ambavyo haviendani na nafasi yako ile ya Ubunge, inakuwa ni vigumu yeye kukupigia saluti. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, vilevile niwaombe sana Waheshimiwa Wabunge kwamba saluti hiyo tunastahili kwa sababu ya heshima ya cheo na dhamana ambayo tumepewa kama viongozi. Kwa hiyo, tunaomba badala tu ya kudai saluti lakini vilevile tuwe viongozi wenye maadili ya uongozi na ndiyo kama usipopewa heshima hiyo ni rahisi kumripoti askari yule kwa wakubwa zake na akachukuliwa hatua. Hata hivyo, kama nilivyosema askari wetu wote wanafundishwa kuhusu hizi *orders* na mara nyingi wanatekeleza. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili kwamba kwa nini Serikali isitoe maelekezo askari waweze kufuata taratibu hizi. Naomba nitumie fursa hii kwa askari wote nchini wahakikishe kwamba wanafuata *Police General Orders No. 102* ili waweze kutenda yale yote ambayo wanatakiwa kufanya ikiwa ni pamoja na kutoa saluti kwa viongozi wote kama wanavyotakiwa. Ahsante sana. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Nami naamini kabisa mapolisi wamemwona Mheshimiwa Fakharia, kwa hiyo wakumbuke kupiga saluti tafadhali. Mheshimiwa Naibu Waziri wa Elimu. *(Makofi)*

NAIBU WAZIRI WA ELIMU, SAYANSI NA TEKNOLOJIA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Pamoja na majibu mazuri ambayo Mheshimiwa Naibu Waziri ameyaeleza kwa kirefu nilipenda pia niongezee kwa upande wa vyombo vile vya binafsi. Pia kumejitokeza vyombo hivyo vinapokuwa katika sehemu zake za lindo kutokuwa na heshima na kuzingatia viongozi wanapokuwa wanahitaji kupata huduma ikiwemo huduma za kibenki. Kwa hiyo, naomba pengine pia hilo liweze kuzingatiwa wakati pia taasisi hizi zinapowaweka hawa askari wao kwenye malindo kujua kwamba wanafanya kazi zinazoendana na *ethics* za kiuaskari, kwa hiyo ni vyema kuzizingatia. Ahsante. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa tunaendelea, Mheshimiwa Faida Mohamed Bakari, Mbunge wa Viti Maalum sasa aulize swali lake.

Na. 349

Hitaji la Nyumba na Ofisi za Kisasa kwa Askari wa Wilaya ya Mkoani

MHE. FAIDA MOHAMED BAKAR aliuliza:-

Askari wa Wilaya ya Mkoani katika Mkoa wa Kusini Pemba wanakabiliwa na tatizo la uchache wa nyumba za kuishi na ubovu wa ofisi zao:-

Je, ni lini Serikali itawajengea Askari nyumba za kuishi na ofisi za kisasa katika kituo cha Mkoani na Kengeja – Pemba?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI (K.n.y WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI) alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Faida Mohamed Bakar, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli Serikali inatambua tatizo la uchache wa nyumba za kuishi askari na ubovu wa ofisi zao; kwa sasa Jeshi la Polisi lina mpango wa kujenga nyumba za polisi nchi nzima ambapo kwa awamu ya kwanza zitajengwa nyumba 4,136 katika mikoa 17 ikihusisha Mikoa ya Tanzania Bara pamoja Mikoa ya Unguja na Pemba.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali itaendelea kuboresha makazi ya askari na ofisi za polisi kwa awamu kwa kadri hali ya kiuchumi itakavyoruhusu.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Faida Bakar swali la nyongeza.

MHE. FAIDA MOHAMED BAKAR: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kunipatia nafasi ya kuuliza maswali mawili ya nyongeza. Kwa kuwa Mheshimiwa Naibu Waziri Masauni huwa ana kawaida ya kutembelea mikoa mbalimbali ili kuona matatizo ama changamoto za askari na hata Pemba alifika na yeye mwenyewe alijionea tatizo sugu lililopo katika Mkoa wa Kusini Pemba, Wilaya ya Mkoani kituo cha Mkoani na kituo cha Kengeja, zile ofisi zinavuja. Je, Serikali itakubaliana nami kwamba hela hizi zilizopangwa na nyumba hizo zitakazojengwa zianzie katika ofisi za kule Mkoa wa Kusini Pemba Wilaya ya Mkoani na kule Kengeja ili kuwaondoshea askari hao usumbufu mkubwa wanaopata? *(Makofi)*

Swali la pili, kwa kuwa kutokana na tatizo kubwa la ukosefu wa nyumba za askari hasa kule Pemba; askari wengi wanakaa katika nyumba za kupanga ambazo zipo mbali sana na vituo vyao vya kazi. Je, Serikali ipo tayari kuwaondoshea tatizo hili askari hao kwa kuwakopesha vifaa vya usafiri lakini vifaa hivyo viwe na riba nafuu ili kuwaondoshea tatizo hilo? Ahsante sana. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi kwa niaba ya Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI (K.n.y. WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI): Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kabisa kama alivyosema kwamba Kusini Pemba kuna changamoto kubwa kama nilivyosema kwamba nchi nzima kuna changamoto ya nyumba za polisi kiasi kwamba kuna upungufu mkubwa. Katika kutimiza azma ile ya Serikali ya kuhakikisha kwamba askari wetu wanapata nyumba nchi nzima tutaanzia kwenye maeneo yale ambayo tunafikiri kuna tatizo zaidi na Kusini Pemba ni moja kati ya maeneo hayo.

Mheshimiwa Naibu Spika, mbali na kujenga nyumba mpya kama nilivyosema katika majibu ya swali la awali ni kwamba Serikali vilevile iko kwenye utaratibu wa kukarabati nyumba kwa kuanzia na yale maeneo ambayo yana shida zaidi. Kwa hiyo, nimwahidi tu Mheshimiwa Mbunge kwamba Kusini Pemba ni moja kati ya maeneo ambayo yameonekana yana changamoto kubwa na mpango huo wa kufanya ukarabati pamoja na ujenzi vilevile utahusisha kule. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu kutoa mikopo ya riba nafuu kwa ajili ya kununulia vifaa naomba nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba ni moja kati ya masuala ambayo yanafanyiwa kazi ili askari wetu hasa wale ambao hawana nyumba waweze kufika kazini bila matatizo yoyote. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa tunaendelea, Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi; Mheshimiwa Yusuph Salim Hussein, Mbunge wa Chambani, swali lake litaulizwa na Mheshimiwa Stephen Ngonyani.

Na. 350

Uvuvi wa Kutumia Mabomu Nchini

MHE. STEPHEN H. NGONYANI (K.n.y. MHE. YUSUPH SALIM HUSSEIN) aliuliza:-

Kumekuwa na matumizi ya uvuvi haramu wa kutumia mabomu katika mwambao wa bahari ya Tanga na Pemba:-

(a) Je, Serikali inafahamu athari za mabomu yayopigwa chini ya maji?

(b) Je, Serikali imechukua hatua gani kukomesha aina hiyo ya uvuvi.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Yussuf Salim Hussein, Mbunge wa Chambani, lenye sehemu (a) na (b), kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inafahamu athari za mabomu yanayotumiwa baharini kwa nia ya kuua samaki na viumbe wengine. Matumizi ya mabomu kwa nia ya kuvua samaki yana athari kubwa kwa samaki na mazingira ya baharini kwa kuwa huua samaki na viumbe wengine, uharibu matumbwawe ambayo ni mazalia na makulia ya samaki, uharibifu wa mazingira na ikolojia ya bahari ikiwemo mfumo wa maisha ya samaki. Pia, ni fishio kwa maisha ya binadamu na usalama wa nchi kwa ujumla.

Mheshimiwa Naibu Spika, athari nyingine ni pamoja na kupungua kwa rasilimali za uvuvi, kupoteza kipato, kuongezeka kwa mmomonyoko wa fukwe za bahari; huathiri afya za walaji na shughuli za utalii katika Hifadhi za Bahari na maeneo tengefufu. Uharibifu huu unapofanyika unachukua miongo mingi zaidi ya miaka 100 kurudi kwenye hali yake ya awali kutegemea aina ya matumbawe na mazingira yaliyoharibika.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nilitaarifu Bunge lako Tukufu kwamba mabomu siyo zana ya uvuvi bali ni silaha ya kivita na maangamizi. Aidha, jukumu la kudhibiti uvuvi wa kutumia mabomu, Halmashauri ndizo zenye maeneo ya uvuvi kisheria, Sheria ya Uvuvi namba 22 ya mwaka 2003 na kanuni zake za mwaka 2009 zimekasimu mamlaka ya udhibiti na usimamizi wa rasilimali za uvuvi katika Halmashauri zote nchini. Wizara ina jukumu la kuandaa na kusimamia utekelezaji wa sera, sheria na kanuni zinazotumika katika uhifadhi, udhibiti na usimamizi wa rasilimali za uvuvi nchini.

Mheshimiwa Naibu Spika, ili kuongeza nguvu ya kudhibiti uvuvi haramu Serikali ilianzisha mfumo wa kushirikisha jamii katika vikundi vya usimamizi shirikishi wa Rasilimali za Uvuvi (*Beach Management Unit*) kwa lengo la kuwaelimisha wananchi juu ya athari ya matumizi ya mabomu na uvuvi haramu kwa ujumla na faida za kuwa na uvuvi endelevu kwa manufaa yao na Taifa kwa ujumla ili waweze kusimamia rasilimali hiyo kwani wavuvi haramu hutoka miongoni mwao. Hata hivyo, juhudi hizo hazijaweza kukomesha matumizi ya mabomu katika uvuvi baharini kwa kuwa vyanzo vya mabomu ni kwenye migodi ya madini, ujenzi wa barabara na mengine hutengenezwa kienyeji na wavuvi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kutambua ukubwa wa tatizo hili Serikali imeunda kikosi kazi kwa lengo la kushughulikia uharibifu wa kimazingira ikiwemo kudhibiti uvuvi haramu na mabomu kinachoundwa na wajumbe kutoka Ofisi ya Rais; Ofisi ya Mkurugenzi wa Mashtaka; Wizara ya Mambo ya Ndani; Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa; Nishati na Madini; Maliasili na Utalii; Kilimo, Mifugo na Uvuvi; na Baraza la Taifa la Usimamizi wa Mazingira (*NEMC*) na kinakaratihiwa na Mkuu wa Jeshi la Polisi (*IGP*).

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inaendelea kuziagiza Halmashauri za Ukanda wa Pwani ya Bahari ya Hindi kushirikiana na jamii kusimamia kikamilifu udhibiti wa uvuvi wa mabomu, ikiwa ni pamoja na kuwachukulia hatua za kisheria wale wanaojihusisha na uvuvi na mabomu. (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Ngonyani swali la nyongeza.

MHE. STEPHEN H. NGONYANI: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. Kwanza niishukuru Serikali kwa kutoa maneno mazuri ndani ya Bunge hili ila nilikuwa na swali moja la nyongeza. Kwa kuwa suala la utalii ni suala muhimu sana kwa Watanzania na kwa kuwa Zanzibar na Pemba na Tanga watalii wengi walikuwa wanakwenda kwa ajili ya kuogelea ndani ya bahari. Pia kwa kuwa tatizo hili limewaathiri kwa kiwango kikubwa sana watalii wanaotoka nje kwa ajili ya kuja kufanya utalii katika eneo la pembezoni mwa bahari. Je, Serikali

inaweka hatua gani ya dharura kwa kuhakikisha suala hili linachukuliwa maamuzi ya haraka ili watalii waendeleo kuwepo katika eneo la bahari?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kabisa biashara au uvuvi wa kutumia mabomu unaathiri sana biashara ya utalii na hususani katika Ukanda wa Pwani ambao Mheshimiwa ametaja. Kama nilivyosema Serikali imeamua sasa kuchukulia suala la uvuvi haramu kwamba ni suala la kiusalama; niwafahamishe tu Waheshimiwa Wabunge kwamba kuna uhusiano wa karibu sana kati ya ugaidi, uvuvi wa kutumia mabomu lakini vilevile kutumia mabomu au vilipuzi ambavyo havina leseni katika machimbo yetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, Serikali imeamua kuchukulia hili suala kwamba sio suala la uvuvi; kwa sababu hamna uvuvi unaitwa uvuvi wa mabomu, pale mtu anapotumia mabomu kuvua hapo anakuwa anafanya maangamizi ya samaki na viumbe vingine baharini na sio uvuvi. Kwa hiyo, tumeamua kulichukulia kwamba ni suala la usalama na ndiyo maana kwa sasa halishughulikiwi moja kwa moja au peke yake na Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi lakini vile vile linashughulikiwa na vyombo vya usalama.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kufanya hivyo; Serikali imeanzisha vituo vitano vya kudhibiti uvuaji wa samaki wa aina hii na moja kati ya vituo iko Tanga na Pemba ili kuhakikisha kwamba udhibiti unafanyika wa karibu sana. Naomba tu nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba tokea utaratibu huu uanze mwaka 2015 tayari kuna maendeleo makubwa sana na uvuaji wa kutumia mabomu umepungua kwa kiasi kikubwa. Kwa hiyo, Serikali itaendelea kuhakikisha kwamba linafanyiwa kazi ili liweze kwisha moja kwa moja. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Hawa Ghasia.

MHE. HAWA A. GHASIA: Mheshimiwa Naibu Spika, nataka kuuliza swali la nyongeza kwa Mheshimiwa Naibu Waziri. Mheshimiwa anafahamu kwamba tangu ulivyomalizika mradi wa MACEMP hakuna juhudi zozote ambazo zimechukuliwa na Serikali za kuwawezesha wavuvi katika masuala mazima ya zana pamoja na utaalum wa uvuvi na ndiyo maana wavuvi sasa wanatumia zana ambazo siyo sahihi. Je, anakubaliana na hilo na wanachukua hatua gani katika kulitatua? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi utajibu swali moja naona yameulizwa mawili hapo.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kwamba tokea uishe mradi wa *MACEMP* kumekuwepo na changamoto nyingi sana lakini naomba tu nimfahamishie Mheshimiwa Mbunge kwamba uvuvi haramu au wa kutumia zana ambazo haziruhusiwi za uvuvi hauwezi kuruhusiwa kwa sababu yoyote ile kwa sababu kimsingi ni vitu ambavyo vinapingana na sheria.

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile nieleze tu kwamba wavuvi wote kabla hawajapewa leseni ya uvuvi wanakuwa wamefahamishwa na wamefundishwa kuhusu uvuvi haramu ni nini na kwamba ni nini kinatakiwa watekeleze. Kwa hiyo, Serikali inaendelea kuwaomba wavuvi wote nchini kufuata taratibu ambazo tayari wanafahamu.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba pia nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba pamoja na mradi wa *MACEMP* kwisha bado jitihada za Serikali za kuwapatia wavuvi mafunzo pamoja na nyenzo bora za uvuvi zinaendelea na ndiyo maana katika bajeti yetu ambayo mliipitisha Waheshimiwa Wabunge tulianisha kabisa namna ambavyo tutajaribu kugawa na kusaidia vikundi kuweza kuwa na zana bora za uvuvi. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Omar Tebweta Mgumba, Mbunge wa Morogoro Kusini Mashariki, sasa aulize swali lake.

Na. 351

Ufinyu wa Ardhi kwa Wananchi wa Ngerengere

MHE. OMARY T. MGUMBA aliuliza:-

Wananchi wa Ngerengere wamezungukwa na kambi za Jeshi zaidi ya tatu na kwa upande mwingine shamba la mifugo;

Je, Serikali ina mpango gani wa kupunguza sehemu ya Shamba la Mifugo Ngerengere na kuwapa wananchi, hasa ikizingatiwa kuwa watu wameongezeka sana na ardhi ni ndogo kwa huduma za kijamii?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO MIFUGO NA UVUVI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Omary Tebwete Mgumba, Mbunge wa Morogoro Kusini Mashariki, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, shamba la mifugo Ngerengere lililopo Wilaya ya Morogoro Vijijini lina ukubwa wa hekta 4,562, lenye uwezo wa kutunza ng'ombe 1,650 hadi 2,000. Aidha, shamba limegawanywa katika vitengo viwili vya Kiwege na Makao Makuu ambako kundi la ng'ombe wa aina ya Boran hufugwa. Rasilimali zilizopo na miundombinu ya huduma za maji ni pamoja na mabwawa matatu, joshu, barabara, mazizi, mabirika ya kunyweshea mifugo, nyumba za watumishi, malisho ya wanyama ikijumlisha idadi ya ng'ombe 827, mbuzi 196 na nguruwe 25.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inatambua umuhimu wa ardhi kwa wananchi wa Ngerengere na kwa kuzingatia hilo mwaka 1991 kiasi cha hekta 528 zilipunguzwa kwenye eneo la shamba lililokuwa na hekta 5,090 na kupewa Kijiji cha Ngerengere ili wananchi waweze kugawiwa kwa matumizi yao na shamba kubakiwa na hekta 4,562, ambalo limepimwa na kuwekewa alama na wataalam wa ardhi.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imekuwa na programu na mikakati mbalimbali ya kuendeleza sekta ya kilimo hususan mifugo. Kutokana na umuhimu wa shamba la Ngerengere kwa wananchi wa eneo hilo Kanda ya Mashariki na Taifa, Wizara katika mipango yake inaendelea kuliimarisha shamba hili na mashamba mengine kwa ajili ya upatikanaji wa mifugo bora na yenye tija kwa ajili ya kukidhi soko la ndani na nje ya nchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, aidha, napenda kuwashauri na kuwahimiza wananchi na wafugaji kutumia fursa za uwepo wa shamba la Ngerengere katika kuboresha mifugo na malisho, kufuga kulingana na uwezo wa ardhi, kufuga mifugo yenye tija, pia kutumia mbegu bora za ng'ombe, mbuzi na nguruwe zinazopatikana katika shamba la mifugo la Ngerengere.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mgumba, swali la nyongeza.

MHE. OMARY T. MGUMBA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru sana kwa kunipa fursa ya kuuliza swali la nyongeza. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri, nina maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la kwanza, Sheria ya Mipango Miji Namba Nane ya Mwaka 2007 inasema mashamba ya kilimo na mifugo kwa mijini na mamlaka za miji yasizidi ukubwa wa heka tatu. Ukizingatia Ngerengere sasa hivi ni mamlaka ya mji mdogo na shamba lile lina ukubwa wa zaidi ya hekta 4,562 ambazo ni sawa na heka 10,036, ambapo ni kinyume na sheria hii namba nane ya mwaka 2007. Je, Serikali haioni uwepo wa shamba hili katika Mamlaka ya Mji

wa Ngerengere inakiuka sheria hii namba Nane na ukizingatia Serikali inafuta mashamba mengi sasa hivi kwa kuzingatia shabaha hii kwa wananchi?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, Halmashauri ya Morogoro ina ardhi kubwa nje ya Mamlaka ya Mji wa Ngerengere, je, Serikali iko tayari wakatupa ardhi hiyo kwa ajili ya maendeleo ya Mji wa Ngerengere na Serikali tukawapa ardhi nyingine kwa ajili ya kuendeleza shamba la mifugo, kwa kuzingatia Sheria ile Namba Nane ili iwe nje ya hapo?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kama alivyosema kwamba Sheria Namba Nane ya Mipango Miji ya mwaka 2007 pamoja na mambo mengine inakataza kuwepo na mashamba yanayozidi heka tatu ndani ya maeneo ya mji. Nimfahamishe Mheshimiwa Mbunge kwamba pamoja na kwamba shamba la Ngerengere mipaka yake iko karibu na mjini lakini eneo linalotumika hasa kama shamba ni mbali kidogo na mji. Pale karibu na Ngerengere eneo kubwa la shamba hilo ni makazi ya wafanyakazi, kwa hiyo shamba lenyewe liko mbali na mji, kwa hiyo haivunji hasa Sheria Namba Nane kwa sababu shughuli zenyewe za kufuga ng'ombe hazipo karibu na hapo, ziko nje kidogo ya mipaka ya Mji Mdogo wa Ngerengere.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu swali la pili, kwamba kwa nini Halmashauri ya Wilaya ya Morogoro Vijijini isifikirie kutoa ardhi mbadala? Nafikiri anachosema Mheshimiwa Mbunge kina mantiki, kwa hiyo, ni suala la taasisi husika za Kiserikali ikiwa ni pamoja na halmashauri pamoja na Wizara ya Ardhi kujadiliana na kuangalia uwezekano wa kupata ardhi nyingine ili kuliondoa shamba hili ili labda liweze kutumika kwa ajili ya matumizi mengine ya mji. Kwa hiyo, ni suala ambalo linazungumzika, nafikiri ni kitu ambacho kinaweza kikafanyika. Nimshauri Mheshimiwa kwamba mjadala huu alifuatilie na aanzishe katika mamlaka husika ili utatuzi uweze kupatikana.

Mheshimiwa Naibu Spika, hata hivyo nimweleze vile vile Mheshimiwa Mbunge kwamba mashamba ya mifugo kuwepo karibu na mijini mara nyingine inasaidia kwa sababu inawasaidia wananchi walioko karibu na maeneo yale kuweza kupata ajira, wanaweza vile vile wakapata maziwa na nyama kwa bei rahisi zaidi. Kwa hiyo, ni suala la kuangalia ni nini kinafaa katika mazingira yale.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Dkt. Ndugulile.

MHE. DKT. FAUSTINE E. NDUGULILE: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru sana kwa kunipatia fursa ya kuuliza swali dogo la nyongeza. Migogoro kati ya wakulima na wafugaji imekuwa ikiongezeka, wakulima, wafugaji dhidi ya hifadhi na ukuaji wa miji kama swali la msingi lilivyokuwa limeulizwa. Nakumbuka kwamba katika Bunge hili swali hili limeshawahi kuulizwa na ikatakiwa kwamba Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi; Wizara ya Ardhi; Wizara ya Maliasili; wakae pamoja kuangalia utaratibu wa kuhakikisha kwamba kunakuwa na mipango mizuri ya matumizi bora ya ardhi. Je, Wizara hizi zimeshaka na hatua waliyoifikia ni ipi?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kama alivyosema kwamba migogoro ya aina hii imekuwa mingi sana katika nchi yetu, lakini vile vile ni kweli kwamba tayari tulishaahidi na tulielekezwa na Mheshimiwa Waziri Mkuu, Wizara zile zinazohusika na suala hili zikutane ili kujaribu kutafuta suluhu.

Mheshimiwa Naibu Spika, mpango huo bado upo, lakini tulisema ni baada ya Bunge la Bajeti. Kama anavyofahamu bado hatujarudi hasa maofisini kukaa kwa pamoja, lakini nimwahidi tu Mheshimiwa Mbunge kwamba suala hilo bado tunalipa kipaumbele kikubwa sana, ni tayari ni maagizo kutoka kwa viongozi wetu. Kwa hiyo, tukitoka kwenye Bunge hili nimwahidi tu kwamba hilo ni moja kati ya masuala ya kwanza ya kwenda kutekeleza kama Wizara mbalimbali na kama Serikali. Nashukuru sana.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa tunaendelea, Wizara ya Maji na Umwagiliaji Mheshimiwa Omari Mohamed Kigua, Mbunge wa Kilindi sasa aulize swali lake.

Na. 352

Kufanya Extension ya Mradi wa Maji wa HTM

MHE. OMARI M. KIGUA aliuliza:-

Moja ya Changamoto alizokutana nazo Mheshimiwa Rais wakati wa kampeni katika Wilaya ya Kilindi ni tatizo la maji hususan maeneo ya Makao Makuu ya Wilaya, Kata za Saunyi, Mabaranga na kadhalika na Serikali ina Mradi wa Maji wa HTM ambao unatarajia kuwapatia jirani zetu wa Wilaya ya Handeni huduma ya maji ambapo utekelezaji huo utafanyika mwaka huu:-

Je, Serikali haioni umuhimu wa kufanya *extension* katika Wilaya ya Kilindi ili nayo ifaidike na mradi huu?

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Maji na Umwagiliaji, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Omari Mohamed Kigua, Mbunge wa Jimbo la Kilindi, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Mradi wa Maji wa *HTM* umepangwa kutekelezwa katika awamu mbili, ambapo awamu ya kwanza itahusisha upanuzi wa chanzo cha maji kilichopo, kuongeza uwezo wa mtambo wa kusafisha maji, kukarabati mfumo wa kusukuma maji, kusafirisha maji pamoja na matenki ya kuhifadhi maji. Awamu ya pili itahusisha kuunganisha vijiji vyote vilivyopo umbali wa kilometa 12 kila upande kutoka bomba kuu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mji wa Songe, Wilaya ya Kilindi uko mbali, wastani wa kilometa 120 kutoka Handeni linapoishia bomba kuu la Mradi wa Maji wa *HTM*; hivyo gharama ya kufanya upanuzi wa mradi ni kubwa na ikizingatiwa linapoishia bomba kuu hakutakuwa na maji ya kutosheleza kufikisha katika Mji wa Songe pamoja na vijiji vilivyote jirani. Hata hivyo, Kata ya Saunyi kuna mradi wa maji unaoendelea ambapo utekelezaji wake umefikia asilimia 25, na Kata ya Mabaranga mradi wake wa maji utekelezaji katika awamu ya pili ya programu ya utekelezaji wa miradi ya maji vijijini.

Mheshimiwa Naibu Spika, samahani nitarudia hapo. Hata hivyo Kata ya Saunyi kuna mradi wa maji unaoendelea ambao utekelezaji wake umefikia asilimia 25. Kata ya Mabaranga mradi wake wa maji utatekelezwa katika awamu ya pili ya programu ya utekelezaji wa miradi ya maji vijijini (*Water Sector Development Program II*)

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali kupitia Wakala wa Uchimbaji wa Visima na Ujenzi wa Mabwawa (*DDCA*) imeanza kazi ya uchimbaji wa visima katika Mji wa Songe ambapo hadi sasa visima viwili vimeshachimbwa. Kazi ya usanifu na ujenzi wa miundombinu ya maji itafanyika baada ya kazi hiyo kukamilika.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Kigua, swali la nyongeza.

MHE. OMARI M. KIGUA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri nina swali moja la nyongeza kama ifuatavyo. Serikali imekuwa ikitoa pesa nyingi sana kwa ajili ya miradi ya maji, lakini kumekuwa na tatizo kwamba miradi hii imekuwa inakosa ufuatiliaji; kwa

maana kwamba miradi ile, hasa ya maji imekuwa katika kiwango cha chini sana. Je, Serikali iko tayari kuwa na kitengo maalum kwa ajili ya kufuatilia kuhakikisha kwamba fedha zinazotengwa kwa ajili ya miradi ya maji zinakidhi mahitaji, kwa maana miradi itengenezwe katika viwango vinavyotakiwa?

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Maji na Umwagiliaji.

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, utekelezaji wa miradi ya maji unafuata mfumo wa *D by D*. Wizara ya Maji inatoa fedha kupeleka katika halmashauri na halmashauri zinafanya utekelezaji.

Kuhusu suala la kufuatilia utekelezaji wa miradi hii ili kuhakikisha kwamba inakamilika katika viwango vinavyostahili; mwaka huu tulionao Wizara ya Maji imeajiri wahandisi zaidi ya 400 na imewapeleka katika halmashauri ili kwenda kuimarisha utaalum kuhakikisha kwamba sasa utekelezaji wa miradi utakwenda vizuri.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Ntimizi.

MHE. MUSA R. NTIMIZI: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru. Shida ya maji ya Kilindi inafanana na shida ya maji katika Jimbo letu la Igalula. Tuna mradi wa maji kutoka Ziwa Victoria unaokuja katika wilaya zote za Mkoa wa Tabora, lakini mradi huu hauleti maji katika Jimbo letu la Igalula. Je, Wizara haioni umuhimu wa kuchepusha mradi ule kuleta katika Jimbo letu la Igalula ili kuondoa matatizo ya maji? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Maji na Umwagiliaji.

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli, usanifu wa sasa wa mradi wa kutoa maji kutoka Ziwa Victoria kuleta Tabora hauwezi kufikisha maji hayo katika Jimbo la Mheshimiwa Mbunge kule Igalula. Baada ya mradi kukamilika na kwa sababu tuna mradi mwingine wa kutoa maji Mto Malagarasi, maji yakishakuwa mengi basi baadaye tutaangalia jinsi ya kusanifu na kuyatoa maji hayo kuyapeleka hadi Jimbo la Mheshimiwa Mbunge kule Igalula.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Norman Sigalla.

MHE. PROF. NORMAN A. SIGALLA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Kwa kuwa tatizo la maji la Kilindi linafanana sana na tatizo la maji la Jimbo la Makete

na upo mradi ambao ulikuwa unatekelezwa na Serikali kwenye Kata ya Matamba na Tandala. Nini tamko la Serikali juu ya ukamilishaji wa mradi huo, kwa sababu mpaka sasa hivi maji hayatoki maeneo yale ambayo yalitakiwa yatoke? Ahsante.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Maji na Umwagiliaji.

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UWAGILIAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Mbunge amezungumzia kwamba mradi wa maji wa Matamba umekamilika lakini maji hayatoki. Bajeti ambayo Waheshimiwa Wabunge mmeipitisha tumeelekeza kwamba kwanza tukamilishe miradi ambayo ilikuwa inaendelea kabla hatujaingia kwenye miradi mipya. Pia bajeti imeelekeza, miradi ambayo imekamilika, lakini maji hayatoki, basi tuhakikishe kwamba tunafanya utafiti kwa nini maji hayatoki na kama chanzo hakitoshi, basi tutafute chanzo kingine kuhakikisha kwamba miundombinu iliyowekwa inatoa maji na wananchi wapate maji.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Salum.

MHE. AHMED A. SALUM: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi hii. Tatizo hili linafanana sana na tatizo la maji ambalo liko kwenye Jimbo la Solwa. Tumekuwa na mradi wa *World Bank* ambao Serikali kama Serikali, Wizara ya Maji ilitupa *approval* ya kuendelea na miradi kumi, lakini mpaka leo mwaka wa pili sasa kuna fedha ambazo hatujazipata na kwenye bajeti sijazona. Naomba Serikali au Waziri wa Maji atuhakikishe leo kwamba tatizo hili linakwisha, fedha zije na watu wanywe maji. Nashukuru sana.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Maji na Umwagiliaji.

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UWAGILIAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, tumekamilisha program ya kwanza ya miradi ambayo iliitwa ni ya *World Bank* Desemba mwaka 2005, lakini miradi hiyo si ya *World Bank* kama ambavyo tunaitaja, ni miradi ambayo wale wadau wanaotusaidia fedha katika utekelezaji wa miradi ya maji kwenye ile programu ya kwanza waliamua kwamba miradi hii isimamiwe na *World Bank* kwa sababu ya uzoefu wa *World Bank*, lakini ni miradi ambayo inachangiwa fedha na Serikali pamoja na wadau wengine wakiwemo *ADB*, Benki za Ufaransa pamoja na *World Bank* yenyewe.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini programu ya kwanza tumemaliza Desemba 2015, sasa hivi tumeingia kwenye programu ya pili ambayo imeanza Januari mwaka 2016. Nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba miradi ile ambayo haikukamilika au miradi ambayo haikuanza utekelezaji katika kipindi

kile lakini ilikuwa imepangwa, basi katika awamu ya pili tutahakikisha kwamba tunakamilisha ili wananchi waweze kupata maji.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea, Mheshimiwa Innocent Lugha Bashungwa sasa aulize swali lake.

Na. 353

Mradi wa Maji wa Lwakajunju

MHE. INNOCENT L. BASHUNGWA aliuliza:-

Mheshimiwa Rais Mstaafu Dkt. Jakaya M. Kikwete aliwaahidi wananchi wa Jimbo la Karagwe kuwa Mradi wa Maji wa Lwakajunju ambao haukujengwa kama ulivyoahidiwa, lakini Mheshimiwa Rais John P. Magufuli naye aliahidi kwamba mradi huo utatekelezwa:-

Je, Serikali imefikia wapi katika utekelezaji wa mradi huo?

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Maji na Umwagiliaji, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Innocent Lugha Bashungwa, Mbunge wa Karagwe, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali kupitia Programu ya Maendeleo ya Maji (*Water Sector Development Program*), na kwa kushirikiana na Mamlaka ya Maji Safi na Usafi wa Mazingira Bukoba (*BUWASA*) iko katika hatua ya kusanifu mradi wa maji na usafi wa mazingira kwa Mji wa Karagwe kwa kutumia chanzo cha Ziwa Lwakajunju. Usanifu huu unahusisha pia miradi ya maji kwa miji mingine ya Kyaka, Biharamulo, Chato, Muleba na Ngara.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imemwajiri Mhandisi Mshauri, *Basler and Hoffman* kwa kushirikiana na *WILALEX* na *RWB* kwa ajili ya kusanifu miradi ya maji safi katika miji hii. Kazi hii ilianza Januari, 2014 na ilitarajiwa kuwa imekamilika Januari, 2015. Kuchelewa kukamilika kwa usanifu huo, kumetokana na changamoto ya upatikanaji wa fedha kwa wakati. Kwa sasa, Mhandisi Mshauri, tayari amewasilisha taarifa ya upembuzi yakinifu na hivi sasa yuko katika hatua ya usanifu wa kina na matajario ni kuwa, kufikia mwishoni mwa mwezi huu tulionao, Juni, 2016 kazi hii itakuwa imekamilika.

Mheshimiwa Naibu Spika, kukamilika kwa usanifu wa kina na uandaaji wa vitabu vya zabuni kutatuwezesha kujua gharama za utekelezaji wa mradi huu ili kuwezesha taratibu za kutafuta fedha za utekelezaji kuanza.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imewasilisha andiko la mradi kwenda Serikali ya India kwa ajili ya kupata mkopo nafuu wa kutekeleza mradi wa ujenzi katika miji 17 ikiwemo mradi wa maji wa Mji wa Kayanga na Umulushaka kutoka Ziwa Lwakajuju.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Bashungwa, swali la nyongeza.

MHE. INNOCENT L. BASHUNGWA: Mheshimiwa Naibu Spika, asante. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri, naomba kuuliza swali la nyongeza kama ifuatavyo. Kata za Igulwa, Kanoni, Kituntu, Ihanda na Chonyonyo, zina shida kubwa sana ya maji. Kutokana na shida hii, Serikali iliahidi kuchimba mabwawa katika hizi Kata ili kuwasaidia wananchi kuondokana na adha ya maji. Je, Serikali itachimba lini haya mabwawa?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Maji na Umwagiliaji.

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Bashungwa ameuliza kwamba, ni lini Serikali; kuna Kata za Igulwa pamoja na Kata zingine ambazo zina uhaba wa maji, lakini anapenda kujua ni lini basi, Serikali itachimba mabwawa au kufanya utafiti wa kupata ni chanzo kipi cha maji, ambacho kinaweza kikatosheliza Kata hizi?

Mheshimiwa Naibu Spika na Waheshimiwa Wabunge, tumeagiza kwamba Wakurugenzi wa Halmashauri wafanye utafiti wa mabwawa, ambayo wanafikiri yanaweza yakachimbwa katika maeneo yao ili tafiti hizo ziwasilishwe Wizara ya Maji ili Wizara ya Maji iangalie uwezekano wa kutenga fedha katika Mwaka wa Fedha wa 2017/2018 kutegemea na jinsi watakavyokamilisha hizo *study*. Kwa hiyo, nimhakikishie Mheshimiwa Bashungwa nikuhakikishie na naomba na wewe kama Diwani, basi ushirikiane na Madiwani wenzako katika Halmashauri yako ya Karagwe ili hatua hii, muwafahamishe watalaam waweze kuifanya.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mukasa.

MHE. OSCAR R. MUKASA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Kwa kuwa kazi ya kuboresha miundombinu ya maji kwenye Mji wa Biharamulo imefikia kwenye upembuzi yakinifu kama alivyosema Mheshimiwa Naibu Waziri, lakini hatua ya kupata fedha bado iko mbali; na kwa kuwa hali ya upatikanaji wa

maji ni dharura sasa hivi Biharamulo, wananchi wanapata maji kwa wiki moja katika wiki nne. Kwa hiyo wiki moja yanapatikana wiki tatu hayapatikani. Je, Naibu Waziri au Waziri wako tayari kuambatana na mimi twende kufanya tathmini ili kuona namna ya kutatua hali ya dharura wakati tunasubiri mradi mkubwa ufikie wakati wake?

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Maji na Umwagiliaji.

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza kabisa, Mheshimiwa Mbunge Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2016/2017, Wilaya ya Biharamulo imetengewa Sh. 2,267,018, 000/= kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maji. Kwa hiyo, namwomba sana, kwenye Vikao vya Madiwani, auekeze Uongozi wa Halmashauri ya Biharamulo wajaribu kuangalia matumizi ya hizi fedha ambazo tumezetenga kwa kufanya utafiti kama ni kuchimba visima, kama kujenga mabwawa au kama kuna maeneo ambayo yanaweza yakawa na maji ya mtiririko ili kuweza kutekeleza miradi kuhakikisha wananchi wanapata maji.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini kama fedha hazitatosha, basi tuko tayari kushirikiana na Mheshimiwa Mbunge ili kuona ni jinsi gani sasa tutashirikiana pamoja kuhakikisha kwamba, wananchi hawa wa Biharamulo, ambao wanapata shida ya upatikanaji wa maji kwa muda mrefu hasa kwa kuzingatia kwamba, mradi huu utakaoleta ufumbuzi wa kudumu bado usanifu haujakamilika. Kwa hiyo, tuko tayari kushirikiana na Mheshimiwa Mbunge.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Fredy Mwakibete.

MHE. ATUPELE F. MWAKIBETE: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante kwa kunipa nafasi niweze kuuliza swali moja la nyongeza. Kwa kuwa, tatizo la Karagwe linaendana sana na tatizo la maji lililopo Jimboni Busokelo, Wilaya ya Rungwe. Je, Serikali ina mpango gani hasa katika Kata za Ntaba, Itete, Isange pamoja na Kandete kuwapelekea maji ukizingatia Kata ya Ntaba kuna bwawa la asili ambapo wananchi 12 wameuawa kwa sababu ya kutafuta maji?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Maji na Umwagiliaji! Mheshimiwa Naibu Waziri, Waziri amesimama, Mheshimiwa Waziri wa Maji na Umwagiliaji!

WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nijibu swali la nyongeza la Mheshimiwa Mbunge pamoja na Wabunge wengine ambao wangeweza kusimama kuuliza Kata zao, Vijiji vyao ambavyo vipo tofauti na swali la msingi.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kwamba, anayeamua ni kijiji kipi tuanze nacho ni ninyi wenyewe kwenye Halmashauri yenu. Kwa hiyo, katika Bajeti ya mwaka huu, wamesema ni Kata ipi tunaanza halafu tutaendelea na Kata nyingine. Tulisema kwenye mradi huu wa Vijiji 10, kwanza tunakamilisha miradi ambayo tayari ilishakuwa imeanza au ina mikataba haijaanza, tukamilishe ile halafu tutaingia kwenye mikataba mipya. Sasa katika kuingia vijiji vipi, mnachagua ninyi kule kule, Waziri hawezi kuwachagua.

Kwa hiyo, naomba sana ndugu zangu tushirikiane na Halmashauri zetu kuweka vipaumbele vijiji vile ambavyo vina shida kubwa ya maji ndivyo tuanze navyo. Vile vyenye shida au miradi ilishakuwepo labda imechoka iwe ni *phase* ya pili. Kwa hiyo, naomba sana tushirikiane ili tuchague Vijiji vile ambavyo vina shida zaidi ya maji, tuanze navyo katika Bajeti ya Mwaka 2016/2017. (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa tumefika mwisho wa kipindi cha maswali na majibu, nitaleta kwenu matangazo na tutaanza na matangazo ya wageni waliofika Bungeni leo.

Tunao wageni ambao hapa wameandikwa kwamba, wako Jukwaa la Spika, lakini Jukwaa la Spika sioni kama lina mtu. Makatibu nadhani hili halijakaa vizuri. Lakini wapo Wageni 40 wa Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi, wakiongozwa na Ndugu Chiku Galawa ambaye ni Mkuu wa Mkoa wa Songwe. Yupo pia ndugu Abdul Lutavi, ambaye ni Kaimu Mkuu wa Mkoa wa Tanga, Ndugu Jordan Rumbigana, Mkuu wa Mkoa wa Dodoma. (*Makofi*)

Makatibu mtusaidie kuangalia haya mambo, maana sasa tunajikuta tunarudiarudia haya matangazo, watu wanakuwa hawajaingia humu ndani halafu tunawaita.

Pia kuna Ndugu Josephine Amolo, Kaimu Katibu Mkuu wa Wizara ya Kilimo, haya!

Wapo wageni wa Waheshimiwa Wabunge. Wageni 15 wa Mheshimiwa William Tate Olenasha, ambaye ni Naibu Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi. Hawa ni wanafunzi kutoka Chuo cha Mipango, Dodoma, ambao wengi wao wanatoka Jimbo la Ngorongoro, karibuni sana. (*Makofi*)

Tunao pia wageni nane wa Mheshimiwa Ally Ungando, ambao ni mke wake, jamaa zake pamoja na watoto wake, kutoka Mkoa wa Pwani, wakiongozwa na ndugu Zaituni Hamza Kitambulio ambaye ni mke wa Mheshimiwa. Karibuni sana wageni wetu. *(Makofi)*

Tunaye pia mgeni wa Mheshimiwa Sixtus Mapunda ambae ni mke wake, ndugu Jiang Tannia Alipo, karibu sana, karibuni sana wifi yetu! *(Makofi)*

Tunaye pia mgeni wa Mheshimiwa Lucy Fedelis Owenya, ambae ni Katibu wa CHADEMA Wilaya ya Mwanga, Mkoani Kilimanjaro, ndugu Lemburus Mchome. *(Makofi)*

Tunao pia wageni 30 wa Mheshimiwa Sophia Mwakagenda, ambao ni kikundi cha Kwaya ya Vijana, Stefano ya Moravian, Tukuyu kutoka Mkoa wa Mbeya, wakiongozwa na Mchungaji Israel Mwansansu, karibuni sana. *(Makofi)*

Tunao pia wageni 50 wa Mheshimiwa George Malima Lubeleje, ambao ni wanafunzi 41 na Walimu tisa kutoka Shirika la *Compassion* – KKKT wanaotokea Mpwapwa, Mkoani Dodoma wakiongozwa na Mkurugenzi wa *Compassion* ndugu Mboka Mwaipopo, karibuni sana. *(Makofi)*

Tunaye pia mgeni wa Mheshimiwa Hawa Mchafu, ambaye ni mdogo wake anayeitwa ndugu Magori Israel, karibu sana. *(Makofi)*

Tunao pia wageni 48 wa Mheshimiwa Hussein Mohamed Bashe, wanaotokea Nzega, Mkoani Tabora, karibuni sana. *(Makofi)*

Tunaye pia mgeni wa Mheshimiwa Fredy Atupele Mwakibete, ambaye ni mpiga kura wake kutoka Tukuyu, Mbeya. Huyu ni ndugu Michael Masolwa. Karibu sana. *(Makofi)*

Tunaye pia mgeni wa Mheshimiwa Oran Njeza, ambaye ni Mwenyekiti wa Halmashauri ya Mbeya. Huyu ni Ndugu Mwalingo Kisemba, karibu sana. *(Makofi)*

Tunao pia wageni wawili wa Mheshimiwa Pascal Haonga kutoka Mbozi, Mkoani Songwe wakiongozwa na ndugu Gwamaka Mbughi, ambaye ni Katibu wa BAVICHA Mkoa, karibu sana. *(Makofi)*

Tunao pia wageni 50 wa Mheshimiwa Seif Gulamali na Mheshimiwa Dkt. Peter Dalali Kafumu, ambao ni Madiwani wa Majimbo ya Manonga na Igunga,

wakiongozwa na Mwenyekiti wao wa Halmashuri na huyu ni ndugu Peter Onesmo. Karibuni sana. (Makofi)

Waheshimiwa Madiwani hawa wameongozana pia na baadhi ya wazee kutoka Wilaya ya Igunga, wakiongozwa na Mzee Abbas Faza; karibuni wazee kutoka Igunga. (Makofi)

Tunao pia Wageni waliotembelea Bunge kwa ajili ya mafunzo na hao ni Wanafunzi 40 na Walimu watatu kutoka Kituo cha Kulelea Watoto, wanaotokea Kanisa la KKKT Usharika wa Mpwapwa, Mkoani Dodoma. Siwaoni, lakini tangazo liko hapa la hawa wageni waliokuja kwa ajili ya kujifunza. (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge yapo pia matangazo mengine. Tangazo la kwanza, Waheshimiwa Wabunge mnatangaziwa kwamba, leo siku ya Jumatatu, tarehe 13 Juni, kutakuwa na semina kwa Wabunge wote kuhusu matumizi ya mifuko maalum ya kuhifadhi nafaka bila kuweka dawa, (*picks bags*). Semina hiyo itaratibiwa na Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi na itanza saa saba mchana katika Ukumbi wa Pius Msekwa, wote mnakaribishwa.

Tangazo lingine linahusu kesho na linasema: Waheshimiwa Wabunge kesho Jumanne, tarehe 14 Juni, kutakuwa na semina kwa Wabunge wote kuhusu kusitishwa kwa huduma za simu zisizokidhi viwango. Semina hiyo itaratibiwa na Wizara ya Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano na itanza saa saba kamili mchana katika Ukumbi wa Pius Msekwa.

Tangazo lingine, tangazo hili linatoka Ofisi ya Waziri Mkuu linasema, leo tarehe 13 Juni, ni Maadhimisho ya Siku ya Kimataifa ya Kuongeza Uelewa juu ya Ualbino Duniani. Maadhimisho haya ni ya 11 Kitaifa na ya pili Kimataifa katika nchi yetu ya Tanzania tangu Baraza la Umoja wa Mataifa kutangaza rasmi kwamba, tarehe 13 Juni kila mwaka kuwa ni Siku ya Kimataifa ya Kuongeza Uelewa juu ya Ualbino.

Kwa mwaka huu Maadhimisho haya Kitaifa yanafanyika katika Mkoa wa Dar es Salaam, viwanja vya Mnazi Mmoja. Kaulimbiu ya Maadhimisho ya mwaka huu wa 2016 ni *Haki ya Ujumuishi, Haki ya Kushiriki, Watoto wenye Ualbino Wasikilizwe na Walindwe (Right to Inclusion, Right to Participate, let Children with Albinism be Heard and Protected)*.

Maadhimisho haya yana mvuto mkubwa kwa nchi yetu kutokana na historia ya matukio ya matendo ya ukatili na mauaji dhidi ya watu wenye Ualbino! Hivyo siku hii ni maalum kwa kueleweshwa jamii na kuifahamisha dunia

kuhusu uelewa wa Ualbino. Tunawapongeza Chama cha Watu Wenye Ualbino Tanzania (TAS) na kuwatakia maadhimisho mema.

Tangazo limetolewa na Mheshimiwa Jenista Mhagama, ambaye ni Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri ya Mkuu kwa niaba ya Waziri Mkuu na sisi kama Bunge tunawapongeza TAS kwa kufanya jitihada kubwa sana mpaka kuifikia siku ya leo ya Maadhimisho. (Makofi)

Lipo pia tangazo la Kikao cha Kamati ya Katiba na Sheria, mnatakiwa leo tarehe 13 Juni, kukutana kuanzia saa saba mchana, Ukumbi wa Msekwa D.

Waheshimiwa Wabunge, tangazo lingine limeletwa na Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, Mheshimiwa Ummy Mwalimu, anawatangazia kwamba, Waheshimiwa Wabunge wote, kesho tarehe 14 Juni, ni Siku ya Wachangiaji Damu Duniani. Ili kufanikisha maadhimisho haya, Mheshimiwa Waziri anawaomba na kuwakaribisha Waheshimiwa Wabunge wote kushiriki katika zoezi la kuchangia Damu kwenye maeneo yafuatayo: -

Eneo la kwanza ni eneo la Viwanja vya Bunge kuanzia leo tarehe 13 hadi kesho tarehe 14 Juni na pia Viwanja vya Nyerere Square kesho tarehe 14.

Waheshimiwa Wabunge, mnaombwa kuzingatia kuwa, kuchangia damu ni jambo jema, ni jambo la kheri na ni jambo la kiutu kwa sababu unaokoa uhai wa mtu.

Mheshimiwa Waziri anasema, "Wote Tunaunganishwa na Damu, Changia Damu Okoa Maisha". Anawasihi Waheshimiwa Wabunge mkajitolee damu siku ya leo na kesho katika viwanja vya Bunge, lakini pia Nyerere Square watakuwepo watalaam wakipokea damu.

Tangazo la mwisho linatoka kwa Mheshimiwa William Ngeleja, ambaye ni Mwenyekiti wa *Bunge Sport Club*, anawatangazia Waheshimiwa Wabunge matokeo ya mechi ya mpira wa miguu iliochezwa siku ya Jumamosi kati ya *Bunge Sports Club* na *Albino Stars*. *Bunge Sports Club* ilipata goli moja na *Albino Stars* hawakupata goli! (Makofi)

Nyota wa mchezo huo alikuwa Mheshimiwa Mohamed Mchengerwa, hongereni sana *Bunge Sports Club*! (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge, tumefika mwisho wa matangazo, tunaendelea, Katibu!

NDG. ZAINAB ISSA - KATIBU MEZANI:

HOJA ZA SERIKALI

**Hali ya Uchumi wa Taifa kwa Mwaka 2015 na Mpango wa Maendeleo
wa Taifa kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017**

**Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Serikali kwa
Mwaka wa Fedha 2016/2017**

(Majadiliano yanaendelea)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa tunaendelea na uchangiaji, tutaanza na Mheshimiwa Sixtus Mapunda atafuatiwa na Mheshimiwa Emmanuel Mwakasaka, Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu ajiandae.

MHE. SIXTUS R. MAPUNDA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kunipa nafasi ya kuchangia kwenye hotuba ya Bajeti ya Mheshimiwa Waziri.

Mheshimiwa Naibu Spika, hakuna nchi yoyote duniani iliyowahi kuendelea bila kuwa na mambo manne yafuatayo:-

La kwanza, ni uwezo wake kukusanya kodi; la pili, nidhamu ya kutumia kile ilichokusanya; la tatu, kujenga mazingira ya kodi endelevu yaani kodi isiyo ya muda mfupi, kutengeneza mazingira wananchi waendeleo kulipa kodi kwa wakati wote; na la nne ni kutengeneza mazingira mapya ya kupata kodi mpya.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali hii ya Awamu ya Tano imeonesha nia ya dhati, imeonesha dhamira ya dhati kwenye haya niliyoyasema kwa kiwango kikubwa sana. Tumeona mikakati ya kubana mianya ya wakwepa kodi, lakini tumeona mikakati inayopelekea kukusanya kodi kwa wakati wote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo la pili, tumeiona Serikali hii katika mipango yake imeelekeza asilimia 40 kwenye shughuli za kimaendeleo, hii ndiyo inakuwa tafsiri sahihi ya kuelekeza kile ulichokikusanya kwenye eneo sahihi, yaani shughuli za maendeleo.

Mheshimiwa Naibu Spika, maamuzi haya ya Serikali ya Awamu ya Tano kwenye hii bajeti si madogo, ni kwa mara ya kwanza imewekeza pesa nyingi kwenye shughuli za kimaendeleo. Sisi Waheshimiwa Wabunge katika ujumla wetu ni wajibu wetu kuishauri Serikali na kwa wingi wetu tuna uhakika tukipeleka sauti yetu kwa Serikali watatusikiliza. Ndugu zangu Walatini wana methali yao,

huwa wanasema *quot capita, tot sententiae* wakimaanisha kwenye wengi hapaharibiki neno. Huu wingi wetu wa Waheshimiwa Wabunge ndani ya Bunge lako Tukufu tukiipitia hii bajeti katika ujumla wake, tuna mawazo mazuri ambayo tunaamini Serikali wakiyabeba yatatufikisha kule tunakotaka kwenda kwa haraka zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, hotuba ya Mheshimiwa Waziri imeainisha mambo mengi, kwa asilimia kubwa ni mazuri sana, lakini kuna mengine machache inabidi tuyaboreshe kidogo na tuiombe Serikali iwe *flexible* kwenye kutusikiliza. Wasione ugumu kuyapokea yale tunayowaeleza, nia yetu ni njema kama wao walivyokuwa na nia njema, kama wenzetu wanavyosema *quot capita, tot sententiae*, palipo na wengi hapaharibiki neno. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kati ya mambo ambayo Mheshimiwa Waziri amekuja nayo mazuri, nimependa wameondoa tozo na ushuru kwenye Sekta ya Kilimo. Wameondoa kwenye korosho, pamba na kahawa, lakini nimwombe Mheshimiwa Waziri, kwenye zao la kahawa, ameondoa kodi moja, leseni ya kusindika kahawa ya Dola 250, lakini siku zote tumekuwa tukisema na Mheshimiwa Rais amezunguka kwenye kampeni yake nchi nzima ameeleza wakulima wa kahawa wanasulubika sana, wana kodi na tozo 26.

Mheshimiwa Naibu Spika, hapa ameiondoa moja tu Mheshimiwa Waziri, nimwombe, tulisema kuna ushuru wa halmashauri wa asilimia tano, tuliomba Serikali shusheni angalau uwe wa asilimia tatu ili wakulima wetu wapate ahueni. Kuna leseni ya kununua kahawa ya Sh. 300,000, kuna tozo ndogondogo, kama sisi kule kwetu Mbinga kuna tozo ya Sh. 20 kwa kila kilo kwa ajili ya wale wadudu vidung'ata, kuna leseni ya Bodi ya Kahawa ya Dola 1,024. Kuna tozo ya TACRI ya asilimia 0.75 kwa kila kilo ya kahawa, kuna mchango wa *Tanzania Coffee Development Fund (TCDF)* wa 0.10, kuna ushuru wa ulinzi zaidi ya 200,000/=.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa hayo yote tunamwomba sana Mheshimiwa Waziri ile Dola 250 waliyotoa ya usindikaji ni ndogo sana kwa wakulima wa kahawa, aziangalie zile kodi zote katika ujumla wake, akifanya hivi itampendeza Mungu na akifanya hivi maendeleo tutayapata.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine, tunatoa misamaha ya kodi, lengo la Serikali kutoa misamaha ya kodi si kupunguza mapato yake, ni kutengeneza mazingira yule mtu ambaye anasamehewa aende akawekeze au akafanye jambo lingine ambalo litaleta kodi nyingi kwa watu wengi kwa wakati mmoja, ndiyo maana Serikali imekuwa na utaratibu wa kutoa misamaha ya hizi kodi ili kutengeneza mazingira mazuri ya kukusanya hizo kwa mlango mwingine,

hiyo ndiyo maana na dhamira ya dhati ya kuweka hiyo misamaha ambayo Serikali imeiweka.

Mheshimiwa Naibu Spika, tuna mpango wa kwenda, tena kwa kiasi kikubwa kwenye maendeleo ya kiwango cha hali ya juu ya viwanda. Viwanda haviwezi kufika kama Serikali haitakusanya mapato, viwanda havitaweza kufika kama Watanzania hawatakuwa na uwezo wa kujiletea kipato na kuweza kujikwamua katika maisha yao ya kila siku. Kwa sababu viwanda vinahitaji kwanza mashine kwa upande mmoja, lakini kwa upande mwingine viwanda vinahitaji *raw material*, hawa wakulima lazima wawe na uwezo wa kuzalisha sana pamba, wawe na uwezo wa kuzalisha kahawa, wawe na uwezo wa kuzalisha katani, wawe na uwezo wa kuzalisha tumbaku ili viwanda vyetu viendelee kujijendesha kwa muda wote. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa haya mambo yote ndiyo inakuja ile hoja ya tatu kwa Serikali makini ambayo inataka maendeleo; lazima itengeneze mazingira kwa wananchi wake waweze kulipa kodi kwa wakati wote. Hawawezi kulipa kodi kama wana mazingira magumu ya kuzalisha. Ndipo namwomba Mheshimiwa Waziri na timu yake, najua Serikali ya CCM ni sikivu, Serikali ya Awamu ya Tano ina maono, inatufikisha mbali, wakakae na timu yake akirudi aje atuelezee. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna jambo Mheshimiwa Waziri alilisema juzi kwenye hotuba yake, sasa anaingiza VAT kwenye utalii. Hili jambo ni jambo zuri sana, lakini nilipoisoma hotuba yake inasema *reference* kwanza tuliweka sheria mwaka jana, tulikuwa na mikataba tukasema mwaka huu tuimalize halafu tuendelee, lakini amei-refer Kenya wenzetu wameiondoa, ami-refer Rwanda, amei-refer *South Africa*; juzi wenzetu wa Kenya wameiondoa VAT.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo nimwombe Mheshimiwa Waziri, aende akaangalie kitu gani kilitufanya sisi tusiweke, kitu gani kimewafanya Kenya juzi waiweke, ili aitazame katika mapana yake, siyo kwa sababu tu *South Africa* wanafanya, kwa sababu tu Rwanda na Kenya wanafanya, sidhani kama ilikuwa ni dhamira.

Mheshimiwa Naibu Spika, nahisi Mheshimiwa Waziri ana hoja za kutosha za kutushawishi sisi tuamini au tuelewe kwamba kuweka ile kodi ya VAT kwenye utalii itatuongezea mapato sio kutukimbizia. Tukumbuke kwa sasa utalii unatuletea Dola karibu bilioni 2.5 kwa mwaka jana, 2015. Nadhani hii ilitokana na sisi tulikuwa na mazingira mazuri ya kuwezesha watalii wakafanya kazi. Leo hii wenzetu Kenya, wanasema ile the *last token* tuliyokuwa nayo inayomzidi Kenya kwenye ushindani, mwenzetu ndiyo kaibana ile, ameiondoa sisi

tumeweka, naomba Mheshimiwa Waziri alitazame hili kwa mapana zaidi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo la mwisho, Mheshimiwa Waziri alisema sasa tutakwenda kutengeneza sheria ambayo itaondoa misamaha kwa taasisi za kidini. Hii naomba niseme kidogo na nimuunge mkono ndugu yangu, Mheshimiwa Richard Ndassa aliyeongea juzi. Hili jambo Mheshimiwa Waziri tulitazame kwa mapana kidogo. Unajua haya madhehebu ya kidini huduma wanayotoa ni huduma, hawafanyi biashara. Wamewekeza kwenye hospitali, wamewekeza kwenye elimu, wamewekeza kwenye maji safi na salama, wamewekeza kwenye shule, ndiyo kazi wanayoifanya.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa kumwambia mtu leo, anataka alete mashine ya CT Scan kwenye hospitali ile ya mission au ile ya taasisi ya kidini, alipe kwanza ushuru wote halafu baadaye tufanye assessment arudishiwe, nina uhakika hawatanunua hizo mashine, kwa sababu kwao kazi yao ya kwanza si huduma za kijamii, wao kazi yao ya kwanza ni kumtumikia Mungu na kuleta injili na kupeleka aya ili wanadamu wamfikie Mungu, ile wanatusaidia Serikali. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, mkizingatia haya maeneo yote ninayoyasema, nendeni mkaangalie zahanati zilikojengwa, hospitali zilikojengwa; mnaikuta Mvumi kule, utaikuta Hospitali ya Mvumi, nenda Lugarao utaikuta kule, nenda Ikonda, nenda utakuta Hospitali ya Peramiho, Hospitali ya Ndanda, Hospitali ya Lituhi, Hospitali ya Litembo, Hospitali ya Ifakara; hizi zote zinatoa huduma na nawaambia kabisa ukifika kule unajikongoja una shida, wanaweza wakakuhudumia hata bila kukutoza halafu uje uwalipe baadaye, hiki kitu hakipo.

Mheshimiwa Naibu Spika, niombe Serikali, kwenye suala la afya tuwape msamaha, kwenye suala la elimu tuwape msamaha na kwenye suala la maji safi na salama. Kwa mfano kwangu mimi kule Mbinga, toka dunia imeumbwa maji ya kwanza ya kunywa yalikuwa ya Buruda Otmar, (Brother Otmar) leo hii akitaka kubadilisha mabomba eti alipe kwanza ushuru sisi tupate maji safi na salama. Mheshimiwa Waziri, namwomba sana kwa dhati ya moyo wangu, alitazame hili jambo vizuri sana, sisi tulioko humu ndani nia yetu ni njema sana, hatutaki watu wakwepe kodi na tutashirikiana nao wasikwepe kodi, *quot capita, tot sententiae*. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Emmanuel Mwakasaka, atafuatiwa na Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu na Mheshimiwa Mary Chatanda ajiandae.

MHE. EMANUEL A. MWAKASAKA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante kwa kunipatia nafasi hii ili nami niweze kuchangia hii hotuba ya bajeti. Naomba kwanza nianze kwa kusema naiunga mkono hotuba hii kwa asilimia mia moja. Nianze pia kumpongeza Waziri wa Mipango, Mheshimiwa Philip Mpango, kwa bajeti yake nzuri, lakini pia na Serikali yote kwa ujumla inayoongozwa na Mheshimiwa Rais, Dkt. John Pombe Magufuli, kwa utendaji mzuri wa kazi pamoja na Mawaziri wote na watendaji wote.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nianze na suala la muhimu katika uchumi wa nchi yoyote ambalo linatokana na afya. Napenda kuipongeza Wizara ya Afya, kwa takwimu ambazo zimeonekana humu katika kitabu zinazoonesha kwamba vifo vya mama na mtoto vimepungua kwa kiwango kikubwa, naipongeza sana Wizara ya Afya. Hata hivyo, kuna *data* imenishtua kidogo, *data* hii inahusiana na ongezeko la mimba au ujauzito usiotarajiwa kwa watoto wa miaka 19 na ambao wanafanana na hiyo kutoka asilimia 23 mwaka 2010 mpaka asilimia 27 mwaka 2015, hii *data* kwa kweli inatisha.

Mheshimiwa Naibu Spika, nachelea kujua ni nini hasa tatizo, pengine ni elimu, lakini pengine kuna tatizo lingine. Sasa tusipoangalia, hata tunapojadili bajeti ambayo inahusiana na uchumi na hasa tunapokwenda kwenye uchumi wa kati ambao ndiyo matarajio yetu, kama kutaendelea kuwa na ujauzito usiotarajiwa kwa vijana wetu kwa kiwango kikubwa cha namna hii, basi hata ile nguvukazi yenyewe tunayoitarajia tutakuwa na mashaka nayo.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pia labda nielekeze hili kwa Mheshimiwa Waziri wa Afya. Suala la elimu kwa ajili ya hawa vijana wetu ambao sasa wanaongezeka kupata mimba zisizotarajiwa, vijana wadogo. Pengine suala la elimu sasa limekuwa limefifia na hasa njia hizi za kujikinga na matatizo mbalimbali yakiwemo haya ya kupata mimba za utotoni pamoja na magonjwa mengine. Kulikuwa na kampeni mbalimbali miaka ya nyuma na nadhani sasa zinaendelea ila inaelekea zimepoa.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kupoa huko sasa watoto *data* zinaanza kupanda kupata ujauzito utotoni. Nitolee mfano, kwa mfano suala linaloongelewa zaidi na Wizara na watu mbalimbali ni kuwaambia watu namna ya kujikinga kwa kutumia njia mbadala, kwa mfano njia za uzazi wa mpango zinaongelewa sana. Nadhani tuna aibu kidogo, mimi sioni sana likiongelewa suala la watoto hawa ambao tayari wameshakuwa watu wazima, kutumia njia kwa mfano kama mipira ya kiume (*condoms*), watu wanaona ni aibu

kuzungumza hili wakati nchi tunazojilinganisha nazo, nchi zilizoendelea kwa mfano kama Uingereza, Marekani na nyingine, hili ni suala la wazi kabisa huwa wanajadili, wanawaambia vijana wao kwamba njia mbadala ili muweze kujikinga na mimba za utotoni lazima mtumie vitu kama mipira.

Mheshimiwa Naibu Spika, nazungumzia hilo kwa sababu kuna wengine wanadhani hili suala la kuongelea masuala kama *condom* ni aibu fulani na hapa tunafanya makosa makubwa sana. Kuna watu wanatembea na silaha kwa ajili ya kujikinga, si kwamba wanategemea kwamba labda watakumbana na majambazi wakati huo, hapana.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivyo hivyo hata watoto hawa ambao tayari ni watu wazima, wanapotembea na mipira kama hii kwa ajili ya kujikinga, si aibu. Nakumbuka kipindi fulani cha nyuma kuna Waheshimiwa Wabunge fulani walipokuwa wanasachiwa wakakutwa kwenye mabegi yao kuna *condoms*, watu wakasema hii ni aibu, mimi sioni kwamba ile ilikuwa ni aibu. Hawa wanaonekana kabisa wanajali na wako tayari kujikinga, ile ni silaha, ni *anti-missile* ya kupata ujauzito, ni *anti-missile* ya kupata magonjwa yasiyotarajiwa, kwa hiyo nadhani elimu ni kitu muhimu sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba niongelee suala hili ambalo ni la hivi karibuni kuhusu kuitoa kwenye halmashauri kodi ya majengo na kuipeleka kwenye Serikali Kuu. Hili suala, halmashauri zetu nyingi zinatumia kodi hii...

(Hapa kengele ya kwanza ililia kuashiria kuwa muda wa mzungumzaji unakaribia kwisha)

MHE. EMANUEL A. MWAKASAKA: Mheshimiwa Naibu Spika, naona kengele kama imegonga mapema sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, kodi hii ndiyo inategemewa na halmashauri nyingi saa hapa nchini, sasa kuifuta kuna halmashauri ambazo zitakufa kifo kinachoitwa *natural death*. Kuna halmashauri ambazo kipato chake kinategemea zaidi kodi hizi, naipongeza sana Serikali kwa kuondoa kodi nyingi za mazao ya kilimo, lakini kuna halmashauri ambazo hata kwa mwaka mzima haifikishi zaidi ya milioni 100, kwa mfano ile halmashauri ya Gairo, Morogoro. Ile halmashauri, nilikuwa kwenye Kamati ya LAAT, ile halmashauri ina kipato kidogo sana kwa mwaka.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba niongelee pia hili suala la hizi kodi za simu. Nina mashaka, pamoja na kwamba Serikali inatuambia haitatuathiri

watumiaji wa kawaida, wale wa makampuni ya simu ni wajanja, lazima kodi zile zita-back-fire kwa mtumiaji wa kawaida, atakuja kuathirika na kodi zile.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna hizi kodi pia za usajili wa magari na usajili wa pikipiki, imepandishwa kutoka 150,000/= mpaka 250,000/= kodi ya magari, hii itasababisha watu wengine kuanza kukwepa suala la ku-transfer gari, watu wengi watatumia majina ya wenzao. Hiki kitu kitawakosesha Serikali mapato, bora utoze kidogo lakini uwe na uhakika wa kupata kodi ile kuliko kuikosa kabisa.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini kupanda kwa hii kodi ya pikipiki kutoka 45,000/= mpaka 95,000/= ni kodi kubwa mno. Kodi hii itatufanya tuweke uadui ambao si wa lazima kati ya wamiliki wa pikipiki (*bodaboda*) ambao walitetewa na Bunge hili. Miaka iliyopita, bodaboda hawa ndiyo walitetewa kuhusu kodi, wakatetewa zikaja pikipiki nyingi nchi hii, sasa leo wanapandishiwa kodi kwa zaidi ya asilimia 100, sijui tunawaweka katika hali gani. Inaweza ikapelekea hawa wasiwe na imani na Serikali yao; naomba kodi za namna hii ziangaliwe. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine ni hili suala la maagizo elekezi kutoka Wizara ya Ardhi. Kuna maagizo elekezi kutoka Wizara ya Ardhi kuhusu kusimamisha kwa muda usiojulikana uuzwaji wa viwanja...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa mzungumzaji)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mwakasaka muda wako umekwisha.

MHE. EMANUEL A. MWAKASAKA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante, naunga mkono hoja. (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu, atafuatiwa na Mheshimiwa Mary Chatanda na Mheshimiwa Norman Sigalla ajiandae.

MHE. MUSSA A. ZUNGU: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi. Kwanza naunga mkono hoja kwa asilimia mia moja na nataka kuwaambia wenzangu Wabunge na wananchi tuipe muda Serikali, hii ni bajeti ya kwanza na ni bajeti mpya baada ya kutoka kwenye uchaguzi. Tumetumia gharama kubwa sana kuleta demokrasia nchini mwetu, tumetumia pesa nyingi sana mwaka wa jana, tuipe muda Serikali, *the best is yet to come*, nawaahidi mambo yatakuwa mazuri. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kuunga mkono hoja naiomba Serikali *i-revisit* upya suala la kukata kodi kwenye kiinua mgongo cha Wabunge. Nia njema ya Serikali ambayo ipo, lakini Serikali naiomba *i-revisit*. Kwa wastani Wabunge tunalipa kodi kwa miaka mitano tuko Bungeni hapa takribani milioni 50, inafika, *I stand to be corrected* kama utaweza kunirekebisha, lakini kwenye hesabu zangu tunalipa *almost* milioni 50 kwa miaka mitano ambayo tunakaa hapa Bungeni. Kwa hiyo, naomba Serikali wajaribu kuitazama hiyo upya.

Mheshimiwa Naibu Spika, suala lingine ni la kuongeza kodi kwenye mitumba. Hili ni agizo la Afrika Mashariki, ziko nchi kwenye Afrika Mashariki zina viwanda vya nguo, sisi hatuna, hii ni ajira ya vijana wengi nchini mwetu. Hawa vijana wakihangaika na biashara zao wataweza *ku-create disposable economy*. Wakipata chochote na wao watanunua soda, watanua cement, watachangia kodi kwenye kipato ambacho watakipata kwenye kuuza nguo.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba Serikali wai-*revisit* hii kodi mpya kwa kutazama namna gani ajira zitaathirika katika nchi yetu. Yako malalamiko wananchi wanasema sisi Wabunge tunasema kodi hii ya simu, mimi nasema ni sahihi iwepo na ndiyo njia peke yake ya Serikali ya kupata mapato ya ziada. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, *transaction* ya M-PESA nchini mwetu kwa mwaka ni trilioni 50, trilioni 50 *transaction* ya pesa zinazozunguka kwa mwananchi na mwananchi mwenzi ni *fifty* trilioni kwa mwaka. Makampuni haya yana-*lobby* kuona kuwa wanaoumia ni maskini, si kweli watakaoumia ni wao. Kwa hiyo, kodi hii naiunga mkono, Serikali iendelee na kodi zingine na kukamata mapato kwenye simu, *we are losing a lot of revenue* kwenye maeneo haya. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwenye simu kuna *non voice revenue*, haya ndiyo maeneo Serikali inatakiwa ikae iyatazame. Pesa nyingi sana zinapatika kwenye *non voice revenue* ambayo sheria zetu hai-*capture*, inafanya makampuni haya yanaondoka na hela nyingi. Mfano mdogo, Kenya walilalamikia wananchi, lakini Kenya *they put their foot down* kodi ile ye *transfer* imewekwa na leo M-PESA, *Safari com* peke yao wameongeza wateja 21 *percent* kama hii inaumiza wananchi Kenya wangesema.

Mheshimiwa Naibu Spika, wananchi wetu na sisi tubadilishe *mind* *setting* zetu, Waheshimiwa Wabunge tusiwe na tabia ya kizamani ya kuona tukilipa kodi watu wanaoumia, bila kodi Serikali hii haichapishi *note*. Simu hizi unakaa Dar es Salaam unapeleka pesa Jimboni *within second* hivi kulipa hata shilingi 400, 500 kwa kila *transaction* tatizo liko wapi? Ukienda Ulaya *Dollar* to

Pound shilingi ngapi tunakatwa, ukienda Ulaya Dollar to Euro shilingi ngapi tunakatwa, *commission za bureau de change*, kwa nini tunaogopa kulipa kodi za Serikali? (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, Kenya, *Safari com* peke yake imepata faida ya *six hundred billions* kampuni moja, sisi Makampuni yetu miaka yote yanapata hasara. Kwa hiyo, Serikali *put your foot down*, kamata hizi kodi ili wananchi wapate huduma. Pia *regulator TCRA* lazima wajue teknolojia inavyobadilika *business as usually* imekwisha, wawe *on their toes* kuhakikisha makampuni haya yanalipa hizi kodi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nakuja kwenye *extractive industry transparency initiative* kwenye madini. Nchi yetu ni ya tatu katika ku-*export gold* lakini utajiri huu haurudi kwa watu, haurudi kwa watu kutokana na baadhi ya *policy* zetu ambazo haziumi. Leo Tanzania katika nchi 182 ni wa 152 katika *human development index*, *this is wrong*. Haiwezekani nchi yenye madini kama haya tuwe 152 katika nchi 185 katika *human development index*.

Mheshimiwa Naibu Spika, mpaka 2010 Tanzania ime-*export* trilioni tatu na bilioni mia tatu ya dhahabu, pato la Serikali mpaka 2010 *was only seven percent*, bilioni 220. Hii inatokana na matatizo ya *multinational corporate, misinvoicing, ku-abuse transfer pricing*. Kama Serikali tunazo *policy* nzuri lakini tunakuwa tuna-*mismanage* eneo hili sababu ya *under staff* na *capacity* ya watu wetu kuweza kujua hivi vitu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, mwaka 2002 mpaka 2011 tumepoteza trilioni 18, *eighteen trillion* kwa *misinvoicing*, makampuni haya wajanja sana wa kuleta mitambo mikubwa kudanganya bei ambazo watu wetu hawana *capacity* ya kujua. Kwa hiyo, naiomba Serikali badala ya kuingia kwenye VAT za *tourism*, kamateni hela huku. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, *abusing* ya *transfer pricing* bado ipo, *share* zinazwa, mamlaka zinazohusika hazifuatili, lingine adhabu kali tunazo, zitumike.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna *conversion on mutual administrative assist in tax* kama Serikali imesahau Waziri wa Fedha ataniambia hebu ai-note hii kitu na Mwanasheria Mkuu yuko hapa. *Conversion on mutual administrative* kwenye kodi, hiki chombo hatuja ki-*sign*, kama tumeki-*sign* na kwa vile hatukukisaini hatupati *information* ya makampuni haya ya *disclosure* za kodi zao kwenye nchi zao. *So we are losing money simply* sababu hatuja-*sign* huu mkataba, tuki-*sign* huu mkataba tutasaidiwa kuambiwa kampuni fulani ina- *disclose* nini kwenye nchi zao.

Kwa sababu nchi zao wameweka sheria lazima u-disclose activity unaifanya kwenye foreign country ili na wao waweze kubana kulipa kodi, kama imefanywa fine kama haijafanywa kwa nini haijafanywa? Inawezekana haikufanywa au imechelewesha kufanywa kwa sababu mambo haya tunafahamu ya mishemishe ambayo kila mtu anayajua, lakini with this Government kama haijafanywa ifanywe. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, hii ni shida kubwa sana, lakini niipongeze Serikali kwa kuwa na mpango wa Sovereign Wealth Fund kwenye gas and oil. Wenzetu Trinidad na Angola wamefanikiwa kwenye rating za confidence za investors. Wameweza kuweka five billion kwenye accout zao za mfuko wa baadae wa vizazi vyao kwenye Sovereignty Fund za nchi zao, inaleta confidence, inapunguza inflation ya pesa zetu ambazo tunazipoteza. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, TMAA, auditors wa Madini wanafanya kazi nzuri sana nchini lakini TRA wanatakiwa wawe zero distance na hawa watu ili wanapotoa ushauri waende wakakamate kodi kwenye extractive industry.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa mzungumzaji)

MHE. MUSSA A. ZUNGU: Nafikiri ya kwanza.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Zungu kengele ya pili imegonga.

MHE. MUSSA A. ZUNGU: Nakushukuru naunga mkono kwa asilimia mia moja. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Mheshimiwa Mary Chatanda atafuatiwa na Mheshimiwa Profesa Norman Sigalla, Mheshimiwa Mary Nagu ajiandae.

MHE. MARY P.CHATANDA: Mheshimiwa Naibu Spika, nami nianze kwa kuunga mkono hotuba ya Waziri wa Fedha. Nipongeze jitihada za Serikali katika ukusanyaji wa mapato, lakini bado tuna safari ndefu ya kuendelea kutoa elimu kwa wananchi wetu juu ya kudai risiti pale wanapokuwa wamenunua bidhaa.

Mheshimiwa Naibu Spika, vile vile niendeleo kuishauri Serikali kwamba ni wakati muafaka sasa katika jambo hili la ukusanyaji wa mapato au kutoa elimu, tuanze kutoa kwa shule zetu za msingi na sekondari ili watoto wetu waweze kufahamu mapema juu ya suala la ulipaji wa kodi na kudai risiti pale wanaponunua bidhaa kwenye maduka. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, mbali ya hiyo Serikali imefanya vizuri katika ukusanyaji wa mapato, lakini bado kuna ukwepaji wa kodi kwa baadhi ya vituo vya mafuta. Viko vituo vya mafuta ambavyo vyenyewe vinatumia ile mashine, ukienda kununua mafuta unapomdai risiti anakwambia mashine nimeipelekea kwenye chaji, unamwambia sasa inakuwaje umeshaniwekea mafuta, anakwambia sasa nifanyaje nimeipeleka kwenye chaji.

Kwa hiyo, pale hupati risiti kwa sababu ameshakwambia amepeleka kwenye chaji. Sasa niombe Serikali tuendeleo kuwasimamia hawa wafanyabiashara wazifunge zile mashine kwenye zile mashine zinazotoa mafuta ili anapotoa mafuta na risiti inajitoka badala ya hizi mashine ambazo wanasema zinakwenda kuchajiwa huko. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, tunapoteza mapato kwenye vituo vya mafuta kwa ujanjaujanja huo, kwamba wanapeleka kuchaji zile mashine.

Mheshimiwa Naibu Spika, niende kwenye suala la TRA kukusanya mapato. Nakubaliana na jambo hilo lakini sasa tunaliwekaje kwa sababu Halmashauri zetu katika bajeti zao hususani Halmashauri yangu ya Korogwe ni sehemu ya *own source* ya mapato yao ya ndani kwa ajili ya shughuli za maendeleo katika Halmashauri. Sasa endapo TRA itakusanya mtatuwekea utaratibu gani wa kurejesha zile pesa.

Mheshimiwa Naibu Spika, hata hivyo, bado nina uzoefu wa huko nyuma, viko vyanzo ambavyo Serikali ilivizua kwamba Halmashauri isikusanye kwamba Serikali kuu itafidia, lakini bado kumekuwana usumbufu na ucheleweshaji wa fedha hizo kurejeshwa kwenye Halmashauri baada ya kuwakataza kwamba wasikusanye yale mapato.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa Mheshimiwa Waziri aniambie baada ya kuwa TRA imekusanya fedha hizi na hasa ikizingatiwa kwamba ndiyo chanzo cha mapato katika Halmashauri zetu, watakuwa wanarejesha kwa wakati ili hizi fedha zikafanye kazi za maendeleo katika Halmashauri zetu? Nitamwomba Waziri aniambie atakapokuwa anafanya majumuisho. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, yako maeneo mengi ambayo yanapoteza mapato, tukikusanya vizuri hata upande huu wa madini tukiangalia vizuri hii mikataba ndugu zangu inaweza ikatusaidia kupata mapato ya kutosha tukaachana na hili suala hata la kutaka kukata kodi kwenye kiinua mgongo cha Wabunge.

Mheshimiwa Naibu Spika, suala la kukata kodi kwenye viinua mgongo hatukatwi Wabunge tu, nimeona kumbe wanakatwa mpaka Watumishi wa Serikali. Watumishi hawa wa Serikali na sisi Wabunge tunakatwa tayari kwenye mishahara yetu, sasa inakuwaje tena tunaendelea kukatwa kwenye kiinua mgongo? Niombe Serikali ilianganalie jambo hili. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, niende kwenye Mfuko wa Maji na naungana na Kamati ya Bunge ambayo ilitoa taarifa yake kwamba iongezwe tena angalau Sh. 50/= kusudi iwe Sh. 100/=. ikiwa Sh. 100/= maana yake itatusaidia kwenye Mfuko wa Maji, lakini wakati huo huo zikajengwe zahanati na vituo vya afya. Wanawake wajawazito na watoto wanapata shida, endapo hatutajenga zahanati, endapo hatutakamilisha zahanati zilizokuwa zimejengwa na vituo vya afya, wanawake wataendelea kupata shida kwenda mwendo mrefu kwa ajili ya kwenda kujifungua na kwa ajili ya kuwapelekea watoto kupata matibabu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo niombe Serikali yangu ikubaliane na suala la kuongeza Sh. 50/= ili iwe sh. 100/= na hatimaye fedha zile zigawanye ziende kujenga vituo vya afya pamoja na zahanati. Ukiangalia pale kwangu Korogwe Mjini sina hospitali ya Wilaya, nina zahanati pale ya Majengo, nakusudia sasa ile zahanati iwe ndiyo kituo cha afya ambacho kitakuwa kama sehemu ya Hospitali. Sasa kama hakijatengewa fedha hawa wananchi wangu wa Korogwe wanatibiwa wapi? Niombe Serikali tukubaliane kwa hili ambalo limependekezwa na Kamati ili kusudi fedha hizi ziweze kusaidia kujenga zahanati pamoja na vituo vya afya. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, ujenzi wa Reli ya Kati kwa kiwango cha *standard gauge*, nakubaliana na naunga mkono kwa asilimia mia, lakini hebu tuitazame na reli ya Tanga, kwa sababu sasa hivi tunasema litajengwa bomba la mafuta kutoka Uganda hadi Tanga. Hebu tuianganalie na reli ya Tanga kuweza kuipa fedha ili kusudi iweze kujengwa kwa kiwango cha *standard gauge*.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni matumaini yangu kwamba Waziri naye atalianganalia hili kwa sababu tumekubaliana bomba hili linaanza kujengwa hivi karibuni, ni kwa nini sasa Tanga haijatengewa fedha kwa ajili ya kujenga reli kwa kiwango cha *standard gauge*? Wamesema hili bomba kwa taarifa nilizonazo litakuwa linapita kando kando mwa reli mle, niombe sana Serikali yangu ilianganalie hilo kuona kwamba ni namna gani ambavyo inaweza ikajenga reli ya Tanga kwa kiwango cha *standard gauge*.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo naomba niunge mkono hoja na kushukuru sana kwa kunipa nafasi. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Profesa Norman Sigalla atafuatiwa na Mheshimiwa Dkt. Mary Nagu Mheshimiwa Hussein Mohamed Bashe ajiandae.

MHE. PROF. NORMAN A. S. KING: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kunipa nafasi nichangie. Kwanza kabisa nianze kumshukuru Mungu kwa kutupa Mheshimiwa Rais, Dkt. John Pombe Magufuli, kuwa Rais wetu wa Awamu ya Tano na mikakati yake ya kuiendeleza Tanzania. Kwa vyovyote vile ametumia weledi stahiki wa Marais waliomtangulia ili kuhakikisha kwamba nchi yetu inakuwa nchi ya neema.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, niseme mambo machache. Mimi ni mmoja wa waumini wa kodi, nashukuru wenzangu waliotangulia wamesema pia kuhusu kodi.

Mheshimiwa Naibu Spika, nianze na kodi za kawaida za VAT kwenye maduka yetu na huduma zingine za mahoteli, mpaka sasa nchi yetu, kwa maana ya TRA hawajaitendea haki Tanzania kwa maana ya ukusanyaji wa kodi kwa wanaotakiwa kulipa kodi. Ingia maduka ya jumla yaliyoko Dodoma, ingia maduka ya jumla yaliyoko Dar es Salaam, migahawa mikubwa iliyoko Dodoma na *of course* Tanzania ona ni wapi ambapo wanalipa kodi? Hawatoi risiti, TRA wapo;na kwa sababu kutokulipa kodi ni *criminal offence*, naomba niishauri Serikali kwenye hili hakuna *awareness creation*. Huwezi ukahamasisha watu kulipa kodi, ni lazima ufanye *coercion*, ni lazima utumie nguvu.

Mheshimiwa Naibu Spika, badala ya Jeshi letu la Polisi kukaa barabarani na kusimamisha magari yanayokwenda kasi, waingie mtaani kukamata watu wasiolipa kodi na hasa kwenye maduka. Ni lazima wote tukubaliane kwamba tutengeneze nchi ambayo inaabudu kulipa kodi na kwa kuanza hiari haipo, haiwezekani. Huwezi ukasema unatoa tangazo redioni ili mtu alipe kodi, haipo, ni lazima uende kwa shuruti, mtu aone adhabu ya mtu anayopata baada ya kukwepa kodi ndipo wengine wanaanza kulipa kodi.

Mheshimiwa Naibu Spika, wakati fulani nilikuwa Mkuu wa Wilaya ya Hai pale. Wachaga wakawa wananiambia kitu gani kiliwafanya wao walime kahawa. Wakasema haiwezekani ukahamasisha watu walime zao ambalo wao hawalijui. Wakasema wakoloni walichofanya ni kushurutisha watu ili walime kahawa, lakini baada ya kukomaa ile kahawa wameuza, wale Wazungu wakawaambia sasa haya mapato ni ya kwenu ndiyo waka-*induce spirit* ya kupenda kulima kahawa.

Mheshimiwa Naibu Spika, ninachotaka kusema ni kwamba, kwenye kodi hakuna lelemama, ni lazima kama nchi tukubaliane, kwamba Jeshi letu la polisi tunalo, tunajua maduka hata hapa Dodoma hawalipi kodi, Dar es Salaam tunajua miji yote hawalipi kodi lazima tulipe kodi. Kodi ndiyo itakayoifanya nchi yetu isonge mbele. Kwa hili *TRA* lazima waongoze, lakini *Police Force* nayo ifundishwe jinsi ya kufuatilia kodi zetu badala ya kwenda kwenye vitu ambavyo kimsingi havizalishi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwenye Bajeti ya Waziri wa Fedha, ameonesha kuanzisha kodi kwenye *transfer of shares*, yaani unapouza hisa zako, basi wewe utozwe kodi. Nasikitika Mheshimiwa Philip Mpango rafiki yangu na Waziri wetu *its unacceptable from all economic point of view*; haipo.

Mheshimiwa Naibu Spika, huwezi ukatoza kodi kwenye *transfer* ya hisa; *NMB* kwa mfano ilipouza hisa mara ya kwanza iliuzwa kwa sh. 150, zikapanda mpaka 5000, zimeshuka mpaka 1,500 uliyemtoza *capital gain* kwenye *transfer* ya hisa ilipofika 5000; anapo *encounter capital loss* Serikali itamfidia? Anataka kuuza hisa zake alizonunua kwa 4,000 na bei ya soko ni shilingi 1,000 utafidia hiyo *difference* ya 3,000? Huwezi kufanya hivyo. Kwa hiyo, siyo ya kiuchumi wala siyo ya kinadharia wala siyo ya kivitendo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kenya, Rwanda, *South Africa* hawafanyi, kwa maana ya Jumuiya ya Afrika Mashariki hakuna anayeifanya hiyo ninyi mnaitoa wapi? Kenya waliweka kwenye sheria wakaiondoa hata kabla hawajaitekeleza na tukumbuke ni vizuri Waziri afahamu, moja ya sababu ya kuanzisha Soko la Dar es Salaam ni kuhamasisha uwekezaji. Unaposema mtu akiuza unamtoza kodi unafukuza wawekezaji kwenye nchi yetu, chonde chonde naishauri Serikali iachane kabisa na hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, kodi ya miamala ya simu. Kaka yangu Mheshimiwa Zungu ameliongelea sana, naomba nisisitize. Bahati nzuri mimi ni Mwenyekiti wa Kamati ya Miundombinu ya Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania; chonde chonde Watanzania kodi hii ni lazima itozwe. Ni kweli miamala hii ni kati ya trilioni 40 mpaka 50 kwa mwaka, Serikali inakosa fedha nyingi kwenye hili. Naomba sana katika hili tuiunge mkono Serikali iendelee kutoza.

Mheshimiwa Naibu Spika, niunge mkono haraka haraka Kamati ya Bajeti ya kupendekeza ongezeko la Sh. 50 kwenye mafuta ili tuwe na maji. Hivi ni nani ambaye atakataa kwenye hili? Ndiyo maana sioni kigugumizi cha Serikali kinatoka wapi; Wabunge tunapongea, tunaongea kwa niaba ya wananchi wa Tanzania; *this is the feeling of Tanzanians*, tunajua kabisa ukiongeza sh. 50,

kama ukituma salamu kwamba ni kwa ajili ya maji hakuna atakayekataa kigugumizi kinatoka wapi?

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nisemee kidogo milioni 50 kwa dhima ya Rais wetu. Marais wote duniani wana-*dictate vision*, lakini kufasili *vision* ni wajibu wa watendaji kama Waziri na sisi Wabunge kwa nafasi zetu. Rais, Magufuli alichosema kila kijiji atatoa milioni 50, mwenye kufasili utekelezaji huo sio Rais wetu, siyo kazi yake, ni Mawaziri, ni sisi Wabunge. Hakuna uchumi duniani wa kugawa hela.

Mheshimiwa Naibu Spika, pendekezo langu, kwa mfano, Wilaya ya Makete ina vijiji 103, ukikipa kila kijiji milioni 50 maana yake ni Sh. 5,150,000,000/=; Bilioni tano zinatoshia kuanzisha *Community Development Bank* ya Makete na kwenye Tarafa zake sita ukaweka ofisi kwa sababu mtaji wa *Community Development Bank* ni bilioni tatu. Kwa hiyo, bilioni tano zangu Wilaya ya Makete, ukiwapelekea wakope kwa riba nafuu, hao wote mnaotaka vijiji vikope sasa zitakwenda kwenye *Community Development Bank*, mtaji ni wa Serikali, wa bilioni tano na *Community Development Bank* bilioni tano, kwa hiyo Wilaya nzima itanufaika. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kama si hivyo, ukiwauliza Wabunge wanajua, kwangu mimi ukipeleka bilioni tano ambazo zinatakiwa kwa milioni 50 kila kijiji, umemaliza kabisa tatizo la maji Makete. Badala ya kugawa milioni 50 waulize wananchi wa Makete watakwambia tunataka lami, tunataka maji. Bilioni tano zinatoshia kufuta tatizo la maji, kutengeneza benki Wilayani Makete na Wilaya nyingine za Tanzania ili tuweze kupata maendeleo. Sina hakika kama ni kengele ya kwanza ama ya pili.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MHE. PROF. NORMAN A.S. KING: Ya kwanza, ahsante sana.

NAIBU SPIKA: Ya pili Mheshimiwa.

MHE.DKT. NORMAN A. S. KING: Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, niseme naunga mkono hoja na Mungu ambariki Rais wetu Dkt. John Pombe Magufuli na Waziri wake ili twende kwenye haya tuliyopendekeza. Amina. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Dkt. Mary Nagu! Mheshimiwa Hussein Muhamed Bashe atafuatiwa na Mheshimiwa Japhet Hasunga, Mheshimiwa Daimu Mpakate ajiandae.

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa fursa ya kuchangia. Kwanza nitumie fursa hii kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutupa fursa sote kuamka siku ya leo na kuja kutimiza wajibu wetu wa kisheria.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa Kanuni ya 106 imesema wazi hatuna mamlaka ya kubadilisha chochote katika bajeti ya Serikali, kwa hiyo niseme, tunachofanya hapa ni kushauri ili mengine yachukuliwe yaweze kufanyiwa kazi kwenye mwaka wa fedha 2017/2018; lakini mengine itakapokuja *Finance Bill* ili tuweze kuitumia kuitaka Serikali kufanya mabadiliko katika baadhi ya maeneo, hilo ni jambo la kwanza. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo la pili, nishukuru Wizara ya Fedha. Nimeangalia *document* ya mpango ambayo ilizinduliwa juzi, nimeangalia hotuba ya hali ya uchumi, yapo yale ambayo tumekuwa tukiyasema katika Bunge la mwezi uliopita wakati tunajadili mpango na yapo ambayo tumeyasema katika kipindi hiki wameanza kuya-*accommodate*. Jambo ninaloshukuru kutoka Wizara ya Fedha, ni kauli ya Waziri kwenye Hotuba yake ya ku-*acknowledge* kwamba mpango wetu wa mabadiliko kwenda kwenye sekta ya viwanda, wata-*accommodate* viwanda vinavyotokana na mazao ya kilimo, hili ni jambo la kheri kabisa. Kwenye maisha kutambua na kutekeleza ni vitu viwili. Hatua ya kwanza ni kutambua na ya pili ni kutekeleza. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, nina baadhi ya mambo ambayo nataka nishauri na tutumie *Finance Bill* kuweza kufanya hayo mabadiliko.

Mheshimiwa Naibu Spika, hoja ya Serikali kwenye msamaha wa mazao yasiyosindikwa; ningepomba, athari ya jambo hili ni kwa wananchi. Lengo ni kuongeza uzalishaji wa mazao, wametolea mfano, soya, mbogamboga, lakini mazao haya yakisindikwa tu yanakutana na kodi. Hapa ina-*work against vision* ya Mheshimiwa Rais, kwa sababu mkulima kalima mboga mboga hawekewi kodi, lakini akienda kuisindika anakutana na kodi, hili ni tatizo.

Mheshimiwa Naibu Spika, nitolee mfano wa alizeti. Tukipeleka alizeti kiwandani ikawa *processed* inakutana na VAT, maana yake mafuta haya ya alizeti hayamsaidi mkulima wetu kwenye *value addition*, tuna mu-*encourage* mkulima auze *raw*, hili ni tatizo. Ningepomba hili tusilipitishie Waheshimiwa Wabunge. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, ingekuwa inaonesha *value addition* kwa maana ya kwamba tunafuta kodi zote kwenye mazao yatakayosindikwa maana yake tunashauri na kushawishi wananchi wetu kuwekeza kwenye

viwanda vidogo vidogo ili mazao wanayolima yaingie kwenye viwanda, wauze *finished goods*; hili ni eneo moja.

Mheshimiwa Naibu Spika, tozo kwenye huduma za utalii. *Competitors* wetu wote dunia au kwenye masoko ya jirani kwa maana ya Kenya, Msumbiji, *South Africa* bado Tanzania itaendelea kuwa *the most expensive destination*. Kwa hiyo, ningeshauri Waheshimiwa Wabunge, tusipitishie hii VAT ambayo inachajiwa kwenye utalii kwa sababu haitosaidia kabisa sekta ya utalii, bado *destination* yetu itaendelea kuwa ghali.

Mheshimiwa Naibu Spika, kutokana na ripoti aliyoisoma Mheshimiwa Waziri, mkitazama Sekta zilizochangia kukua kwa uchumi wa nchi yetu mojawapo ni *tourism*; ya pili ni usafiri; na ya tatu ni *financial services*. Sekta zote hizi tumeziwekea kodi, tunatarajia kweli huu uchumi uta-grow kwa 7.2? Nina mashaka, sioni kukua kwa 7.2 kama tutaweka hizi kodi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, leo hii Beira, Mombasa, wamefuta kodi za ongezeko la thamani, kwenye *goods on transit*; sisi tumeweka, nini tunatarajia? Maana tume- *tighten* taratibu zetu za kukusanya kodi bandarini, ni jambo jema sana, lakini tunaweka kodi, kuna uwezekano wenzetu waliofuta, watu wakakimbilia kule. Kwa hiyo, ningeshauri Serikali ikaachana na kodi hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, kaka yangu Mheshimiwa Zungu kaongelea kodi ya mitumba, niwaombe hatuna viwanda vya nguo vya ku-meet mahitaji ya nchi yetu, lakini tukiweka kodi kwenye mitumba, tuna *discourage importation* ya mitumba, tutaua *small business*, tutaua soko la pale Dar es Salaam, Wamachinga wanaojitafutia riziki barabarani, matokeo yake tutaongeza vibaka barabarani. Tujenge kwanza uwezo wa kuzalisha nguo ndani ya nchi ndipo tu-*impose* kodi kwenye hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini Serikali itasema; na mimi hili kidogo nina mashaka Mheshimiwa Waziri. Serikali itasema inatoa wapi fedha? Kwa sababu hizi kodi zina *budgetary implication*. Ushauri, yapo maeneo ambayo hamna sababu ya Dkt. Mpango kuchukua fedha kutoka kwenye Mfuko wa Hazina kuyahudumia:-

Moja, tumetengea *hundred and sixty one billion Shilling*, kwa ajili ya kununua vichwa vya treni na mabehewa, ningeshauri kuna sheria zinakuja kwa mwendokasi huku, tutaletewa hapa. Leteni moja ya sheria ya RAHCO, tuifute RAHCO iwe chini ya TRL. TRL ikakope fedha hizi; kwa nini tukulazimishe Mpango uwape cheki ya *one sixty one billion TRL* wakati wana uwezo wa kujiendesha?

Mheshimiwa Naibu Spika, mwondoeni huyu mzimu unaoitwa RAHACO hili ni chaka la wizi. Mwekeeni hizi mali zote TRL, ataenda kukopa kwenye *financial institution*. Nimwambie Mheshimiwa Waziri, ana *one of the best CEO* kwenye TRL Masanja, ametoka *Private Sector* anajua hela, anajua biashara, amwezeshe kwa kumletea hiyo sheria. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna kodi ya kiinua mgongo cha Wabunge, nataka niishauri Serikali na nataka niwaambie Waheshimiwa Wabunge, Serikali hapa imetuletea kamtego kutaka kutochonganisha na wananchi, kwamba tunajipendelea. Sheria ya *The Political Service Retirement Benefit Act* ya mwaka 1999, *section 24(2)* imeelezea *exemption; subsection (4)* imewa-define *those leaders* waliopewa *exemption*, nataka aniambie Waziri wa Fedha kama kweli tunataka kuwa *fair* kwa nini kamwacha Mheshimiwa Rais, Waziri Mkuu, Mawaziri, Wakuu wa Mikoa, Wakuu wa Wilaya? Mimi nasema Wabunge tulipe kodi, lakini wawekeni wote.

Mheshimiwa Naibu Spika, *it is unfair* kutuchonganisha na wananchi, Majaji *why not?* Wawekeni wote walipe. *It will be fair* mbele ya macho ya sheria, itakuwa *fair* mbele ya kila mtu kwamba tunalipa kodi wote kama tumeondoa *exemption*, achene kufanya *division; msitu-divide*, wawekeni wote walipe. Eee na Naibu Spika na Spika wote tulipe. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nimpongeze Mheshimiwa Waziri wa Fedha *determination* na dhamira yao ya kupeleka asilimia 40 ya fedha ya maendeleo kwa wananchi, ni jambo jema sana, lakini nataka niwaulize swali, hivi unapelekaje fedha Halmashauri ya Nzega, halafu CAG umemkata miguu.

Mheshimiwa Naibu Spika, nimesikia kengele, aaa, ya kwanza.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

NAIBU SPIKA: Nimekumbushwa ni ya pili, Mheshimiwa Bashe.

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Aaa.

MBUNGE FULANI: Ya kwanza.

NAIBU SPIKA: Ni ya pili Mheshimiwa lakini naona Wabunge kama wanataka kukuongezea muda vile, kengele imegonga ya pili. (Makofi)

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Mheshimiwa Naibu Spika, dada yangu Neema kanipa dakika zake.

MBUNGE FULANI: Tano lakini.

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Eee nashukuru. Mheshimiwa Naibu Spika, tumepeleka 40 percent ya fedha za umma...

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Bashe hebu ngoja nielewe vizuri, nani amekupa dakika zake?

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Mheshimiwa Naibu Spika, Neema M gaya, dakika tano.

NAIBU SPIKA: Neema M gaya?

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Ndiyo.

NAIBU SPIKA: Haya.

MHE. HUSSEIN M. BASHE: Mheshimiwa Naibu Spika Ahsante. Waziri Mpango, Hazina, TRA; wanakimbizana barabarani kukusanya fedha wanapeleka 40 percent ya fedha za maendeleo kwa wananchi; jambo jema lakini mnapelekaje fedha bila kumwezesha *watchdog*? *Watch dog* wa Serikali na Bunge hili ni CAG, lakini tunampunguzia fedha. Halafu tumempunguzia fedha wanahitaji taarifa za CAG ili wakazitekeleze mfano TAKUKURU tumewapa 72 billion, how? inakuwa vice-versa hii. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, ningeshauri Serikali na Waheshimiwa Wabunge; Waziri Mpango aliulizwa swali hapa akasema kwamba CAG akiishiwa atakuja kugonga mlango; jamani! Yaani wanataka aende kugonga mlango kwake, Mzee nimeishiwa hela ya mafuta na yeye atampa kutoka wapi Mheshimiwa Waziri?

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo ningeshauri CAG aongezewe fedha; zinatoka wapi? Zile bilioni 161 tulizokuwa tukanunue mabehewa na vichwa vya treni tuchukue fedha kule kwa sababu hakuna sababu, RAHCO ivunjwe, TRL wakakope twende huko. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo la pili, nashtuka kidogo. Kwenye bajeti ya mwaka 2015/2016 *inflow expectation* kutoka kwa donors ilikuwa 2.14 trillion Shillings, lakini tuliyopokea ni 65 percent only. Mwaka huu kwenye bajeti tumeongeza kwenda 3.7 trillion. Najjuliza kama zile za mwaka jana wale wale *development partner* hawajatuletea, tuliyotaka kukopa kwao hawajatupa, mwaka huu kuna muujiza gani watupe three trillion Shillings? Nini madhara

yake? *Target* mliyojiwekea mnaweza msiifikie. Ningeshuri m-review hii, simameni kwenye 1.4 ambayo mliipata mwaka jana. Mkipata ziada ni kheri, lakini ni afadhali kupanga yale ambayo tunaweza kuyafanya.

Mheshimiwa Naibu Spika, tumeweka kodi kwenye *crude oil*, tunataka tumsaidie huyu mwananchi wa chini, lakini kwenye mafuta ya alizeti yanayosindikwa pale Singida na Shinyanga tumeweka *18 percent*, yanayokuwa *imported* tumeweka kodi, huyu mwananchi wa Nzega ananunua haya mafuta kwa bei ghali. Hatuna sababu ya kuweka kodi kwenye *crude oil*, wala hatuna sababu ya kuweka kodi kwenye mazao ya kusindika; hasa ya chakula na mafuta.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini Mheshimiwa Waziri, kwenye bajeti ametenga, ingawa nimeona kwenye kitabu cha maendeleo ni *one trillion* ya *standard gauge*; lakini kwenye hotuba amesema *2.4 trillion*, kidogo nashindwa kuelewa. Hata hivyo, nauliza hivi, hivi ni lazima kweli *15 percent* ya *commitment* ya nchi tuweze kutumia fedha zetu za ndani kuweka?

Mheshimiwa Naibu Spika, ningeshuri Serikali iangalie uwezekano, pamoja na kuwa tunajenga reli ya kati, ambayo mimi naiunga mkono, reli ya kati ya mtazamo wa Kitanzania hatuna sababu ya kutumia fedha zetu za mfukoni kufanya hili jambo; hebu tuangalie *option* ya *PPP* kama itawezekana, lakini jamani kuna uwezekano wa *concession*, *why should we go for our pocket every now and then?* Ningeshuri Serikali kuwaza kufanya kila kitu kutoka mfukoni kwake.

Mheshimiwa Naibu Spika, ameongea Mheshimiwa Profesa Norman na Mheshimiwa Zungu kuhusu suala la ku-impose kodi kwenye *transfer* ya *share*. Wenzetu wamefuta halafu bahati mbaya tumeweka kwa *foreigners 20 percent*, kwa wa ndani *10 percent* na ukiangalia *listed companies* pale ni chache, matokeo yake hawa watu watakimbilika Nairobi *Stock Exchange*, watakwenda kule kwa sababu kuna *incentive*. Ningeiomba Serikali, dhamira ya kukusanya ni njema, lakini nakuomba Mheshimiwa Waziri kodi isiwe ni ya kukusanya tu itumike kama *stimulus* kwa ajili ya maendeleo ya uchumi wa nchi hii. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja. Ahsante sana. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Nilikuwa nimemtaja Meshimiwa Japhet Hasunga kwamba atafuatiwa na Mheshimiwa Daimu Mpakate na Mheshimiwa Leah Komanya ajiandae.

Waheshimiwa Wabunge, ninawakumbusha tu kuhusu makato ya kodi kwa kiinua mgongo cha Wabunge tunapochangia wapo watumishi ambao wamekuwa wakitajwa wale watumishi wanalipwa kutoka katika Mifuko ya Hifadhi ya Jamii ambayo wanachanga kutoka kwenye mishahara yao, na lipo kundi la viongozi wa kisiasa wanaolipwa kutoka kwenye Mfuko Mkuu wa Hazina. Kwa hivyo, tunavyochangia tuweke hizo tofauti. Mheshimiwa Japhet Hasunga.

MHE. JAPHET N. HASUNGA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. Na mimi naomba nichukue nafasi hii kuchangia machache katika hii hotuba aliyotoa Mheshimiwa Waziri wa Fedha na Mipango katika hotuba zake mbili ya Hali ya Uchumi pamoja na Bajeti nzima ya Nchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nampongeza Mheshimiwa Waziri kwa hotuba nzuri na nianze kabisa kwa kuunga mkono hoja yake.

Mheshimiwa Naibu Spika, moja ya mambo aliyoyazungumzia vizuri katika kitabu cha hali ya uchumi ni suala la kilimo, lakini kilimo kinaonekana kimekuwa kinakua kwa kiwango kidogo sana. Kilimo inaonekana kimekua kwa asilimia 2.3 ukilinganisha na sekta nyingine. Hii inatia wasiwasi wakati tumekuwa tukiimba kwamba kilimo ndiyo uti wa mgongo, kilimo ndiyo kila kitu, ndiyo kinatakiwa kuchangia kwa kiwango kikubwa Pato la Taifa, kilimo ndiyo kinaajiri zaidi ya asilimia 70 ya Watanzania, kilimo ndicho ambacho kinaweza kikachangia katika kuimarisha thamani ya fedha yetu kwa kutuletea fedha za kigeni. Sasa hivi fedha zetu zimekuwa zikishuka thamani sana kwa muda mrefu ukilinganisha na dola, ni kwa sababu uzalishaji umekuwa siyo mzuri na mauzo yetu nje ya nchi yamekuwa siyo mazuri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kilimo hiki kikiimarika kinaweze kusaidia vizuri sana ukiangalia katika hotuba zote tulizozitoa, ukiangalia katika maelezo yote aliyotoa tumeimba sana kilimo ni uti wa mgongo, lakini hakuna mikakati ya dhati inayoonekana kabisa kwamba kweli tunaenda kuiimarisha kilimo. Nataka kusema bila kuimarisha kilimo hii tunayosema uchumi umeimarika, umekuwa itakuwa ni hadithi, kwa sababu watu walio wengi asilimia kubwa wanategemea kilimo, bila kuwasaidia wao hizo sekta nyingine haziwagusi moja kwa moja. Kwa hiyo, ni lazima tuweke mikakati ya makusudi ya kuhakikisha kwamba kilimo kweli kinawekewa mikakati itakayosaidia kuimarisha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, tumeona kabisa ruzuku ambayo itatolewa kwenye pambejeo ni ndogo sana, sasa kama kweli tunataka kuimarisha kilimo tuongeze zuruku. Mimi nina uhakika kabisa Mikoa mingine ya Nyanda za Juu Kusini na hasa kwenye Jimbo langu la Vwawa wakulima wakipatiwa pembejeo

za kutosha tutalima vizuri sana na tutazalisha kwa ziada nchi itapata ziada nyingi sana.

Kwa hiyo, ninaiomba Serikali iangalie upya sera ya kilimo ili kuhakikisha kwamba pembejeo zinafika kwa wakati na zinapatikana. Kilimo cha kahawa kiweze kufufuliwa, mahindi, pareto, tumbaku na mazao mengine yatachangia sana katika kuimarisha uchumi wa nchi hii. Hii kwa kweli haijanifurahisha kuona kwamba kilimo sasa hivi kimechangia kwa asilimia 2.3 tu wakati ndiyo kilikuwa kinaongoza kuliko sekta nyingine zote, hilo ni la msingi sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, suala la pili ambalo ningependa nichangie ni kuhusu Mfuko wa Maji Vijijini. Naipongeza Serikali imesema kwamba kutakuwepo na Mfuko wa Maji Vijijini na utaendelea kuwepo, lakini huu mfuko fedha ambazo zinapatikana zinaonekana bado ni ndogo. Sisi tungependa kabisa vijiji vyote vipate maji ili tuondokane na hili lazima tuje na mkakati wa makusudi kwa kipindi kifupi, iwezekane kabisa kipindi cha miaka miwili, mitatu tumalize kabisa hili tatizo la maji vijijini. Ili kumaliza hilo ni lazima tuweke tozo kwenye mafuta, kama tukiweka kwa mfano ikiwa shilingi mia tutapata fedha za kutosha kabisa zitakazoweza kusambaza maji katika vijiji vyetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa hivi tunaita Mfuko wa Maji, lakini hivi fedha nyingi zimekuwa zinatumiwa kwenye maendeleo ya maji mijini, kama ni za vijijini ziende kweli vijijini hiyo ndiyo itakayoweze kutusaidia na kuleta kweli kuinua hadhi. Mimi ninaamini kabisa kama maji tukiyasambaza vijijini wale wananachi wa vijijini maisha yao yatakuwa mazuri na watapata maji safi na salama na pia wataweze kulima hata kumwagilia bustani pale walipo katika maeneo yao itasaidia sana. Nafikiri hilo ni suala la msingi sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, suala lingine ambalo ningependa nilizungumzie ni kuhusu Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali. Kwa kweli niseme kabisa mimi nimesikitika na bajeti iliyotengwa kwa ajili ya ofisi hii, hii inatokana bajeti yetu imeongezeka! Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu ya Serikali anatakiwa kukagua Wizara zote, anatakiwa kukagua Idara zinazojitegemea zote, Wakala zote, Balozi zote, Mashirika ya Umma na haishii hapo tu anatakiwa kwenda kukagua miradi yote ambayo tumeipitisha. Ukiangalia kwenye bajeti yetu miradi ni mingi sana tunayoenda kuitekeleza, asilimia 40 ya bajeti inaenda kwenye miradi ya maendeleo.

Mheshimiwa Naibu Spika, tusipompa fedha za kutosha Mkaguzi nani atakayekwenda kufuatilia hiyo miradi na kuhakikisha kwamba hizo fedha kweli zimeteteleza yale ambayo tunayapitisha hapa Bungeni? Kwa hiyo, nashauri lazima iangaliwe upya ikiwezekana Mheshimiwa Waziri utakapokuwa unapitia

upya *mid year review* ya bajeti lazima tuhakikishe Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali anapatiwa fedha za kutosha ili aweze kutekeleza majukumu yake ambayo yapo Kikatiba.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali hatakiwi uhuru wake kuingiliwa, kwa sasa hivi kinachojionesha ni kwamba atakuwa anaanza kuomba omba fedha na akianza kubembeleza kuomba fedha maana yake atakuwa na *compromise independence* yake, sasa hili ni suala ambalo lazima tuliangalie sana na huyu ndiye mwakilishi na ndiyo jicho la Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kuhakikisha kwamba inaisimamia ipasavyo Serikali. Kwa hiyo, naomba lazima hili suala liangaliwe vizuri ili angalau tuweze kwenda mbele, hili ni la msingi sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naelewa azma ya Waziri anayoisema, labda tuangalie Waziri je, mlipokagua mlikuta hela zake zinatumika vibaya? Kama mmekuta kwamba matumizi yake yalionekana mabaya basi ni sawa sawa. Lakini kama haijaonesha hivyo ni vema akapewa fedha za kutosha ili akafanye kazi ile ambayo tumeikusudia.

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine ambalo ningependa nichangie ni kuhusu kiinua mgongo cha Wabunge. Wenzangu wamechangia vizuri na mimi nisingependa nilisema sana. Nilitaka kusema sikuona sababu ya azma ya Serikali ya kulileta kwenye Bunge hili la kwanza kwa nini limeletwa?

Mheshimiwa Naibu Spika, naelewa Kanuni za uhasibu za kimataifa zinavyosema, zinataka kiinua mgongo kitakacholipwa baada ya miaka mitano kinatakiwa kisambazwe katika miaka yote ambayo mfanyakazi ametumikia, yaani kama Mbunge ametumika kwa muda wa miaka mitano basi iwe *prolated* katika kipindi cha miaka mitano. Kwa hiyo, ina maana lazima ianze kuwa *provided* kwenye vitabu vya uhasibu kuanzia mwaka wa kwanza, hiyo azma naielewa, lakini haitakatwa kodi na haitatolewa, haiwezi kutolewa sasa hivi kwa sababu itakuja kutolewa mwaka wa mwisho.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa kuna sababu gani ya kuzungumzia masuala ya kodi kwa leo wakati hii kodi haitakatwa chochote mwaka huu? Kwa hiyo, hili suala kuna haja ya kuliangalia vizuri. Mimi nadhani hili linatuletea matatizo. Wenzangu wamelizungumzia vizuri nisingependa niliseme. Najua lazima liwe *provided* kwenye *books of accounts*, lakini lifanyiwe kazi vizuri ili li-cover wote wanaotakiwa kulipa kodi walipe, siyo tu iende kwa Wabunge. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, suala lingine la mwisho ambalo ningependa nilichangie ni kuhusu shirika letu la ndege. Nimefurahishwa sana na Serikali kwamba tunataka sasa kulifufua shirika letu, lakini hili shirika lina madeni mengi sana na makubwa. Hizi fedha ambazo zimetengwa nisingependa ziende tena kwenye hili shirika, ningependa lianzishwe shirika lingine au hilo livunjwe lianzishwe lingine ndiyo lipewe hizo fedha na ndege tatu, hapo tutaweze kuona mchango halisi. Hizi fedha zikitolewa kama zilivyo mwisho zitaenda kulipa madeni mengi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru sana na ninaunga mkono hoja. Ahsante. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Daimu Mpakate atafuatiwa na Mheshimiwa Leah Komanya na Mheshimiwa Jacqueline Ngonyani Msongozi ajiandae.

MHE. DAIMU I. MPAKATE: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kunipa nafasi hii kuchangia bajeti hii ya Serikali. Katika mchango wangu kwanza naunga mkono hoja kwa asilimia mia moja, nitaongea maneno mawili matatu kuhusiana na kilimo, ushirika pamoja na tozo za zao la korosho katika maeneo yale ambayo yanalima korosho.

Mheshimiwa Naibu Spika, nikianza kuzungumzia suala la ushirika ninaamini Sheria Na. 6 ya mwaka 2013 ilianzisha Tume ya Maendeleo ya Ushirika, lakini katika bajeti yetu ya kilimo ipo chini ya asilimia tano, sidhani kama Tume hii ya Maendeleo ya Ushirika imepewa kipaumbele kwa ajili ya kuendeleza wakulima wetu, kwa sababu wakulima walio wengi vijijini wanategemea sana ushirika ili kupata masoko ya mazao yao pamoja na pembejeo.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na kutegemea huko, jambo kubwa lililopo kwenye Tume ya Ushirika, ninaomba Serikali tangu sheria hii imeanza huu ni mwaka wa tatu Tume ile haina Mwenyekiti wa Tume imekuwa ni jina peke yake, Makamishna hawapo. Naomba sana katika bajeti hii iangalie namna ya kuiwezesha Tume hii iweze kufanya kazi kwa kuteua Mwenyekiti wa Tume ya Ushirika na kupata Makamishna wake ili waweze kusimamia ushirika usimame vizuri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna matatizo mengi sana ya ushirika, lakini yanatokana na uongozi kukosa viongozi walio imara katika Idara ya Maendeleo ya Ushirika. Pamoja na hilo watumishi waliopo kwenye ushirika ni wachache, ninaomba sana kwa sababu tunapitisha bajeti hii basi waliangalie namna ya kuongeza watumishi kwenye Idara hii ya Tume ya Ushirika ili waweze kusimamia Vyama vyetu vya Ushirika viweze kufanya kazi vizuri. Kwa mfano, vyama vya

Mkoa wa Mtwara, Lindi, Pwani Ruvuma ambavyo vinajihusisha na shughuli za biashara ya korosho vinatumia zaidi ya shilingi bilioni 200 kwa ajili ya biashara ya korosho, usimamizi haupo makini kwa kuwa Maafisa Ushirika wamekuwa ni wachache.

Mheshimiwa Naibu Spika, ombi langu kwa Serikali ni kuhakikisha kwamba wanaongeza watumishi walio na elimu ya ushirika pamoja na uwezo wa kufanya na kusimamia ukaguzi wa vyama vya ushirika mara kwa mara, kwa sababu vyama hivi vina-*transact* fedha nyingi sana kinyume na Sheria ya Fedha inavyotaka. Vyama vyetu vya Msingi viongozi walio wengi ni darasa la saba, mtu wa darasa la saba anafanya *transaction* ya shilingi bilioni mbili, bilioni tatu! Kwa kuwa Maafisa Ushirika ndiyo wasimamizi tunaomba Maafisa Ushirika wenye taaluma ya kusimamia na kukagua vyama hivi vya msingi waajiriwe waweze kuendelea kusimamia vyama hivi ili tupunguze malalamiko ya watu na wakulima wengi huko vijijini hasa kwenye Mikoa ya inayozalisha korosho na Mikoa inayozalisha tumbaku. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, moja kwa moja naomba niende kwenye tozo ya zao la korosho kama ilivyopendekezwa katika bajeti hii. Nakubaliana kwenye mchakato wa kutoa tozo katika unyauifu. Nimekuwa kwenye mfumo wa stakabadhi ghalani zaidi ya miaka nane, mfumo ulivyoanza kulikuwa na tozo 17, taratibu namna utendaji wa mfumo wa stakabadhi ghalani ulivyoendelea zimepunguza zile tozo mpaka zikafikia saba kwa umuhimu wake ili kuweze kumsaidia mkulima aweze kupata hela yake. Kwa mapendekezo yaliyojitokeza naomba nieleze yale ambayo ninayaona mbele ya safari yataleta mkanganyiko katika kutekeleza mfumo wa stakabadhi ghalani.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza ni suala la ushuru wa kusafirisha korosho wa shilingi 50. Mfumo wa stakabadhi ghalani unataka ghala lolote lenye uwezo wa kuhifadhi kwa wakati mmoja tani 200 uweze kupewa kibali cha kuhifadhi korosho. Maghala yetu yaliyopo vijijini mengi yapo chini ya uwezo huo. Mbaya zaidi ubora wa yale maghala hauruhusu kuifadhi korosho kwa muda mrefu; mbaya zaidi maghala yale hayana umeme, ni vumbi tu, hakuna chochote ambacho kinaweze kustahili kuweka korosho kwa muda mrefu ili mfumo wa stakabadhi ghalani uweze kufanya kazi vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na hivyo tunalalamika wataalam wa ugani hawapo katika maeneo mengi, kwa kuhakiki ubora kwenye mfumo wa stakabadhi ghalani tunahitaji Maafisa Ugani katika kila Chama cha Msingi. Katika sekta ya korosho kuna vyama 739 ambavyo vinajihusisha na biashara ya korosho, kwa hiyo, tunahitaji Maafisa Ugani 739 ili kuhakikisha kila chama

kinakuwa na Mhakiki Ubora ambao utasadia kuhakikisha zao linakwenda v izuri.
(Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, mbaya zaidi tunahitaji kipimo kinachotumika kupima ubora wa korosho kwa *content* ya *moisture* na *nut counting* pamoja na ubora wenyewe wa korosho kama ilivyo kile kipimo kinauzwa shilingi milioni sita kwa bei ya mwaka 2014/2015 tulinunua shilingi milioni sita, tunahitaji vipimo 739 kwa kila chama cha msingi ili viweze kuhakiki huu ubora. Kwa matatizo haya naamini kwamba mfumo wa stakabadhi ghalani ukihamia kwenye maghala ya chama cha msingi moja kwa moja tayari tutawakaribisha Wahindi waende moja kwa moja kwenye maghala ya vyama vya msingi wawe wanatembea na *moisture meter* yao na watakuwa tayari kuwadanyanya wakulima wetu matokeo yake bei ya korosho itakuwa imeshuka. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba sana kuondoa tozo hii maana yake tunaondoa wakulima kwenye mfumo wa stakabadhi ghalani. Sambamba na hilo usimamizi wote unaofanyika kwenye vyama vya msingi unafanywa na Chama Kikuu kwa sababu Chama Kikuu ndicho chenye wahasibu...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzunguzaji)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mpakate naambiwa hiyo ni kengele ya pili, kwa hiyo muda wako umekwisha.

MHE. DAIMU I. MPAKATE: Mheshimiwa Naibu Spika, ooh! Ahsante, naomba kuunga mkono hoja. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Leah Komanya atafuatiwa na Mheshimiwa Jacqueline Ngonyani Msongozi, Mheshimiwa Ritta Kabati ajiandae.

MHE. LEAH J. KOMANYA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kunipatia nafasi hii nami niweze kuchangia katika Bajeti ya Serikali na Hali ya Uchumi wa Taifa kwa mwaka 2015.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda sana kuipongeza Serikali kwa kazi nzuri inayofanya ikiwemo ukusanyaji wa mapato. Serikali imekuwa ikikusanya mapato vizuri tumeona na mpaka sasa imeshafikia zaidi ya asilimia 100 ya ukusanyaji wa mapato yanayotokana na kodi. Changamoto ninayoiona ni ule upelekaji wa fedha katika Halmashauri mbalimbali.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kitabu cha mkaguzi alichokisoma cha hesabu za mwaka 2014/2015 tumeona upelekaji wa fedha za miradi ya maendeleo katika Halmashauri tatu zilipelekwa zaidi kuliko fedha zilizoidhinishwa na Bunge. Halmashauri moja imepelekewa fedha za miradi ya maendeleo zaidi ya asilimia 56 nyingine kwa zaidi ya asilimia 59 na nyingine kwa zaidi ya asilimia 63. Ukiangalia maeneo mengine pia tunayo miradi inayopaswa kutekelezwa, tuna maboma ya zahanati ambayo hayajakamilika, tuna miradi ya maji ambayo haijakamilika. Hata ukiangalia fedha za mwaka huu kwa namna tulivyokusanya ukiangalia ofisi ya CAG ambayo ndiyo inayokagua na kudhibiti matumizi ya fedha ilipelekwa fedha kwa asilimia 52 za ruzuku ukilinganisha na idara nyingine zikiwemo na Wizara zimepelekwa fedha zaidi ya asilimia 100, nyingine asilimia 117, asilimia 125, asilimia 124, sijui ni kigezo gani kinachotumika kupeleka fedha. Naishauri Serikali izingatie uidhinishaji wetu wa Bunge tunavyoidhinisha isitumie fedha nje ya bajeti. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, Ofisi ya Mkaguzi Mkuu kwa mwaka huu imeonekana kupunguziwa fungu lake na ukiangalia Serikali katika kutekeleza miradi ya maendeleo tumetoka asilimia 26 na sasa tumeweka asilimia 40 ya fedha ya miradi ya maendeleo. Ofisi ya CAG inatakiwa iwezeshe kikamilifu ili iweze kutekeleza majukumu yake. Kwa mwaka uliopita CAG alishindwa kukagua miradi ya maendeleo ya vijijini, aliishia ngazi ya Halmashauri, tukiangalia Halmashauri ni *receiving station*, miradi inafanyika katika ngazi ya chini. Fedha ya *capital development grant* ambayo ni fedha ya maendeleo asilimia 50 inapelekwa vijijini, endapo CAG atakuwa anaishia katika ngazi Halmashauri hakuna ambacho tutakuwa tunakifanya kuhusu matumizi mabaya ya fedha za Serikali. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, ukiangalia katika *subvote* 1005 ambayo inahusiana na Serikali za mitaa safari za ndani, mwaka wa fedha uliopita ilitengewa shilingi bilioni 5.4 lakini mwaka huu imetengewa shilingi milioni 332 sawa na asilimia sita tu. Kwa hiyo, naomba ofisi hii iangaliwe vinginevyo fedha tunayopeleka itakuwa haifanyi mambo yaliyokusudiwa.

Napenda pia nichangie kuhusu Hali ya Uchumi wa Taifa katika mwaka 2015. Kiwango cha ukuaji wa shughuli za kiuchumi za kilimo na mifugo kwa mwaka 2015 zilionekana kushuka ikilinganishwa na mwaka 2014. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nijikite zaidi katika Mkoa wa Simiyu. Wananchi wa Mkoa wa Simiyu uchumi wao unategemea kilimo na ufugaji. Tukiangalia ufugaji, mifugo hiyo inatumika kuuzwa na kununua chakula kwa ajili ya familia, kuuzwa na kununua mahitaji kwa ajili ya familia na hata sasa nimeona wananchi wangu wa Mkoa wa Simiyu wakichangia mifugo kwa ajili ya

ununuzi wa madawati kwa ajili ya wanafunzi wetu, naomba niwapongeze sana. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, mifugo hii ina changamoto nyingi sana, athari ya mabadiliko ya tabia ya nchi yameathiri upatikanaji wa maji pamoja na malisho. Niiombe Serikali upande wa maji wakati wa utekelezaji wa ule mradi wa kutoa maji ziwa Victoria na kuyaleta Mkoa wa Simiyu, itoe pia kipaumbele cha upatikanaji maji kwa ajili ya mifugo, endapo maji yale yote yataingia katika *treatment plant* mifugo haitaweza kutumia yale maji kwa sababu yatakuwa na gharama kubwa. Naomba Serikali ikumbuke kutenga maji kwa ajili ya mifugo yetu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu malisho, mifugo imeonekana kukonda na mengine kufa kwa ajili ya ukosefu wa malisho na hata ikienda kwenye minada bei imeonekana kuwa ya chini kwa sababu ya ule udhaifu. Niiombe Serikali iweze kupitia mipaka upya ya hifadhi ya Busega, Bariadi, Itilima na Meatu ili kuweza kupatikana eneo kwa ajili ya malisho kwa sababu jamii imekuwa ikiongezeka na mifugo imekuwa ikiongezeka pamoja na athari ya mabadiliko ya tabianchi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, niombe pia katika vijiji vinavyounda WMA vilivyopo Wilaya ya Meatu Serikali iharakishe mchakato wa matumizi bora ya ardhi ndani ya hifadhi ili wafugaji waweze kupata sehemu ya kuchungia pamoja na kilimo. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nikiongelea kuhusu kilimo cha pamba, zao la pamba limeonekana likidolola mwaka hadi mwaka, wakulima wamekuwa wakilima pamba badala yake wamekuwa hawarudishi ile gharama wanayotumia katika kilimo. Serikali inao mpango mzuri wa kuweza kuleta viwanda vya nguo kwa ajili ya kuongeza thamani ya zao la pamba. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, hata viwanda vilivyopo nikiongelea Kiwanda cha *Mwatex 2001 Ltd*. Kiwanda hicho baada ya kubinafsishwa kilianza kufanya kazi 2003 kilishindwa kuendelea kwa sababu ya changamoto mbalimbali. Naomba Serikali itatue hizo changamoto ambazo changamoto mojawapo ni upatikanaji wa nishati ya kutosha, upatikanaji wa maji, Kiwanda cha *Mwatex* kiko kanda ya ziwa ya umeme Mkoa wa Mwanza ambapo kuna ziwa Victoria, Serikali ifanye jitihada za haraka kuhakikisha upatikanaji wa maji ya kutosha. Changamoto nyingine iliyokikumba kiwanda hicho ilikuwa ni watumishi wasio na ujuzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kuunga mkono hoja kwa asilimia mia moja. *(Makofi/Kicheko)*

NAIBU SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Jacqueline Ngonyani Msongozi atafuatiwa na Mheshimiwa Azza Hilal, Mheshimiwa Fatma Toufiq ajiandae.

MHE. JACQUELINE N. MSONGOZI: Mheshimiwa Naibu Spika, nichukue nafasi hii kwanza kabisa nimshukuru Mwenyezi Mungu mwingi wa rehema aliyenijalia kupata uzima siku hii ya leo, nikushukuru pia wewe mwenyewe kwa kunipa nafasi ya kuweza kuchangia katika Bajeti Kuu ya Serikali 2016/2017.

Mheshimiwa Naibu Spika, nianze kwanza na suala la ujenzi wa zahanati, vituo vya afya pamoja na hospitali ni jambo ambalo lilikuwa limelenga kabisa maendeleo yetu ili yaweze kufanikiwa ni lazima kwanza wananchi wetu wawe na afya bora na hapo ndipo tutakapoweza kufikia uchumi wa kati, lakini pia katika kufanikisha malengo ya milenia kufikia uchumi huu wa kati. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nataka niulize Serikali leo ni lini itakamilisha ujenzi wa vituo vya afya, zahanati pamoja na hospitali za Wilaya ili tuweze kufikia sasa uchumi huu wa kati, kwa sababu tusipokuwa na afya njema ni wazi kabisa Taifa litakuwa na wananchi ambao ni goigoi, watahindwa kufanya kazi vizuri ili kuweza kufikia uchumi huu. Hivyo, Serikali iniambie lini ujenzi huu utakamilishwa katika vituo vile vya afya, zahanati pamoja na hospitali za Wilaya ambazo hazijawa tayari kwa maana ya kutumika.

Mheshimiwa Naibu Spika, nipende kuainisha hizo zahanati ambazo zipo katika Wilaya ya Mbinga, Mbinga Mjini kuna zahanati karibu 15 ambazo zinahitaji kumaliziwa, lakini pia Mbinga Vijijini kuna vituo vya afya na zahanati ikiwemo katika Kata ya Kilimani kuna zahanati, Lipilipili, Luwahita, Luhaga, Mikatani na Kihuka. Pia katika Wilaya ya Nyasa pana shida kubwa sana kwa maana ya hospitali ya Wilaya imeanza na haijakamilika, ni lini Serikali itakamilisha ili tuweze kupata wananchi ambao watakuwa na afya bora tuweze kufikia malengo ya milenia.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika Wilaya hiyo hiyo ya Nyasa kuna zahanati ya Chiwanda, Ngindo, Liweta, Mpotopoto, naomba pia nazo zitiliwe uzito zitengewe pesa kwa ajili ya kukamilisha. Tunduru pia kwenye eneo hili kuna wodi ya wanaume katika hospitali ya Wilaya ya Tunduru, watoto wa kiume wanaenda kulala kwenye wodi ya akina mama, hii ni hatari sana kiasya lakini pia hata kimaadili. Wodi ya wanaume kule Tunduru inatakiwa imaliziwe, lakini pia kuna wodi ya wanawake nayo pia imaliziwe katika Wilaya ya Tunduru

nikienda sambamba na zahanati za Masonya, Sisi kwa Sisi, Cheleweni, Njenga na Fundimbanga. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, Jimbo la Madaba pia naomba mfahamu mchango mzuri wa Mheshimiwa Mbunge wa Jimbo la Madaba na jitihada ambazo anaendelea kuzifanya ili kuhakikisha kwamba, Jimbo la Madaba litakuwa na hospitali ya Wilaya lakini pia na vituo vya afya pamoja na zahanati ili nao pia waingia katika malengo ya milenia. Hali kadhalika na katika Wilaya ya Namtumbo zahanati na vituo vya afya ni muhimu. Zahanati na vituo vya afya vikikamilika ni wazi kabisa tutakuwa tuko vizuri na afya zitaboresheka na hata hivyo tutafikia hizo asilimia saba za uchumi wa Tanzania ambao tunautarajia. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nichukue nafasi hii kuipongeza Serikali kwa kuondoa tozo zisizokuwa na tija kwenye mazao ya korosho, kahawa na tumbaku, naipongeza sana Serikali. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, ukisoma bajeti hii na maelezo ya Mheshimiwa Waziri wa Wizara hii kwa maana ya bajeti ya Serikali maelezo ni matamu na hata uchambuzi wake ni mzuri mno. Hii inaonyesha wazi ni namna gani Serikali imejipanga vizuri kuhakikisha kwamba inakuza uchumi wa ndani kwa kukusanya mapato pia inafikia hatua ambayo Serikali sasa itaacha kuwa tegemezi na itaenda kujitegemea yenyewe. Naipongeza sana Wizara hii kwa kujipanga vizuri kwenye eneo hili. Mheshimiwa Waziri pamoja na Naibu wake mko vizuri pamoja na *delegation* yote. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali pia kwenye eneo hili iangalie sekta zile ambazo zimekuwa zikitoa mchango mkubwa sana kwa maana ya kuingiza mapato mengi katika nchi yetu ikiwemo sekta ya utalii.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwenye sekta ya utalii kumekuwa na jambo moja ambalo lilikuwa kama vile wenzetu ambao walikaa kwa maana ya mahusiano haya ya *East Africa* wakakaa kwa pamoja Mawaziri wa Fedha wakiwa na lile jambo ambalo kwa mfano, labda wanasema kwamba, kuna chakula cha mgeni na chakula cha wote. Kilichofanyika hapa ni kama hivi changa la macho.

Mheshimiwa Naibu Spika, wenzetu wa Kenya mara ya kwanza walikuwa wameingia kwenye suala la kutoza VAT kwa watalii wanaoelekea Kenya. Baada ya hapo wakaona kwamba ile VAT haitawasaidia na kwamba imeshusha sana kiasi cha mapato yanayopatikana katika utalii.

Mheshimiwa Naibu Spika, mwaka 2015 Mawaziri hawa walipokaa walikubaliana vizuri kilichojitokeza ni kwamba, mwaka 2015 Kenya ilipata watalii 3,000,000 na waliingiza dola za Kimarekani bilioni 1.5. Tanzania iliingiza watalii milioni 1,100,000 ilipata dola za Kimarekani bilioni 2.5. Sababu kuu ilikuwa ni kwamba Tanzania ililenga kuwa na watalii wakubwa tu ambao wana uwezo wa kulipia hoteli, lakini Kenya walikuwa wamelenga wapate watalii wadogo wadogo pamoja na kutoza kodi kwa hiyo mapato yao yalishuka. Baada ya kugundua hilo sasa wamerudi na habari nyingine wakasema kwamba, wao ni vizuri wakaondoa kodi kwa hiyo, tumebaki sisi ambao kimsingi tumeenda kujiingiza kitanzi wenyewe, tunaenda kujikaba wenyewe ili tujinyonge na hatimaye tushindwe kuongeza mapato kwenye eneo hili la utalii. (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge wenzangu, niwaombe sana kwenye jambo hili tushirikiane, tufike mahali tukubaliane kama wamoja tuondoe VAT kwenye eneo hili la utalii ili utalii uendelee kuingizia mapato Serikali, kinyume na hivyo maana yake tutakosa hizi dola za Kimarekani bilioni mbili na *point* zake, badala yake wenzetu Kenya wanaenda kufanikiwa sisi tunabaki tuko tunabembea tu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, ninaomba Wabunge kama nilivyosema nisingependa kurudia pia nitakuwa sijatenda haki endapo kama sitaongelea kodi ya Wabunge. Kwenye suala hili kwa kweli mmegusa pabaya, panaumiza kweli kweli ukizingatia kwamba Mbunge hata sasa mshahara wake bado anatozwa kodi kila mwezi Mbunge anakatwa shilingi milioni moja na laki tatu na kadhalika mpaka itakapofika miaka mitano maana yake kunakaribia milioni 50 ambayo Mbunge anakatwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini naomba niwaambieni mimi kama Mbunge toka asubuhi mpaka sasa hivi hapa niliposimama nina simu 30 zinatoka kwenye Jimbo langu la Mkoa wa Ruvuma, wananchi wana mahitaji mbalimbali na ukizingatia kwamba Wabunge wa Viti Maalum hatuna Mfuko wa Jimbo, tunafanyaje kwa kile tunachokipata? Kile tunachokipata kidogo ndiyo kinaenda kusaidia hata ukaenda kufanya hili, ukafanya lile na hata kuwezesha vikundi mbalimbali. Ninaomba Waziri atakapokuja tena, aje na maelezo mazuri kuhusu eneo hili ili tuweze kwenda sambamba, vinginevyo hatumuelewi. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Msongozi ahsante, muda wako umekwisha.

MHE. JACQUELINE N. MSONGOZI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana naomba kuunga mkono hoja. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Azza Hillal atafuatiwa na Mheshimiwa Fatma Toufiq na Mheshimiwa Aeshi Hilary ajiandae.

MHE. AZZA H. HAMAD: Mheshimiwa Naibu Spika, awali ya yote nianze kwa kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunijalia afya njema na kuuona mwezi Mtukufu wa Ramadhani. Nitumie fursa hii kuwatakiwa heri wale wote waliojaaliwa kufunga mwezi Mtukufu wa Ramadhani.

Mheshimiwa Naibu Spika, nianze kuchangia katika hotuba hii ya Waziri wa Wizara ya Fedha, Ofisi ya CAG, binafsi sioni kama tumeitendea haki Ofisi ya CAG kwa sababu pesa zote tunazozipeleka katika Halmashauri zetu bila kumuwezesha CAG hakuna tunachokifanya. Kwa sababu hatafanya kazi yake kwa uhakika, atafanya pale ambapo atakuwa amepafikia vinginevyo kama tunasema labda fedha hizi tunazozipeleka kule ziende zikaliwe na wale ambao wamezoea kula fedha za Serikali. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kulisema hilo naomba nisemee mafao ya Wabunge. Mbunge ninakatwa kodi kila mwezi shilingi 1,063,000; inanishangaza sana kuona mafao yangu ya mwisho ninakwenda tena kukatwa kodi. Wakati ninapomaliza Ubunge mimi silipwi tena ile pensheni wanayolipwa watumishi wengine. Nimuombe Waziri wa Fedha atakapokuja hapa atuambie ni kwa nini na kwa nini iwe kwa Wabunge tu na kwa nini iwe ni mwaka huu? Kwa hilo Waziri wa Fedha naomba utupe mchanganuo mzuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, ninajikita zaidi leo katika hotuba ya Waziri wa Fedha ukurasa wake wa 30 mpaka ukurasa wa 31.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nianze kwa kusema Ilani ya uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi tulisema kwenye majukwaa tutajenga vituo vya afya kila kata na tutajenga zahanati kila kijiji.

Mheshimiwa Naibu Spika, nikichukua kitabu cha Mheshimiwa Waziri cha hotuba yake ukurasa wa 31 naomba nimnukuu anasema; "Tutaimarisha mifumo, majengo na miundombinu mingine katika shule za awali, shule za misingi, za sekondari, upanuzi wa vyuo vikuu, ukarabati, ujenzi wa vyuo vya elimu ya juu, upanuzi wa vyuo vya ufundi, miradi ya kuboresha Hospitali za Rufaa, Taasisi ya Saratani ya *Ocean Road*, Hospitali ya Magonjwa Kuambukiza Kibong'oto na kuanzisha programu ya kuzalisha ajira na programu ya maendeleo ya ujuzi, mazingira na mabadiliko ya tabianchi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, hakuna sehemu yoyote ambayo ametuambia upande wa afya tunakwendaje kutekeleza ilani ya uchaguzi ya Chama cha

Mapinduzi ya kujenga kituo cha afya kwa kila kata, hakuna kwenye hotuba ya Mheshimiwa Waziri wa Afya. Haitoshi kwenye Wizara ya TAMISEMI nilichangia nikasema hakuna sehemu yoyote ambapo TAMISEMI wameonesha kwamba ni wapi tunakwenda kutekeleza ujenzi wa vituo vya afya na zahanati katika vijiji vyetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ninamtaka Waziri aniambie, tunaposema tunakwenda kujenga vituo vya afya, tunategemea Halmashauri ikajenge vituo vya afya kwa mapato ya ndani? Halmashauri inayokusanya milioni 300 itakwenda kujenga vituo vya afya kwenye Kata zake? Hili haliwezekani! Sijui ni kwa nini Serikali yote kuanzia TAMISEMI mpaka Waziri wa fedha hawakuitizama Wizara ya Afya.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunaposema tunataka vituo vya afya kila kata. Tuna kata 3,963, vituo vilivyopo vya Serikali ni vituo 497 tu ambavyo vinatoa huduma ya afya na vituo hivi havijakamilika. Katika vituo 497 vinavyotoa huduma, ni vituo 106 tu vinavyotoa huduma ya upasuaji, sasa tunapokwenda kusema, tunataka kuondoa vifo vya mama na mtoto, tunaviondoaje wakati vituo vyetu vya afya havina majengo ya upasuaji? Tunaposema tunaboresha afya kwa wananchi wetu, tunaboreshaje wakati hata vitu vilivyopo havijakamilika?

Naomba Waziri wa fedha atuambie kama kwa mwaka huu hakuna kitu chochote kinafanyika katika ujenzi huu, nina hakika Halmashauri hatuwezi kujenga vituo vya afya. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nitoe mfano tu; Wilaya ninayotoka tuna kata 26, unakwendaje kujenga vituo vya afya vyote kwa kutegemea mapato ya ndani? Hili Wizara ya Fedha waliangalie halijakaa vizuri kabisa, hatutakwenda kutekeleza Ilani ya uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi. Ninaomba atakaposimama, ajibu wamejipanga vipi kuhakikisha kwamba tunakwenda kujenga vituo vya afya kwa kila kata ili kuhakikisha kwamba tunapunguza au tunaondoa kabisa vifo vya mama na mtoto. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, vifo vya mama na mtoto vinatokea kwa sababu gani? ukienda kwenye Kituo cha afya, huduma ya upasuaji haipo, huduma ya damu salama haipo. Vifo vya Watoto vinatokea ni kwa sababu ya upungufu wa damu. Ukienda kwenye kituo cha afya, damu salama haipo. Tunasemaje tunatapunguza vifo vya mama na mtoto wakati majengo ya upasuaji na huduma ya damu salama haipo kwenye vituo vyetu? *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, niishauri Serikali, badala ya kusema tunakwenda kujenga vituo vipya vya afya, tuvichukue hivi 497 ambavyo vipo na vinatoa huduma, tuhakikishe vinatoa huduma zote zinazostahili katika vituo vya afya, kuliko kwenda kuanzisha majengo mapya ya ujenzi ambao pia tunaacha yale ambayo yanatoa huduma na hayajakamilika. Hayajakamilika kwa sababu gani? Unakuta hakuma wodi ya mama, hakuna wodi ya watoto, hakuna wodi ya akina baba, hakuna wodi ya akina mama wala hakuna jengo la upasuaji. Kwa hiyo, niishauri Serikali iende ikakamilishe kwanza vile vituo 497 wahakikishe kila kituo kinapata jengo la upasuaji, ndipo hapo tutakaposema kwamba huduma ya afya sasa tunakwenda kuiboresha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hilo, niende kwenye shilingi milioni 50 za kila kijiji. Imetengwa kwenye bajeti, asilimia sita tu ya asilimia 50 kwenye kila kijiji. Ilani ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2015, tulisimama tukasema kila kijiji kitapata shilingi milioni 50. Tuna maswali mengi kwa wananchi wetu, nikitizama kwenye bajeti hii ni shilingi bilioni 59 tu ambazo zimetengwa kwenye bajeti hii ambayo ni sawa na asilimia sita. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, inanitia hofu kama tutakwenda kwa asilimia sita mwaka huu, ndani ya miaka mitano, tutakuwa hatujafikia lengo ambalo tumelikusudia kwa wananchi wetu. Niungane na Kamati, niishauri Serikali badala ya kutoa asilimia sita, itoe asilimia 20 kwa mwaka huu wa fedha. Tukijipanga kwa kutoa asilimia 20 kwa mwaka huu wa fedha, maana yake utatoa shilingi bilioni 196, ndani ya miaka mitano tutakwenda kuvifikia vijiji vyote tulivyonavyo, bila kufanya hivyo tutafikisha miaka mitano na hatutakuwa tumevifikia vijiji vyote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa sababu muda bado unaniruhusu, naomba niongelee suala la maji. Tatizo la maji ni kubwa sana. Nimuombe Waziri wa Fedha, kuna miradi mingi ya muda mrefu ambayo bado inadaid fedha, wakandarasi wanadai fedha. Hebu nendeni mkakamilishe miradi hiyo, walipwe wakandarasi hao na miradi iweze kufanya kazi. Nitoe mfano mdogo tu, kuna mradi wa maji wa Mji Mdogo wa Tinde ambao mpaka leo haujakamilika kwa shilingi milioni 100 tu.

Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru na ninaunga mkono hoja. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Fatma Toufiq atafuatiwa na Mheshimiwa Aeshi Hilaly na Mheshimiwa Salum Rehani ajiandae.

MHE. FATMA H. TOUFIQ: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante kwa kunipa fursa hii ya kuweza kuchangia bajeti hii. Sambamba na hilo naomba nichukue

fursa hii kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunipa afya njema, nimpongeze sana Waziri wa Fedha kwa hotuba yake yote aliyoitoa ya Hali ya Uchumi pamoja na hotuba ya Bajeti.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nijikite kwanza kwenye pato la ukuaji wa uchumi lakini nikirejea ukurasa wa 16 wa Taarifa ya Hali ya Uchumi. Naipongeze sana Serikali kwa kuifanya nchi yetu Pato la Taifa likakua kwa asilimia 7.0 kwa mwaka 2015. Nitoe masikitiko yangu kwamba kwenye eneo la kilimo ambapo asilimia 70 ya wananchi wetu ndiyo wanakitegemea imebainika kwamba uzalishaji wake umeshuka. Mwaka 2014 ilikuwa na asilimia 3.4 mwaka 2015 imeshuka kwa asilimia 2.1. Jambo hili hatutakiwi kulifumbia macho na halitakiwi tu kubakia katika vitabu. Tujiulize anguko hili limetokea kwa sababu ya nini? *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, inawezekana wakulima wetu wamekata tamaa ama kwa kucheleweshewa pembejeo, pembejeo hazifiki kwa wakati lakini sambamba na hilo ni kwamba Vyama vyetu vya Msingi na Vyama vya Ushirika, vimekuwa vikidhulumu sana wakulima wetu. Kwa hiyo inawezekana kabisa Wakulima hawa wamekata tamaa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inasababau ya makusudi sana kwamba nchi yetu tufikie kipato cha kati, lakini naomba niishauri Wizara, tukitegemea mvua za masika kwa kweli hatutafika. Ipo sababu ya msingi kabisa Serikali ikaona umuhimu wa kuweka kipaumbele katika kilimo cha umwagiliaji kwa sababu tukitegemea tu mvua za msimu mwisho wa siku tutakuja kukwama, kwa sababu tunaona kuna kipindi mvua za msimu zinakuwa ni nyingi sana, kuna kipindi zinakuwa ni chache. Ningeomba niishauri Serikali iweke mkakati wa muda mrefu wa kuhifadhi maji ya mvua ili mwisho wa siku tuweze kukajikite zaidi kwenye kilimo cha umwagiliaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni budi sasa nchi yetu ikajitahidi kupata wataalamu wengi zaidi na kujifunza kutoka maeneo mbalimbali duniani kwa wenzetu ambao wameweza kufanikiwa katika kilimo cha umwagiliaji. Kwa mfano; wenzetu wa Israel wamefikia hatua nzuri, wenzetu wa Indonesia, wenzetu wa China na maeneo mengine duniani ambayo sikuyabainisha. Hebu Serikali yetu ifanye dhamira ya dhati kwa kuwapeleka wataalam wengi zaidi ili kusudi na sisi tuweze kujikita katika hili suala la kilimo cha umwagiliaji. Mwaka huu katika kilimo kumekuwa kuna shida sana hasa kwenye maeneo yale ambayo yanayolima mtama, maeneo ambayo yana uhaba wa mvua. Ni kwamba kumekuwa na ndege wengi sana ambao wamekuwa wakiharibu mazao, lakini kwa masikitiko makubwa sana, nchi yetu haina ndege ya kuweza kunyunyiza dawa. Ninaunga mkono mpango wa Serikali wa kununua ndege

kwa ajili ya abiria, lakini hebu tuone kwamba je, kwa nini Serikali isifikirie zaidi kwa kununua ndege ambayo itasaidia kunyunyiza dawa kwenye yale maeneo ambayo watakuwa wanahitaji? (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, naendelea zaidi kujikita kwenye suala la kilimo. Tumeona kwamba kwenye bajeti ya kilimo ni asilimia 4.9 ya bajeti, lakini bajeti hii bado ilikuwa haijafikia hata nusu ya lile Azimio la Maputo la mwaka 2003. Je, tujjulize, hivi ni kweli kabisa tunavyosema kwamba tunataka tufikie hatua ya kati na tunategemea mali ghafi kutoka kwa wakulima, kwa asilimia 4.9 ya bajeti yote, kweli tutafikia hilo lengo? Mimi naomba Serikali ione kwamba hili jambo inabidi tujipange upya kuhakikisha kwamba angalau bajeti ya kilimo nayo inafikia zaidi ya nusu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, sambamba na hilo kwenye pembejeo hasa matrekta, kulikuwa na matrekta ambayo yalitolewa kwa wananchi wakakopeshwa. Labda tu mimi nipate ufahamu, yale matrekta yaliyokopeshwa, wale wananchi waliokopa, je, wamerudisha kwa utaratibu mzuri? Je, ni muendelezo gani ambao unafanyika kuwe kuna revolving kwamba wale ambao waliokopeshwa yale matrekta wanayarudisha na wananchi wengine zaidi wanafaidika kupata yale matrekta. Isiwe utaratibu kwamba watu wakiona kwa sababu matrekta haya ni ya Serikali basi mtu akichukua halipi. Kwa hiyo, nilikuwa naomba kufahamishwa pia, je ni wananchi wangapi ambao pia wameendelea kufaidika baada ya wale wa mwanzo kuchukua mkopo huo? (Makofi)

Naomba pia nizungumzie suala la mifugo. Inasemekana kwamba miongoni mwa nchi ambazo zina mifugo mingi Tanzania pia ni mojawapo, lakini bado sekta ya mifugo haijaleta tija sana kwenye Pato la Taifa. Kwa hiyo naomba niishauri Wizara na nimshauri Waziri kwamba hebu katika bajeti kwa ajili ya ujenzi wa majosho, majosho kwa kweli bado yako katika hali mbaya sana, pamoja na dawa kwa ajili ya mifugo kwa sababu kama kweli tunasema kwamba tunataka tuanzishe viwanda vya kusindika na viwanda hivyo ni pamoja na viwanda vya nyama, sasa kama tukiwa na mifugo ambayo hali yake ni dhoofu kweli hivyo vya kusindika tutaweza kuvipata? (Makofi)

Naomba nishauri kwamba hebu tuone kwamba lazima suala la majosho liangaliwe upya lakini pia kuna baadhi ya yale mashamba ambayo yalitelekezwa kabisa, mashamba ya mifugo. Mashamba yale yamevamiwa na wananchi na mengine yameachwa zaidi ya miaka 22. Hebu tuone Serikali iwe na nia ya dhati ya kufufua mashamba yale ili kusudi sasa kama kweli tunataka kupata hivyo viwanda vya kusindika tuweze kuvipata.

Mheshimiwa Naibu Spika, wenzangu wengi wamezungumzia sana kuhusu suala la afya na mimi pia naomba nizungumze. Katika bajeti yetu, Wizara ya Afya imetengewa asilimia 9.2 ambayo vilevile haijafikia lile Azimio letu la Abuja, Serikali ivute soksi kuhakikisha kwamba angalau tunafikia asilimia ile ili kuboresha afya za wananchi wetu. Kwa kweli inabidi Serikali ijipange zaidi, kwani tunapozungumzia afya, kama mtu asipokuwa na afya bora maana yake elimu haitakuwa bora.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kuunga mkono hoja. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante, Mheshimiwa Aeshi Hilaly atafuatiwa na Mheshimiwa Salum Rehani. Mheshimiwa John Kadutu ajiandae.

MHE. KHALFAN H. AESHI: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi hii ili na mimi niweze kuchangia. Awali ya yote naomba nichukue nafasi hii kumpongeza Mheshimiwa Rais kwa kazi njema na kazi nzuri anayoifanya kwa kuwatumikia wananchi ambapo mpaka sasa ninaamini kabisa kwamba Rais ndiyo mzalendo namba moja wa nchi yetu hii kwa kazi kubwa sana ambayo ameweza kuifanya. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nina mambo machache sana ya kuchangia na Wabunge wenzangu wengi wamechangia, lakini nataka kuchangia suala la CAG kupewa fedha ndogo. Sioni dhamira ya dhati au dhamira njema ya Serikali yetu katika suala la kuhakikisha tunawamaliza kabisa mafisadi nchi hii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, fedha tulizowapa CAG ni fedha ambayo itatosheleza tu kulipa mishahara na kuendesha ofisi pale, hatutoweza kwenda mbali zaidi kufuatilia fedha zetu ambazo leo hii Serikali yetu ya CCM imesema elimu bure mpaka shule ya msingi, mpaka shule ya sekondari na fedha tumepeleka, nani wa kuzifuatilia fedha zile? Sasa ninaona kuna shida, Waziri atuambie ana dhamira gani au ana chuki gani au Bunge mtuambie CAG ni adui wa Serikali? Na kama ni adui tujue. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, maana yake mimi nijuavyo, CAG ndiyo anaetusaidia sisi kuona, CAG ndiye anayeweza kutuambia wapi kumeibiwa fedha Bunge likaenda kufuatilia. Kwa hiyo, ninavyojua CAG ndiye jicho la Serikali yetu na Bunge letu la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Leo Serikali yetu, Waziri wa Fedha unampa fedha ndogo sana ambazo ninaamini yeyote yule ambaye anataka kujua ufisadi upo wapi lazima tumtumie CAG, fedha hana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, tunasema leo kwamba akiwa amepungukiwa fedha aje agonge tena mlango, usipomfungulia mlango, aende wapi? Kwa hiyo, ninataka Waziri ukija utuambie CAG ni mtumishi wa Serikali? CAG ni adui wetu? CAG ni nani, ni shetani au ni mtu gani? Tujue. Maana yake tunakua tunamtenga, tukimchukia bila sababu yoyote ya msingi na leo hii unamwambia aje akuombe fedha tena, atakuwa akija kukuomba mara kwa mara mwisho wa siku atakuwa anakupigia magoti hatoweza kukuchunguza, hatoweza kukukagua na dhamira ya Serikali yetu na Rais wetu ni kuhakikisha mafisadi wote tunawateketeza.

Mheshimiwa Naibu Spika, leo hii tunampa fedha kiasi kidogo, tunawezesha watu wengine, mfano tunaenda kumpa TAKUKURU shilingi bilioni 72. Ili TAKUKURU afanyekazi vizuri anamtegemea CAG avumbue maovu kule, leo tunampa fedha kiasi kidogo asiweze kufanya kazi. Hili naomba sana tulisimamie, Wabunge kama kweli Wabunge kazi yetu ni hiyo basi naomba tulisimamie hili. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini la pili, Mheshimiwa Waziri wa fedha, ninakumbuka kwenye *party caucus* ukija kujitambulisha kama Mbunge na Waziri, kuna kauli ulisema leo hii nataka kuiamini. Ulisema Wabunge tusitegemee kukupenda. Hili leo umekuja kusema Wabunge tukatwe kiinua mgongo chetu kodi, Mbunge peke yake tena unasema narudia ili wananchi watuchukie. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nadhani niseme hili Wabunge msikilize, katika hili wananchi hawataweza kutuchukia, wataendelea kutupenda kwa sababu nusu ya fedha hizi asilimia 60 zinakwenda kwao. Inawezekana Mheshimiwa labda hujui uchungu wa Jimbo. Sisi ndiyo tunaajua uchungu wa majimbo yetu. Kwa nini iwe ni kwa Mbunge peke yake?

Mheshimiwa Naibu Spika, nasema ukarudia tena, narudia tena, narudia tena ili wananchi wasikilize, Wabunge tukupigie makofi na mimi nasema Wapinzani walikuja hapa wakasema na wenyewe wanaunga mkono hoja, nilitaka kucheka sana.

Mimi nataka niseme mimi leo nasema hivi, kama atatokea Mbunge yeyote wa CHADEMA akaja akaandika hapa barua kwako, kwamba mimi naomba nikatwe kiinua mgongo na posho hizi kwa barua na mimi nitakuwa wa kwanza kukatwa. Mnikate! (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, halafu hii Mheshimiwa Waziri uliitoa wapi, umekuja kuwapa ajenda isiyokuwepo hapa, hili sijui limetoka wapi? Maana

yake hawa jamaa tulikuwa tumeshawaua, wanakuja wanasema na wenyewe wanaunga mkono hoja. Nataka niseme, waje hapa Wabunge wa CHADEMA hususani Mheshimiwa Silinde aandike barua kwa maandishi yake kwamba na mimi niwe wa kwanza kukatwa posho na mimi niwe wa kwanza kukatwa kodi kwenye kiinua mgongo changu na mimi nitakuwa wa pili kutoka yeye.

MBUNGE FULANI: Mimi pia wa tatu! *(Makofi)*

MHE. KHALFAN H. AESHI: Hamna, hatoweza kuja hapa. Sasa hii tusiwe tunawapa hapa kila siku sababu ya kusema. Ninakuomba Mheshimiwa Waziri ukija hapa kodi zetu kwenye kiinua mgongo ifutwe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ninataka kuongelea kuhusiana na suala la kilimo. Tumetoa kodi kwenye mazao mbalimbali, tunatoa kodi tukitegemea kwamba tutazalisha, lakini ninavyojua wafanyabiashara hawa mawakala wadogo wadogo walioamua kukopa mabenki na kwenda kuwakopesha wakulima pembejeo, mpaka leo fedha hizi hawajalipwa, mwaka wa pili unakwisha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Waziri wa Fedha hebu liangalie hili, wapeni fedha hawa Kilimo wawalipe hawa wakulima, wakawalipe hawa mawakala ili mwaka huu waweze kuagiza mbolea kutoka nje, waje huko wawakopeshe tena wakulima. Lakini mpaka leo fedha hizo hakuna. Sasa tutategemea nini? Mnasema kilimo uti wa mgongo, kilimo ndiyo tunakitegemea, nashindwa kuelewa! *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine kabla muda haujakwisha ni suala la afya. Wizara ya Afya wamepewa fedha ndogo. Kutokana na kukosekana kwa fedha tumejikuta tuna majengo ambayo yalijengwa na Taasisi ya Benjamin William Mkapa, ndani ya Mkoa wa Rukwa mpaka leo hayajafunguliwa kwa kukosa fedha. Matokeo yake mwaka wa tatu sasa unakwenda, majengo yanaharibika na unajua majengo yasipotumika yanaenda yanashuka thamani siku hadi siku. Wapeni fedha wakafungue zahanati zile na majengo yale ili yaweze kufanya kazi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho najua bado dakika nyingi kengele ya kwanza hiyo! Kuhusu suala la kodi kwenye *transit goods* tumeingiza VAT, lakini ninavyojua anayetakiwa kulipa VAT ni yule mtumiaji wa mwisho! leo mzigo unatoka hapa unakwenda Zambia, wanalipia VAT. Mzigo unatoka hapa unakwenda Congo tunalipia VAT. Mwisho wa siku hawa wasafirishaji watatuhama watakwenda kwenye bandari nyingine. Hivi kwa nini hili hatulisikii? Kwa nini tunapowashauri Serikali hamtaki kusikia? Nataka niulize hii Kamati ya

Bajeti ina kazi gani? Kama maoni yao yote hakuna hata moja iliyochukuliwa, futa Kamati ya Bajeti, eeh!(Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, maana tumeweka Kamati ya Bajeti kuishauri Serikali lakini hakuna hata moja kwa kumsikiliza Mwenyekiti wa Kamati ya Bajeti, anasema mambo yote hayajaungwa mkono hata moja na Waziri. Toa chini wanatumia fedha nyingi, sasa hivi wako kwenye vikao wanakaa kule, hakuna lolote linaweza kuchukuliwa.

Mimi nasema kwa uchungu sana, nina nia njema na nchi yetu, lengo la Wabunge ni kuiongoza nchi yetu, tuwashauri Mawaziri, tuishauri Serikali ili tuweze kwenda kule tunakotaka kwenda na kule ambapo Rais wetu anataka kwenda. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, Rais ana dhamira njema sana lakini inawezekana tunampotosha, kuna baadhi ya mambo hatumwambii ukweli. Sasa hao wasafirishaji wakihama wakihamia Beira, wakahamia Mombasa, bandari yetu inakufa. Tulikuwa na nia ya kuongeza bandari ya pili kutokana na mizigo kuwa mingi leo hii ukienda bandarini mizigo inapungua. Itapungua leo, itapungua kesho, itapungua siku hadi siku. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba niseme kuna suala la kodi kwenye *crude oil* ambayo leo yamewekwa mwaka jana na mwaka juzi uliopita tuliondoa kodi hiyo kwasababu tuliona kama ni *raw material* anayekuja hapa ili viwanda viweze kutengeneza mafuta ya kula.

TAARIFA

NAIBU WAZIRI WA ELIMU, SAYANSI NA TEKNOLOJIA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Kwa mujibu wa kifungu nadhani cha 68 (8) nilikuwa naomba kumkumbusha Mheshimiwa Aeshi akiwa anachangia, pengine ni vema akazungumza kwamba ana maslahi ya kifedha kwa kuwa pia na yeye ni *transporter* ili mchango wake uwe na tija. Ahsante sana.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Aeshi unaipokea taarifa hiyo?

MHE. KHALFAN H. AESHI: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza sina kampuni, kampuni ya baba ile, siyo ya kwangu. (Makofi/Kicheko)

Mheshimiwa Naibu Spika, nilikuwa naongelea kuhusu *crude oil*, mafuta yetu ya kupikia. Tumeongeza kodi kwenye viwanda vyetu vinavyotengeneza mafuta na sasa hivi tumeweka kodi ya *raw material* inayotoka nje ili iweze

kuzalishwa wananchi wetu hawa waweze kupata mafuta kwa bei nafuu, sasa tumembana kote kote.

Mheshimiwa Naibu Spika, tumembana kwa wakulima hawa wanaozalisha alizeti, anapoenda kuuza kiwandani yale mafuta yanapotoka pale yanakuwa na kodi, lakini vilevile tumewabana sasa hawa waagizaji mafuta ya *crude oil* inayotoka nje na yenyewe imewekwa kodi. Lengo letu ni kuinua viwanda, dhamira ya dhati ya Rais ni kujenga viwanda na hawa wawekezaji wanasema walitaka kuomba waongezewe angalau mwaka mmoja mbele ili viwanda vya hapa nchini viwe vimekamilika waweze kuzalisha hapa *crude oil*. Ninamuomba Mheshimiwa Waziri wa Fedha aliangalie suala hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema haya machache, nikushukuru sana kwa kunipa nafasi lakini nimuombe Waziri pale ambapo tunakuwa tunawashauri basi haya tunayowashauri wayachukue kwa sababu sisi tunawawakilisha wananchi na haya tunayoyaongelea hapa ni mawazo ya wananchi ili muweze kuyafanyia kazi na tuendelee pale ambapo Rais anapotaka tufike. Ahsante. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Salum Rehani kama muda utatosha atafuatiwa na Mheshimiwa John Kadutu.

MHE. SALUM MWINYI REHANI: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante kwa kunipa nafasi hii ya kuchangia.

Mheshimiwa Naibu Spika, ninataka kujikita zaidi kwenye suala zima la kilimo. Bajeti haikumtazama mkulima, haikutazama kilimo kwa ujumla wake. Mimi kilichonisikitisha zaidi, bajeti ya mwaka uliopita pembejeo zilitengewa karibu zaidi ya shilingi bilioni 50, lakini mwaka huu ambao tunajiandaa kuwa Tanzania ya viwanda pembejeo haikuzidi shilingi bilioni 20. Sasa tunaposema kwamba tuna lengo la kuongeza uzalishaji au kupata mazao kwa ajili ya viwanda, mazao haya yatapatikana vipi? *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, tukiangalia tathmini ya pembejeo zilizotoka miaka iliyopita siyo zaidi ya asilimia 10 kwa wale wasambazaji wa pembejeo, wakulima walikuwa wanapata pembejeo hizo katika maeneo yao. Hali hii mwaka huu tunaitazama kwa jicho gani? *Obvious*, uzalishaji utashuka. Hakuna njia ya mkato, uzalishaji utashuka kwa sababu hakuna pembejeo ambazo zitatoshwa kwa ajili ya kuwafanya wakulima hao waweze kuzalisha.

Mheshimiwa Naibu Spika, suala hili litaathiri maeneo mengi, litaathiri kwanza wazalishaji wenyewe, litaathiri zile Taasisi na Mamlaka tulizoweka kwa

ajili ya kununua mazao katika maeneo yao mbalimbali na hasa kwa zile taasisi ambazo tumeziweka zinunue chakula kwa ajili ya chakula cha akiba na kile cha ruzuku, hakutakuwa na chakula cha kutosha kwa hali inavyokwenda. Vilevile athari nyingine iliyojitokeza hapa ni kufungua milango kwa *private sector* au waleta pembejeo binafsi kuweza kuleta hizi pembejeo na kuziua kwa bei ya juu sana kwa sababu ndiyo mahali pekee panapopatikana hizi pembejeo.

Mheshimiwa Naibu Spika, niliona kwenye ripoti au taarifa ya Kamati ya Bajeti na tulilipeleka kama Wajumbe wa Kamati ya Kilimo suala hili liongezewe fedha na lipewe msukumo maalum ili kuwafanya wananchi wa nchi hii waweze kuzalisha kwa uhakika na ile *surplus* itakayopatikana iweze kupelekwa kwenye hivyo viwanda ambavyo tunataka tuvianzishe. Wasiwasi wangu, mpango mzima wa kuanzisha viwanda katika maeneo haya hasa kwa kutumia *raw materials* za kilimo utaweza kuathirika na vinginevyo usiweze kufanyika kabisa. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nilitaka kuzungumza kwenye suala zima la kilimo cha umwagiliaji maji. Bado Serikali hapa haijawa na kipaumbele. Tanzania hii ya leo iliyokuwa imeathirika na mazingira na hali ya hewa katika maeneo mbalimbali vyazo vingi vya maji vimepotea, hata yale unayochimba sasa hivi unayochimba katika urefu mkubwa sana kwenda chini, *water table* imeshuka. Njia pekee ya kulima ni kutumia umwagiliaji. *Scheme* zetu zilizokuweco nyingi zimechoka zimetengenezwa zamani na zile zinazotengenezwa sasa hivi *speed* ya utengenezaji wa hizo *scheme* mpaka kuwafanya wakulima waweze kulima kwa kutegemea maji ni ndogo, lakini fedha vilevile zilizotengwa kwa ajili ya masuala mazima ya umwagiliaji maji ni kidogo sana. Sasa nina wasiwasi nia ya kweli ya dhati ya Serikali ya kuhakikisha kwamba wakulima hawa wana uhakika wa kulima iko wapi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, ninamuomba Waziri wa Fedha aangalie sana, tuwe na mpango maalum wa kuhakikisha kwamba tunaongeza maeneo ya umwagiliaji angalau asilimia kumi kila mwaka ili tuwe na uhakika wa uzalishaji wa mazao mbalimbali na kuweza kuwafanya wakulima wetu wawe na uhakika wa uzalishaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine katika hilo ni suala zima la utafiti. Nchi yoyote katika eneo ambalo linatakiwa liwe na kipaumbele utafiti ni eneo mojawapo kwa sababu ndipo mahali ambapo unapata hizo *facts*. Nina-*declare interest* kwamba na mimi niluwa mtafiti kwa zaidi ya miaka nane, ninajua machungu, adha na taabu za utafiti kama hakuna fedha zinazotikawa. Leo hakuna msukumo wa fedha ambazo zinakwenda kwa watafiti moja kwa moja wakati watafiti wale tayari wameshaanza kazi kubwa ya miaka mitatu,

miaka minne kutafiti aina mbalimbali, aidha, mbegu, au maradhi mbalimbali au dawa au ufumbuzi wa tatizo ambalo limekabili katika eneo fulani. Leo hii kama hakuna fedha ambazo zinapelekwa katika maeneo haya ya utafiti kwa kweli tunaanzisha kitu ambacho kitawavunja moyo watafiti na hatutakuwa na maendeleo thabiti kwa sababu hatutakuwa na uhakika wa kile ambacho tunakifanya, tutakuwa tunakwenda kwa kubahatisha. Niombe sana kuwepo na msukumo maalum katika eneo hili la utafiti na zipelekwe fedha ili hawa watafiti wengine wamalize *research* zao na wengine waweze kuanzisha zile *research* ambazo zitaleta manufaa na mwelekeo mpya wa Tanzania hii ya viwanda tunayokwenda nayo. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, utafiti uko katika kila eneo, hata hivyo viwanda ambavyo tunataka kuvifanyia kazi au kuvianzisha lazima kuwe na tafiti za kutosha kuona kwamba zinaweza zikafanya kazi vipi. Kuna *material* au kuna malighafi za kutosha za aina gani na ubora wa hizo malighafi ambazo zitatumika katika hivyo viwanda tulivyokuwa navyo. Niombe sana tuziangalie taasisi zetu za elimu ya juu, lakini tuangalie Taasisi za Utafiti ili ziwe na kazi na kuleta mabadiliko ya kweli hapa nchini. (Makofi)

Nizungumzie eneo lingine ambalo nimeona bado mkazo wake siyo mkubwa. Tuna mifugo mingi Tanzania, lakini bado eneo hili halijawa *productive* kwa nchi yaani zile *revenue* hazijaonesha kwamba kweli inaisaidia hii nchi kupunguza umaskini na kuwaongezea kipato, siyo kwa wananchi wenyewe lakini siyo kwa Serikali vilevile. Eneo hili linahitaji tafiti, lakini inahitaji kutiliwa mkazo ili tuweze kuwa na mifugo iliyo bora na kuwa na ufugaji wa kisasa zaidi. Bado mifugo yetu tunaendelea kuendeleza ufugaji ule tunaita *indigenous* ufugaji wa kizamani sana, kiasi kwamba mifugo yetu inakosa bei lakini inakosa vilevile kustahimili mazingira yaliyokuwepo hivi sasa matokeo yake ng'ombe, mbuzi na wanyama wengine wanakufa kwa wingi sana. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nasikitishwa na kitu kimoja ambacho Serikali inapoteza pesa nyingi sana. Utafiti tulioufanya kuna ng'ombe wengi wanavushwa kimagendo hasa katika mpaka wa Arusha kwenda Kenya. Wakenya wanatarajia kupokea ng'ombe 2,000 karibu kila wiki kutoka Tanzania, lakini ng'ombe wale wakishachinjwa na kufanyiwa *process* nyinginezo miguu na zile kwato tunaletewa Tanzania kwa ajili ya viwanda au kwa ajili ya ku-pack na kupeleka katika maeneo ambayo watu wanaweza kuifanyia bidhaa. Sasa tunajiuliza...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Rehani muda wako umekwisha.

MHE. SALUM MWINYI REHANI: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Naomba kuunga hoja.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Kadutu nilikuwa nimekutaja lakini muda uliobaki unaweza usimalize. Sasa nimtaje Mheshimiwa Subira Mgalu ambaye dakika zake zimebaki tano, maana aligawa dakika zake tano. Kwa hiyo Mheshimiwa...

MBUNGE FULANI: Ni Mheshimiwa Neema Mgaya.

NAIBU SPIKA: Ni Mheshimiwa Subira Mgalu ama Mheshimiwa Neema Mgaya?

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Neema Mgaya.

NAIBU SPIKA: Haya Neema Mgaya naambiwa hayupo.

MHE. SALIM HASSAN ABDULLAH TURKY: Kama dakika tano mimi zinanitoshala!

NAIBU SPIKA: Ni nani kasema hivyo? Ni wewe Mheshimiwa Kadutu?

MHE. SALIM HASSAN ABDULLAH TURKY: *Mr. White* hapa!

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Turkey jina lako leo halipo, lakini kwa sababu lipo katika uchangiaji wa siku nyingine basi nikupe hizo dakika tano.

MHE. SALIM HASSAN ABDULLAH TURKY: Mheshimiwa Naibu Spika, hamu imenishika, fahamu imeondoka! Nashukuru sana. Mimi nina-*declare interest* ni mfanyabiashara mwenye viwanda kwa hivyo ninachotaka kuzungumiza ni uchumi wetu wa viwanda. Kwa masikitiko makubwa sana nasimama kwa huzuni kwamba Rais wetu anataka nchi hii iwe ya viwanda lakini nafikiri watu wanaoshauri Wizara hawashauri vizuri, mfano hai wa kwanza ninaotoa ni huu.

Kuna kiwanda kinazalisha *pasta (macaroni)*, tambi, kiwanda hiki kiliomba msamaha wa kodi kwa sababu *raw material* inayotumia ni unga wa semolina ambao katika *East Africa* yote haipatikani na walikubaliwa na Serikali wakajenga kiwanda, uzalishaji umeanza miezi miwili iliyopita. Na hapo hapo waliahidi kwamba wataweka na kiwanda cha pili cha kusaga ngano inayotengeneza semolina. Kiwanda hiki kimechelewa kutokana na sababu zisizoweza kuepukika, kwa hivyo wenye viwanda wakaandika barua kuomba kwamba wanaomba waongezewe muda wa semolina kupewa msamaha huo,

kilichotokea kwa masikitiko makubwa, kiwanda cha *pasta* sasa hivi kinazalisha kontena tano kwa siku yaani tani 96 kwa siku.

Mheshimiwa Naibu Spika, kinachojitokeza sasa hivi ni kwamba *pasta* tayari inazalishwa, kile kiwanda cha kutengeneza unga hakijawa tayari. Wameandika barua kuendeleza msamaha wa mwaka mmoja tena waongezewe, msamaha huo hawajapewa. Sasa matatizo yatakayojiyokeza kwenye kiwanda hiki ni kwamba semolina ndiyo inayotengeneza *pasta (macaroni)* maana yake mtu anayeagiza *macaroni* kutoka nje tayari anaweza akauza hicho kiwanda hakina kazi Tanzania, watu 156 wanakosa ajira hivi hivi! Kiwanda kile cha pili kinajengwa ili kusaidia kiwanda kile.

Mheshimiwa Naibu Spika, uwekezaji wa dola milioni 40, Serikali hii kwa uongozi huu uliyopo ndani ya Bunge hili, Waziri wetu wa Fedha jambo hili halioni? Nimemwambia, katia pamba kwenye masikio, halafu tunakuja hapa kujadili viwanda, kweli tunaifanyia haki Tanzania hii? Ninaomba sana Waziri wa Fedha jambo hili ukija utujibu kama kiwanda hiki kifungwe, kwa sababu ulishaniambia Watanzania wanakula muhogo *pasta* hawali! Uwekezaji huu unakuja kuwalisha *pasta* watu wote. Hivyo ninaomba sana, dakika zangu tano bado zipo? (*Makofi*)

MBUNGE FULANI: Bado!

MHE. SALIM HASSAN ABDULLAH TURKY: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana.

Suala lingine ninalotaka kuliongelea ni kwamba Serikali yeyote unapotaka kuja kuwekeza katika nchi ni lazima sheria zako mwenyewe unazojiwekea uziheshimu. Kuna sheria hapa inasema kwaba mtu yeyote anayetaka kuja kuwekeza Tanzania basi aweke kiwanda, kiwanda kitatoa msamaha kwa mtu yeyote ambaye ataleta *raw material* katika nchi, kwa hiyo, anapewa zero. Mtu ambaye ataleta *semi-finished product* atapewa asilimia kumi na mtu ambaye ataleta *finished product* atalipa asilimia 25 ya kodi katika nchi yetu hii.

Sasa kinachojitokeza wawekezaji wameiamini Serikali yao, wamekuja wamewekeza, unakuja unabadilisha unasema sasa *raw material* tutatoza asilimia kumi na hiki kiwanda ambacho kinatumika kutengenezea *raw materials* na *semi finished products* ni viwanda viwili tofauti, uwekezaji wake ni mkubwa mno. Huoni kama unanza kudumaza maendeleo ya viwanda hivi?

Mheshimiwa Naibu Spika, kauli yako mwenyewe unaanza kutia ulimi puani, kwa hivyo lazima tuheshimu maamuzi yetu. Serikali lazima iwe na kauli ya kuheshimu viwanda na kuendeleza viwanda. Kinachojitokeza sasa hivi mtu anakwambia kwamba mafuta yanayoletwa siyo mafuta ghafi, sasa tunataka Bunge hili watu waje wathibitisha kwamba toka tumeanza Bunge hili watu wangapi wamekamatwa hawajaleta mali ghafi wamedanganya Serikali hii tuletewe orodha yao hapa na wamepewa adhabu gani? Siyo tunakaa kwa kusema tu kwamba hapana, watu wanadangaya mafuta hivi.

Mheshimiwa Naibu Spika, hiki kinachofanyika sasa ni kifo kwa wananchi wetu wa Tanzania. Mfumuko wa bei sasa hivi kama tunavyojua sukari bei yake ilivyoelekea huko na mafuta haya kwa kodi hii leo nataka muandike kwa kalamu tarehe ya leo na bajeti hii itakapoanza kufanya kazi kwa kutoza asilimia kumi mfumuko wa bei ya mafuta ya kula Watanzania mtapiga kelele humu humu. Naomba sana Wabunge wote tushirikiane, kodi hii tusiikubali. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo naomba sitounga mkono hoja hii mpaka nipate majibu ya Waziri. Ahsante sana. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa tumefika mwisho wa kipindi chetu cha asubuhi lakini nina tangazo moja tu hapa la kuwakumbusha, nalo ni la kwenda kutoa damu lililokuwa limetoka kwa Mheshimiwa Ummy Mwalimu ambaye ni Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, mnakumbushwa msisahau kwenda kutoa damu na eneo la kutolea damu ni ile sehemu ya maegesho ya magari ya Wabunge. Ukitoka kwenye geti kubwa upande wa kulia utawaona wataalam wako pale wakisubiri tukajitolee damu wote kwa pamoja ili kuokoa maisha.

Waheshimiwa Wabunge, baada ya kusema hayo, niyasome kwenu majina ya wachangiaji wa mchana ambao ni Mheshimiwa Dkt. Mary Nagu, Mheshimiwa Ritta Kabati, Mheshimiwa William Ngeleja, Mheshimiwa Anna Lupembe, Mheshimiwa Ahmed Salum, Mheshimiwa John Kadutu, Mheshimiwa Hassan Masala, Mheshimiwa Moshi Kakoso, Mheshimiwa Mashimba Ndaki, Mheshimiwa Dkt. Dalaly Kafumu, Mheshimiwa Angelina Adam Malembeka, Mheshimiwa Subira Mgalu, Mheshimiwa Suleiman Masoud Nchambi, Mheshimiwa Taska Mbogo, Mheshimiwa Jerome Bwanausi na Mheshimiwa Lolesia Bukwimba. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, baada ya kuyasema hayo nasitisha shughuli za Bunge mpaka leo saa 10.00 jioni.

(Saa 7.00 mchana Bunge lilisitishwa mpaka saa 10.00 jioni)

(Saa 10.00 jioni Bunge lilirudia)

NAIBU SPIKA: Tukae Waheshimiwa. Katibu.

NDG. JOSHUA CHAMWELA - KATIBU MEZANI:

HOJA ZA SERIKALI

Hali ya Uchumi wa Taifa kwa mwaka 2015 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa mwaka wa fedha 2016/2017 na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2016/2017

(Majadiliano yanaendelea)

NAIBU SPIKA: Tutaanza na Mheshimiwa Anna Lupembe atafuatiwa na Mheshimiwa Ahmed Salum na Mheshimiwa John Kadutu atafuata.

MHE. ANNA R. LUPEMBE: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nishukuru sana kwa kunipa nafasi ili niweze kuchangia bajeti hii. Katika nchi yetu kuna miradi mingi ambayo tuliandaa na sera yetu inasema kuhusu Zahanati na Vituo vya Afya, lakini tukiangalia sehemu nyingi Vituo vya Afya, havijakamilika, unakuta sehemu nyingine kuna jengo zuri sana Serikali imejenga, lakini vifaa vya mle ndani havijakamilika. Naomba kupitia bajeti hii Serikali ijitahidi sana, miradi yote ya vituo vya afya pamoja na zahanati walizojenga wananchi ziweze kukamilika.

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile kuna vifaa kama dawa, vifaa tiba; katika sehemu nyingi, zahanati nyingi hazina vifaa tiba, wananchi wanapata taabu. Kwa mfano, sisi pale Mkoa wetu wa Katavi, Wilaya ya Mpanda, ile hospitali ni ya Wilaya lakini tunasema ni kama Hospitali ya Mkoa. Hakuna kabisa vifaa, wananchi wa Wilaya ya Mpanda wanapata shida, ina maana kama ni ya Mkoa, maana yake ndiyo Makao Makuu ya Mkoa, lakini hawana vifaa kabisa. Naomba kupitia bajeti hii, Serikali ijitahidi kufikisha vifaa ili wananchi wetu waweze kupata matibabu mazuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa upande wa akina mama, kuna tatizo la maji vijijini. Tunasema maji vijijini kwa sababu sisi akina mama tunahitaji maji na utakuta maeneo mengi vijijini akina mama wanapata shida, wanaenda kutafuta maji sehemu za mbali, anaamka saa 8.00 za usiku, saa 9.00 za usiku anaacha familia yake. Naomba kupitia bajeti hii tunaomba sana Serikali itufikishie maji vijijini. Kwa sababu tutakuwa tumewakomboa sana wananchi kupitia maji hususan akina mama.

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile kupitia bajeti hii ambayo tumesema kuhusu shilingi milioni 50 za kila kijiji, napendekeza kupitia bajeti hii, fedha hizo ziende kila kijiji. Vile vijiji ndiyo vinawajua wananchi katika maeneo yao husika, maana kuna vijiji halafu kuna Mitaa. Mijini wanatumia mitaa; kwenye maeneo ya vijijini, kuna vijiji.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa tunaomba zile fedha, kwa sababu kama mtaa ndiyo unawafahamu watu, Mwenyekiti wa Mtaa na ile Kamati yake ndio anawajua watu wa mtaani kwake. Sasa fedha zile shilingi milioni 50 zikifika pale wale watajuana ni jinsi gani watagawana zile fedha na kukopeshana ili waweze kupata faida ya Serikali yetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna mambo mengi mazuri ambayo yanayofanywa Serikali, tunaomba Serikali kupitia vile vile michezo, mara nyingi bajeti hii imekumbuka michezo, sanaa lakini bado mfumo wetu wa michezo haujakaa vizuri, hususan vijana wetu wa vijijini wako vijana wachezaji mpira wazuri ambao wanaweza kulikomboa Taifa hili, lakini bado hatujawafikia na bajeti zetu haziwafikii kule wakatambulika.

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile wako wasanii wazuri ambao wanajua mambo ya usanii huko vijijini, lakini kutokana na uwezo, hawawezi kufika mijini au hawawezi kufika sehemu ambayo anaweza akajulikana au akafahamika. Basi tunaomba kupitia bajeti hii sasa, Serikali ikatambue wale watoto walioko vijijini, ambao wanaweza kuja kulipatia faida Taifa hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna mambo mengi yanayotakiwa yafanyike ndani ya nchi yetu, kupitia bajeti hii. Pia kuna haya mashirika makubwa hususan bandari na viwanja vya ndege. Wao wanapata mapato ndani ya shirika kama vile bandari, lakini unakuta kuna mfuko wa Serikali na tumesema safari hii fedha yote iingie Serikalini, lakini vilevile kuna mambo wao kama shirika, wanatakiwa waboreshe ili waweze kupata faida zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, tulikuwa tunaomba kupitia bajeti hii, kama bandari kuna fedha ambazo wanacingiza katika Mfuko wa Hazina, tunaomba yale mahitaji wanayoyataka wenyewe kuboresha bandari ili iweze kufanya kazi kwa ufanisi mzuri zaidi, wapewe zile fedha haraka ili waweze kuinua uchumi ndani ya nchi yetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile katika viwanja vya ndege, tunajua kuna miinuko ambayo inaruka ndege, kuna faida kubwa ndani ya viwanja vyetu, lakini wana mahitaji ambayo wanataka kuweka labda taa, na kadhalika,

naomba basi Serikali iwape zile fedha haraka kwa ajili ya mahitaji yanayoweza kuleta faida katika viwanja vyetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna mambo mengi yanayofanyika katika mashirika ambapo sasa hivi pesa nyingi zitakuja kwenye Mfuko wa Hazina. Maana yake sasa hivi fedha zinazotoka katika mashirika mengi tumesema kupitia bajeti hii zitaingia kwenye mfuko maalum. Naomba Serikali, pindi watakapohitaji fedha zile wafanye jambo fulani, naomba wapewe ili waweze kuongeza ufanisi ndani ya kazi zao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba niipongeze Serikali yetu kwa mpango mzuri kwamba kwa kupitia bajeti hii tumepanga kununua ndege tatu.

Mheshimiwa Naibu Spika, nilikuwa naomba nchi yetu hapo katikati usafiri ulikuwa ni shida. Sisi tumefarijika sana kupitia bajeti hii kuona sasa Serikali yetu imekumbuka kununua ndege tatu, kusema kweli tumefarijika sana. Tunaomba sasa mikakati na utaratibu kuhusu Shirika la Ndege la ATCL, mikakati yake ipangwe vizuri tusije tukaharibu kama tulivyoharibu mwanzo.

Mheshimiwa Naibu Spika, ninajua shirika letu hili lina madeni mengi, lakini najua Serikali imeamua kufanya kitu ambacho safari hii hatuwezi kuharibika tena, kwa sababu madeni yale najua kuna bajeti ambayo mtaipanga, tulipe yale madeni, halafu shirika sasa lisimame kama shirika na sisi Tanzania sasa tuwe na Shirika la Ndege. Tutafurahi kwa sababu kama mimi Mkoa wangu wa Katavi, nashukuru Serikali naomba niipongeze, mlitujengea uwanja mzuri sana, lakini hakuna ndege hata moja inayotua.

Mheshimiwa Naibu Spika, kupitia hili sasa, hizi ndege tatu, nami najua sasa Mkoa wa Katavi, ndege itatua. Naomba niwapongeze kwa hilo, basi tununue hizo ndege ili sehemu nyingi ambazo ndege zilikuwa hazifiki, sasa ziweze kufika.

Mheshimiwa Naibu Spika, ninakushukuru sana kwa kunipa nafasi ya kuweza kuongea kengele ya pili isinigongee. Naunga mkono hoja kwa asilimia mia moja. Ahsante sana. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Ahmed Salum, atafuatiwa na Mheshimiwa John Kadutu na Mheshimiwa Hassan Masala ajiandae.

MHE. AHMED A. SALUM: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi nami niweze kuchangia. Kwanza kabisa, naunga hoja mkono. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kabla sijaanza kuongea kuhusu suala zima la bajeti hii na hoja hii ya Mheshimiwa Waziri wa Fedha, nilikuwa nataka kusema kwamba katika Kata yangu ya Makitorio, kuna tatizo kubwa sana la wachimbaji wadogo wadogo ambao sasa imefikia wakati vurugu inataka kutokea.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna mwekezaji anaitwa Barricks ambaye naye katika utafiti wake kafika mahala naye akaliuza, yaani kapewa eneo akaona halifai naye akaenda akaliuza. Sasa katika kuliuza kuna mwekezaji mmoja amenunua, imeleta mkanganyiko mkubwa sana kwenye kata ile, tunashindwa kuendeleza, tunashindwa kufanya kazi. Kwa hiyo, naomba Serikali isimamie na hasa Waziri wa Nishati na Madini, Mheshimiwa Profesa Muhongo, nafikiri nitakuja ofisini kwako ili tuone namna ya kutatua tatizo hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna Hospitali ya Wilaya, Rais aliyemaliza muda wake aliahidi mara mbili; kaja Waziri Mkuu, Mheshimiwa Pinda aliyemaliza muda wake, akaahidi; akaja Rais wetu Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli, ameahidi. Sasa mimi sina majibu katika suala hili na katika bajeti hii sikupangiwa fedha.

Kwa hiyo, naomba Mheshimiwa Waziri hili ulichukue, sisi tuliomba shilingi bilioni tatu, angalau tupate shilingi bilioni moja na nusu, twende, kwa sababu ina miaka sita. Sisi kama Halmashauri kwa miaka sita tumejenga Hospitali ya Wilaya tumeshindwa kumaliza na sina namna nyingine yoyote. Naomba Mheshimiwa Waziri alisimamie suala hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile kuna maji ya *World Bank*; nimeuliza swali langu hapa asubuhi. Huu ni mwaka wa pili, mradi umefikia nusu. Mwaka wa pili hatujapata fedha za kuwalipa wakandarasi kumaliza kazi zao na hakuna maji; miradi kumi, tunasubiri zaidi ya *two billion* na mpaka leo mkienda kule maswali ni mengi; ufinyu wa bajeti. Majibu hayo ya ufinyu wa bajeti kwa kweli inafika mahali yanakuwa hayaridhishi sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nchi yetu ina fedha nyingi. Katika mambo ambayo kama kweli tunataka tujikite vizuri kwenye suala zima la viwanda, sijaona bajeti ya *research and development*. Hakuna nchi duniani inaweza ikaendelea bila kuwa na bajeti ya *research and development*. Hapa tunafanya kazi kwa matukio tu, kikitokea kitu hivi, basi au itokee makampuni fulani yameweza kuomba halafu Wizara ya Viwanda na Biashara ithibitishe iite vikao, *task force* mpaka ije Wizara ya Fedha, ndiyo mwone. Hayo ni mambo tu ya matukio.

Mheshimiwa naibu Spika, sasa mkiweka bajeti ya *research and development* ikafanya kazi kwa maana ya kwamba tukatambua mfano, eneo lote hili la viwanda, ni vitu gani ambavyo vinatufanya Watanzania tuweze kuendelea haraka? Ukishayatambua yale yakakaa juu ya meza, ni mara moja mno kutatua, kama kubadilisha sheria, sera na kadhalika.

Mheshimiwa Naibu Spika, vikwazo ni vingi katika uwekezaji ndani ya Tanzania hii. Nchi yetu ina amani, hakuna kitu kikubwa duniani kama amani, ndiyo *advantage* kubwa; na wawekezaji wa nje hawa wanaokuja hapa, kitu kikubwa kabisa wanachokifuata hapa ni amani na masoko, lakini ukiingia ndani ya uwekezaji, vikwazo ni vingi sana. Ukitaka raha ya ngoma ingia ucheze tu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, vikwazo ni vingi sana. Nilichangia wakati ule katika Wizara ya Viwanda na Biashara, nikatoa mifano miwili, mitatu, midogo sana. Ukitaka kuuza *cement* kupeleka Uganda ili upate kibali unalipia 2% ya thamani ya mzigo ule. Wakati Uganda na Kenya hulipii, wao wanaleta tu kama wanataka kuleta. Sasa utaona kwamba vikwazo ni vingi katika kupata leseni, ardhi maeneo na maeneo. TIC pale, EPZ, NEMC, TBS kila mmoja ana mawazo yake na kila mmoja na maamuzi yake. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru tu Mheshimiwa Mpango sasa hivi umekuja kidogo na suala zima la *material*, umeongea vizuri kuna maeneo pale umeweka mambo yamekaa vizuri. Ila naomba tu na Waheshimiwa Wabunge wote tukubaliane, angalau 1% ya bajeti hii itoke iende kwenye *research and development* ili sasa Serikali iweze kuona kabisa maeneo gani wayafanyie kazi. Nakuhakikishia ukishayagundua matatizo, mwaka 2017/2018, 2018/2019 nchi ita-*take off* vizuri sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, nisemee bandari yetu ya Tanzania. Bandari ya Tanzania inapigwa vita bila sisi kujua kama inapigwa vita.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kenya tulikubaliana kwamba waweke Ofisi ya Umoja wa Forodha kwamba mizigo yote ya kutoka Zaire; kontena zote zinazotoka Zaire walipie Kenya na Tanzania tukakubaliana hivyo. Tanzania tukawahi kufanya ofisi hiyo, tukaweka hapa, Wazaire sasa, badala ya kuja kutoa mizigo yao hapa, wameondoka wamekwenda Kenya, wamekwenda na Beira. Wakenya wamefanya utafiti wakaona kwamba tukiweka ofisi hapa ili Wazaire walipie ushuru ndani ya Mombasa hawatopata mzigo hata mmoja. Ndiyo sababu kubwa ya bandari yetu kupungukiwa na mizigo ya *transit*. (Makofi/Kicheko)

Mheshimiwa Naibu Spika, Umoja wa Forodha Wazaire wamekimbia, sababu nyingine ilikuwa ni suala zima la VAT; mmeweka VAT katika *transit goods*. Kuna kampuni kubwa sana kama hii Impala, wakileta mzungo, meli zake moja mwezi mzima ma-*transporter* wanabeba mizigo hiyo ya mbolea kwenda nchi jirani, wameondoka, wanashusha Beira, wanashusha Mombasa. Tume-lose a lot of money. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, sababu nyingine ni *restriction*. Namshukuru Mheshimiwa Dkt. Pombe Magufuli, kulikuwa kuna Beira, kulikuwa na hizi za *check points*; ukitoka bandarini mpaka *border* ni *check points* sita; ameondoa zimebaki tatu, mimi namshauri aweke hata mbili tu. Wakenya wameweka mbili, sasa wenzetu Wakenya wanatufuatilia sisi kuona namna gani tumeweka sheria ili wao waondoe zile sheria.

Mheshimiwa Naibu Spika, nikupe mfano mdogo, mmekuja hapa na sheria ya kuweka VAT katika masuala ya *tourism*, mmekubaliana. Wao wameondoa, hili suala la kuweka ofisi kwa ajili ya kulipia ushuru wa Wanazaire, tulikubaliana, wao hawakufanya! Ukitazama Malawi wanatupiga vita; wameenda kuongea na Mozambique, wameweka reli pale, kuna mizigo inayotoka Beira kuja Malawi. Kwa hiyo, tunapigwa vita bila sisi kujua tunapigwa vita kiasi gani. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, hii *research and development* ikiweza kufanya kazi yote, itatambua, itajua matatizo yako wapi na tutafanya kazi vizuri; nchi itatoka. Tuna *billions of money*! Kenya wana kontena milioni sita kwa mwaka, Singapore milioni 30 kwa mwaka, Dubai milioni 24.5 kwa mwaka, sisi tunaongelea kontena milioni moja kwa mwaka.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivi tukiweza kuwa na kontena milioni mbili tu za *transit* mara dola 1,000 tuangalie ni fedha kiasi gani tunazozipoteza, *simply* kwa sababu ya kuchukua maamuzi madogo tu ambayo hayahitaji fedha. Ni kuyatambua matatizo yako wapi, kukaa mezani, kuyaleta pale kwenye Baraza la Waziri, leta hapa tubdilisha sheria ndogo hizi ili hawa wafanyabiashara wa nchi jirani warudi na kujenga imani kutumia bandari yetu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Waziri wa Fedha unakosa fedha nyingi mno kwenye *transit goods*, mimi siongelei mizigo ya ndani. Mizigo ya ndani wala sina tatizo nalo, wafanyabiashara hawana tatizo na kulipia ushuru. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, katika suala zima la viwanda, hakuna maendeleo katika suala zima la viwanda kama vikwazo (*restrictions*) ambayo yako ndani ya viwanda hayatatoka. Ni mengi mno, nikiyataja hapa ni mpaka kesho.

Mheshimiwa Naibu Spika, niungane na Waheshimiwa waliochangia asubuhi, tumewekewa kodi kwenye mafao haya ya Wabunge. Sasa hilo suala zima naomba lishughulikiwe, lifanyiwe kazi. Kama alivyosema Mheshimiwa Bashe, ma-DC na wengine hawakuwekewa. Sasa huko nje mitaani ni kweli kabisa Waheshimiwa Wabunge tumechongonishwa vibaya sana. Ama itolewe kwa wote ama iwekwe kwa wote kabisa kamili.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, nashukuru sana, ahsante sana. (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa John Kadutu, atafuatiwa na Mheshimiwa Hassan Masala na Mheshimiwa William Mganga Ngeleja ajiandae

MHE. JOHN P. KADUTU: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi hii kuchangia kwenye bajeti yetu ya kwanza kabisa ya Serikali ya Awamu hii ya Tano. Nakushukuru sana kwa sababu nafasi hizi ni adimu na Wabunge ni wengi na tuna hamu sana ya kuishauri Serikali. Niiambie tu Serikali kuanzia kwa Waziri, Mheshimiwa Dkt. Mpango, fungueni masikio msikie Waheshimiwa Wabunge wanasema nini, msizibe masikio. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, nianze na suala la ku-*withdraw benefits*. Mimi niseme nimefanya kazi *mining*, najua shida za waajiri wa aina ile na makampuni yanayofanana nayo. Naishangaa sana Serikali kukazia hapo, kutaka watu wakae mpaka miaka 55, wakati Serikali hii inayaruhusu makampuni mbalimbali kuingia mikataba ya mwaka mmoja mmoja. Sasa kama mtu anafanya kazi mwaka mmoja anaingia mkataba mwingine na mwingine, *stability* ya ajira yake haipo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, nilikuwa nashauri hebu watu hawa waachwe; mtu akimaliza kazi yake achukue chake. Hakuna haja ya kuwazuia. Labda kwa sababu Serikali inakopakopa hizi fedha za wafanyakazi, kwa hiyo, naona ili kuzifanya ziwepo, ni kuwazuia watu kuchukua. Kazi za sasa huwezi kuwapata watu wenye umri zaidi ya miaka 50, kama akina Mheshimiwa Kadutu. Vijana wengi wako chini ya miaka 20, 28 au 30, anafanya kazi mwaka mmoja, mwaka wa pili kaenda kwingine; lakini kuna uwezekano wa kukosa kazi kwa miaka hata sita.

Mheshimiwa Naibu Spika, je, aendelee kusubiri miaka 55? Nadhani siyo jambo jema. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, migodini kule ziko kampuni ambazo zina mikataba na makampuni mama kwa maana ya yanayoendesha migodi, lakini zile kampuni kwenye Mikataba ya Wafanyakazi zimeweka sharti kwamba pindi mkataba wa kampuni mama na kampuni hiyo nyingine ndogo utakapokwisha au utakapositishwa, *automatic* na wewe mfanyakazi mkataba umekwisha. Sasa mtu huyu unataka abaki aje kuwa mzee, ni nani atakayekubali kufanya kazi katika mazingira hayo?

Kwa hiyo, nilikuwa nadhani muda umefika, itatamkwe tu; Serikali itamke, mtu akiachana na mwajiri wake, kwa nini iwe kikwazo? Kwanza siku hizi mmetoa ruhusa ya kuchangia mfuko wowote unaotaka, kwa nini iwe kikwazo mtu kuchukua amana zako? Hilo la kwanza. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, la pili ni hili ambalo kila Mbunge analisema, nami nadhani Dkt. Mpango utakuwa umesikia vizuri. Kila Mbunge anaposimama anasema hapana. Basi hapana hii iwe maana yake hapana. Hivi unataka kutoza kodi kwa Mbunge; nawaambieni Waheshimiwa Wabunge sisi tuko tofauti na wafanyakazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, wako Wabunge hapa wanachangia maendeleo ya majimbo yao kwa shilingi milioni 500 mpaka shilingi bilioni moja. Je, na sisi tuanze kuandika *invoice* kuidai Serikali? Yako maeneo yamepangiwa pesa hayakupelekewa pesa hata senti tano, lakini shughuli za maendeleo zinakwenda. Sasa je, na sisi tuanze kuidai Serikali? Kwa sababu wajibu wa kufanya kazi hiyo ni wa Serikali. Kwa nini Serikali inataka kutugombanisha? Baadaye mtatuona sisi wakorofi, haiwezekani. Lazima mtambue shida ambazo tunazitatua kwa Majimbo. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, *Doctor* labda niseme, kama watu hawakwambii, watu wanasema labda kwa sababu Dkt. Mpango hana Jimbo. Watu wandahani hivyo. Iko shida Jimboni ambayo Mbunge anatumia pesa hizi hizi kupata nguvu ya kuendesha shughuli za Majimbo, lakini hili tuko wenyewe. Tunapunguziana nguvu za mwisho za kupambana kwenye uchaguzi. Ukikata shilingi milioni sitini au ngapi, maana yake umedhoofisha Mbunge huyu anayetaka kurudi tena kuwatumikia wananchi, hana nguvu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, Uchaguzi umekuwa ghali, sasa na nyie mnataka kunyofoa shilingi milioni 60, 70, za nini? Serikali ina wasomi wengi, tafuteni mbadala. Tafuteni njia nyingine za kutoza kodi, kwani lazima

mwangalie tu mafao ya Mbunge? Sasa mkikata zetu, Madiwani je? Maana mtafanya siasa iwe kazi. Kuna siku mtatutoza fedha kuingia hapa. Badala ya *punch finger print*, tutakuwa tunalipia hapa, kwa sababu hamtaki kutafuta kodi nyingine. Jamani tafuteni kodi nyingine. Hivi imefika wakati mtukamue sisi mpaka damu? Haiwezekani. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, hili mpaka mwisho mimi sikubali. Kama ni hivi, hii kazi ya Ubunge ni kazi ya hasara. Tutashindwa kuwahudumia wananchi kwa sababu kila kukicha kale kadogo alikopewa Mbunge mnataka kukachukua.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali isikie vizuri, kelele zote hizi haziwezi kuwa kama jogoo. Kule Unyamwezini tunasema jogoo anaweza akapiga kelele usiku mmelala ili muamke; lakini yeye hawezi kujifungulia mlango. Sasa tusipige kelele kama vile jogoo. Sisi mlango tunao, wenyewe ndio tunasema hii bajeti sawa au haipo. Sasa isije kuwa mambo yamekwama mkimbilie *caucus*. Tumalizane tu humu jamani, mtusikilize na sisi.

Kuhusu pesa za maendeleo kwenye Halmashauri, hazipelekwi kwa wakati katika Halmashauri zetu. Hazipelekwi! Mwaka uliopita 30% tu kwenye Halmashauri ya Wilaya ya Kaliuwa ilipelekwa, 70% yote haikupelekwa. Unategemea nini sasa? Maana yake kazi haziendi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, tusichomeke. Nami naishauri Serikali, kama ina mambo yoyote muhimu, sijui madawati, maabara, itakuja na nyingine sijui itatengeneza jina gani, yaleteni mapema kwenye bajeti, siyo kuyachomeka wakati hayana mafungu. Matokeo yake Halmashauri zinaparaganyika. Zinakusanya, haziwezi kutumia kwa sababu tayari kuna maagizo. Tafuteni pesa kokote mlipo, eeh, maabara, eeh sijui madawati. Kazi ya Serikali, leteni mpango kama sasa, badala ya kuchomeka chomeka. Kwa nini tuchomeke wakati ninyi wataalam mpo na bajeti mnatengeneza? Naiomba sana Serikali isitengeneze utaratibu wa kuchomeka. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, madeni ya wazabuni. Mheshimiwa Waziri hebu tujaribu kuyaondoa madeni, ni aibu. Tunakazana, lakini huko madeni ni mengi, wazabuni walio-*supply* shuleni, kwenye hospitali, Halmashauri, Magereza, watu wanaidai Serikali, ni aibu! Tudaiwe basi na mashirika makubwa na nchi nyingine, lakini humu humu ndani mtu deni lake halali, anadai hata shilingi milioni mbili; hivi kuhakiki shilingi milioni mbili mnataka tena mtafute wataalam kutoka nje waje wahakiki deni? Haiko vizuri. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, *CAG report* kule kwenye Halmashauri Mheshimiwa Waziri tafuteni mzungumze na TAMISEMI. *CAG report* ni *serious report*, haiwezi kuwa inajadiliwa haraka haraka halafu inafunikwa tunaondoka. *CAG report* inaonesha kama kuna madudu, kama kuna mafanikio, lakini eti kwa kubana matumizi, tunaziambia Halmashauri zijadili siku moja au masaa, haiwezekani. Mbona wenyewe *CAG report* anakuwa amekagua karibu mwezi mzima amepiga kambi; lakini kujadiliwa na Madiwani, inajadiliwa kwa nusu saa au kwa masaa mawili. Mheshimiwa Waziri tengenezeni utaratibu *CAG report* ipate muda mzuri wa kujadiliwa kama ambavyo tunaweza kujadili hapa Bungeni. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, bajeti hii imechangiwa kwa utaalum na Waheshimiwa Wabunge wengi, nisingependa kusubiri kengele, lakini mtusikie, kodi kwa Waheshimiwa Wabunge, achaneni na mpango huo, tafuteni mbadala. *Withdraw benefit*, waacheni watu wachukue mali zao kama ambavyo na sisi Wabunge tunachukua mali zetu. Kwa nini muwakabe? (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Hassan Masala, Mheshimiwa William Mganga Ngeleja, atafuatiwa na Mheshimiwa Moshi Selemani Kakoso na Mheshimiwa Mashimba Ndaki ajiandae.

MHE. WILLIAM M. NGELEJA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kunipa fursa hii. Nianze kwanza kwa kuwashukuru Waheshimiwa Wabunge na watumishi wote wa Bunge, kama mtakavyokumbuka kwa mujibu wa Katiba ya *Bunge Sports Club* ambapo wamiliki wake na wanachama ni Wabunge wote wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na watumishi wote, tarehe 1 Juni, 2016 kwa pamoja mlinichagua kuwa Mwenyekiti wa *Bunge Sports Club*. Natumia fursa hii kuwashukuru sana. Ahsanteni sana. Ninaahidi kutowaangusha katika masuala ya burudani na michezo. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nampongeza sana Mheshimiwa Waziri na timu yake, Mheshimiwa Naibu Waziri, Katibu Mkuu na watendaji wote katika Wizara ya Fedha na Mipango kwa hotuba yao nzuri, imetupa mwelekeo, lakini shukrani za pekee ni kwa Mheshimiwa Rais, amekuja na bajeti ambayo 40% inakwenda kwenye maendeleo ya Taifa. Tunashukuru sana kwa sababu, ni kiwango kikubwa sana. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kawaida, kwa taratibu za kawaida za mijadala kama hii, ukiona watu hawaliongelei jambo, maana yake wanakubaliana nalo. Kwa hiyo, hata mimi mwenyewe sitatumia muda mwingi sana kwa mambo ambayo hayana mjadala mkubwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, nataka niongelee mambo machache. Ukurasa wa saba wa Kitabu cha Hotuba cha Mheshimiwa Waziri anatumkumbusha malengo makuu ya hotuba hii ya bajeti kwamba, la kwanza ni kutatua kero za wananchi, lakini la pili ni kujenga uchumi wa kipato cha kati kiuhalisia kwa kusimamia kwa umakini na utulivu kuhusu uchumi wetu huu uliopo sasa. Kwa kweli uchumi wetu uko vizuri. Pamoja na kwamba ni nchi maskini, lakini wote tunakumbuka kwamba kwa taarifa iliyotolewa na Benki ya Dunia mwaka jana, 2015 mwanzoni Tanzania sasa siyo miongoni mwa nchi masikini sana duniani, tumeshajinasua kutoka kwenye lile kundi. Kwa hiyo, kwa namna yake kwa aina fulani tuna utulivu wa kiuchumi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nirudi kwenye hoja niliyokuwa naisema, yale mambo ambayo hayazungumzwi sana, hayana utata hapa, tunakubaliana nayo; lakini yako mambo yanahitaji Serikali na Wabunge tuyatafakari kwa pamoja.

Mheshimiwa Naibu Spika, nataka nihoji kuhusu hili lengo la pili la kuusimamia utulivu wa uchumi wetu kwa umakini na kwa ubora ili kuongeza tija na hasa katika suala la ajira. La kwanza, hivi tunapokuwa tunaanzisha kodi ya VAT kwenye huduma za utalii wakati tunafahamu kabisa majirani zetu, washindani wetu wameshaondoa hiyo kodi, huu ni usimamizi makini wa uchumi ambao tunakusudia kuufikia? *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ninaamini kama alivyosikia Mheshimiwa Waziri na Serikali kwa ujumla mlivyosikia, Waheshimiwa Wabunge tukiwa wawakilishi wa wananchi, kuna hajo na kuna jambo la kutafakari hapa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Waziri wakati anafanya rejea kwenye hotuba yake wakati anawasilisha, alisema baadhi ya nchi ambazo zimekuwa na utaratibu huo ni pamoja na Kenya, lakini kesho yake kuna gazeti moja liliandika Mheshimiwa Waziri wa Fedha apigwa chenga. Kwa sababu nchi ile siku hiyo hiyo, bajeti zetu kwa kuwa zilisomwa pamoja katika Jumuiya ya Afrika Mashariki, wakati tuna-introduce hiyo kodi, wenzetu wanaiondoa na ni jambo la kusikitisha sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Waziri asikate tamaa, hatujachelewa, tuko pamoja hapa tunajadili. Tunamwomba Mheshimiwa Waziri pamoja na Serikali kwa ujumla, wasikilize mawazo na ushauri wa Wabunge kwa sababu ni wawakilishi wa wananchi na ni kwa nia njema, hatushindani, hakuna nani zaidi hapa. Kwa hiyo, nilikuwa naomba suala hili tulitafakari sana. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo la pili, natafakari tu. Ukisoma ukurasa wa 64 tunaongeza ada za usajili wa pikipiki kutoka shilingi 45,000 ilivyo sasa mpaka shilingi 95,000. Nataka niikumbushe Serikali na inafahamu zaidi kuliko sisi. Taarifa iliyotolewa mwezi wa tano mwaka huu na Benki ya Dunia inasema; na mtu mwingine anaweza kusema tusitegemee sana taarifa za Benki ya Dunia, lakini hawa ni washirika wetu, kila siku tunawasifu hapa. Wamesema zaidi ya 50% ya Watanzania ni maskini na katika hao miongoni mwao milioni 12 ni maskini zaidi. Chini ya mstari wa umaskini. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, tunapozungumzia waendesha bodaboda na wamiliki badoboda, pikipiki hizi, ndio kundi la milioni 12. Leo tunapandisha ada ya kusajili vyombo hivi kutoka shilingi 45,000 mpaka shilingi 95,000, tutafakari tu kwa pamoja. Hii kweli tunajenga! Tunasimamia uchumi wetu kwa utulivu na kwa umakini ambao tunauzungumza hapa! (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nataka tutembeke kwenye maneno yetu. We *must walk the talk*, kwamba hivi ni kweli, hawa ni wapiga kura wetu. Nataka niseme la ziada katika hilo. Ukiongeza hii ada ya kutoka shilingi 45,000 kwenda shilingi 95,000 wanaoathirika miongoni mwetu ni sisi Wabunge hapa.

Mheshimiwa Naibu Spika, maombi yaliyopo kwa Waheshimiwa Wabunge kuwasaidia na ujue kwamba fedha hizi ni za mfukoni, kwa sababu Mfuko wa Jimbo hauruhusu mambo haya. Kwa hiyo, nasema Serikali tushiriki kwa pamoja, tusaidiane, tulitafakari tu. Huu ndiyo umakini na utulivu tunaozungumzia? Nadhani hapana. Hata hivyo, halijaharibika jambo, ndiyo maana tunajadili wiki nzima kuhusu jambo hili. Kwa hiyo, naishauri sana Serikali itafakari. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nina tafakari nyingine tena ukurasa huo wa 64, kuhusu ada ya usajili kwa namba za magari binafsi. Kwa waliokuwa wanapenda kuandika majina yao kama mtani wangu Mheshimiwa Profesa Maji Marefu, imepandishwa kutoka shilingi milioni tano mpaka shilingi milioni 10 kwa kila baada ya miaka mitatu; natafakari tu. Inavyoonekana ni kama Serikali haitaki kuwaona hawa. Nadhani inasema hawa watu ni kama wanajidai. Ni kama wanaleta mbwembwe, ni kama wanaleta "ubishoo." Kwa sababu hii kodi ni ya hiyari tu, kwa sababu halazimiki mtu kusajili kwa jina lake. Anaweza kusajili

kwa namba za kawaida, lakini kwenye eneo hili pamoja na mambo mengine, Mheshimiwa Waziri anakusudia kupata shilingi bilioni 26. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, najiuliza, kama tuna umakini na utulivu kuimarisha uchumi wetu tulivu kama ulivyo, inakuwaje tunawaongezea hawa? Kwa sababu hawa wanasajili kwa hiyari yao tu. Anyway, kwa nini tunawaongezea sasa? Ni kwa sababu hatutatki tuone watu wamesajili kwa kutumia majina yao? Hii haiwezi kuwa sawa. Tunaishauri Serikali itafakari, tuone kama kuongeza huku tunaweza kufikia lengo tulilokusudia la kuongeza mapato, kwa sababu wataona kama unawapiga *penalty* na matokeo yake hawataendelea kusajili. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine ambalo nilikuwa nalitafakari, ukisoma hotuba ya Mheshimiwa Waziri wa Fedha ukurasa wa 44 ukaoanisha na Hotuba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu wakati anawasilisha ukurasa wa 35, katika mambo ambayo tunakusudia tuimarisha kiuchumi ni sekta ya madini.

Mheshimiwa Naibu Spika, ninachotaka kuuliza, natafakari tu, naiomba Serikali itupe ufafanuzi, kwa nini hatuzungumzii uwekezaji mkubwa wa madini? Kwa sababu hotuba hii ya fedha inazungumzia uchimbaji mdogo. Kwenye hotuba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu inazungumzia uchimbaji mdogo, kwa nini hatuzungumzii wachimbaji wakubwa na hapa sizungumzii wachimbaji kutoka nje, tunaweza kuzungumzia wachimbaji wa ndani. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, leo madini yetu tuliyoyachimba hapa hayajafikia 20% kwa hiyo, tuna rasilimali ya madini zaidi ya 80%. Kwa nini hatuweki mkakati wa kuendeleza sekta hii itusaidie katika uchumi wetu? Kwa hiyo, natafakari tu, naomba Serikali itusaidie. Kwa nini hatutaki kuzungumzia uchimbaji mkubwa? Au sasa ndiyo mwisho? Naamini kwamba sio mwisho, lakini tunashauriana na ninaamini kwamba tutafika tunakokusidia. (Makofi)

(Hapa kengele ya kwanza ililia)

MHE. WILLIAM M. NGELEJA: Mheshimiwa Naibu Spika, naamini ya kwanza hii?

WABUNGE FULANI: Ya kwanza.

MHE. WILLIAM M. NGELEJA: Mheshimiwa Naibu Spika, tunazungumzia yanayozungumzwa sana. Kodi kwenye *gratuity*, kiinua mgongo kwa Waheshimiwa Wabunge. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, ukisoma hilo eneo linaasema, Mheshimiwa Waziri anasema, kodi hii imeanzishwa kwa sababu ya kuweka usawa katika walengwa, walipa kodi. *Fine*, jambo zuri, tunakubaliana, hatubishani nalo. Nasi hatuhitaji *special treatment*, lakini kwa sababu msingi ni huo huo kwamba tusibaguane, kwa nini imeletwa kwa Wabunge tu wakati sisi ni kada ya watu wengi? (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, tunaishauri Serikali itafakari, watufafanulie tu, kwa nini wasilete watu wote wenye hadhi ya kisiasa hawa; wapo wengi wametajwa; Wakuu wa Wilaya, Wakuu wa Mikoa na viongozi wengine wa kisiasa. Kwa sababu msingi wa kuweka hii kodi ni kutokuwa na ubaguzi katika wanaolipa kodi. Sasa kwa sababu tumelengwa sisi na msingi wa utungaji sheria, tunakumbushwa waliosoma sheria, mojawapo ya misingi mikubwa inayozingatiwa ni kutokuwa na kodi baguzi. Sasa tunapolengwa sisi Wabunge tu na wengine wakaachwa; hii ndio inayotuchonganisha na wananchi tu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, tunaiomba sana Serikali itafakari. Kwa sababu mwishoni tutakuwa na muswada, turekebishe tu kwamba kama ni makundi yote yanayopata hadhi hii yote yawekwe hapa, itakuwa *fine*; lakini isiwe ni Waheshimiwa Wabunge peke yao. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine bajeti hii si tunakwenda kukusanya na kutumia? Sasa nilikuwa naangalia, hili suala la *gratuity* yetu limejitokeza kwenye fungu gani hapa kwenye hiki kitabu? Kwamba leo tunaweka hapa; au ni maandalizi ya kisaikolojia ili tusonge mbele? Natafakari tu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, ukisoma pale, kuna eneo limesema ukusanyaji wa kodi za majengo. Hapa naiunga mkono Serikali, nina sababu zangu. Hapa naomba niiunge mkono Serikali kwa sababu pamoja na wenzangu ambao wamezungumza kwa maoni tofauti, baadhi yao na tumegawanyika hapa, lakini msingi wa Serikali iliokuja nao hapa inasema inakwenda kuimarisha ukusanyaji. Naamini Serikali inasikia kwamba yako maeneo *TRA* hawajajiandaa vizuri, mojawapo ni Wilaya ya Sengerema. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, nafahamu mwezi wa tatu, *TRA* ni pamoja na Halmashauri, zilika pamoja; uwezo wao kwa kweli wa kuyafikia maeneo yote kuhusu eneo hili ni mdogo, lakini kwa sababu Serikali kuna eneo inasema imedhamiria kwenda kuimarisha uwezo wa *TRA* na kwa sababu lengo ni ukusanyaji, lakini mapato yatazirudia Halmashauri, Majiji na Manispaa kama ambavyo imekusudiwa, tuwape Serikali muda kama alivyosema Mheshimiwa Zungu na Waheshimiwa wengine walivyosema.

Mheshimiwa Naibu Spika, tuipe muda Serikali ikashughulikia hili jambo, lakini kilicholengwa kwenda kwenye Halmashauri kisiende kinyume na hapo. Tuipe nafasi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, na mimi nasema katika kufanya mambo makubwa ya msingi lazima kuna kuthubutu. Na mimi nina ushuhuda kwa sababu, wakati mwingine nimeshakuwa muhanga nikiwa Waziri wa Nishati na Madini. Wakati nimekwenda China mwaka 2009 nikiiongoza msafara wa Serikali kuzungumzia bomba la gesi la kutoka Mtwara kuja Dar es Salaam wako watu walitubeza sana wakasema Tanzania haiwezi kujenga bomba hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna wakati niliitwa kwenye nchi moja kubwa sana duniani, nikaambiwa kwa nini mnafanya hivyo badala ya kuiachia sekta binafsi? Kwa nini msije tukawapa fedha sisi hapa? Tuliwaambia kuna nchi hapa ziliathiriwa na msukosuko wa uchumi wa dunia zilikwenda kukopa fedha kwenye nchi ya China, na sisi tuna historia ya nchi ya China ya urafiki wa miaka mingi, ndiyo maana tumekatiza kwenda huko. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, katika hili nilikuwa naomba tukubali tuipe Serikali muda, kazi yake...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MHE. WILLIAM M. NGELEJA: Alaah!

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana, naunga mkono hoja, nakushukuru sana. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Moshi Selemani Kakoso, atafuatiwa na Mheshimiwa Mashimba Ndaki na Mheshimiwa Dkt. Dalaly Peter Kafumu ajiandae.

MHE. MOSHI S. KAKOSO: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi hii niwe miongoni mwa wachangiaji kwenye hotuba ya bajeti. Namshukuru sana Mheshimiwa Rais kwa kazi kubwa ambayo anaifanya pamoja na Mheshimiwa Waziri Mkuu. Wanafanya kazi ya kuwasaidia Watanzania hasa wale wenye kipato cha chini.

Mheshimiwa Naibu Spika, nianze mchango wangu kwenye eneo la mfumo wa bandari. Kwenye eneo la bandari yapo makubaliano ambayo yamekubaliana kati ya nchi yetu na nchi ya Kongo, Zambia na Malawi. Mfumo

huu wa *single customs territory* ni mfumo ambao unadidimiza mapato ya nchi yetu. Ukusanyaji wa mapato unakuwa kidogo kwa sababu wale wafanyabiashara ambao walikuwa wanatumia bandari yetu wameihama, wamekimbilia kwenye bandari nyingine za nchi jirani. Bandari hizo ni bandari za Durban, Bandari ya Mombasa, Bandari ya Msumbiji ambazo ziko jirani, wanakwepa masharti ambayo kimsingi makubaliano yale hayainufaishi nchi yetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, nilikuwa naomba Serikali iangalie mfumo huu, iurekebishe mapema ili tuweze kutoa wigo mkubwa sana wa ukusanyaji wa mapato kwa nchi yetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, zipo kodi nyingize ambazo zinawafanya wafanya biashara waweze kukimbia. Mfano nchi ya Zambia mizigo inayoletwa nchini wanatozwa gharama kubwa sana kiasi kwamba wale watu ambao wanatumia bandari yetu wanakimbia. Ni vyema Serikali ikaangalia ni sababu zipi zinazofanya mizigo ya kutoka Zambia iwe na gharama kubwa kuliko maeneo mengine ya watumiaji wa bandari hii?

Naomba Serikali iangalie kwa makini sana, tukiboresha kwenye maeneo haya, tutaisaidia nchi yetu iweze kupata mapato makubwa sana kwa sababu watumiaji wa bandari hii watakuwa wengi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nilikuwa nasisitiza hili kwa sababu siasa za sasa hivi ni uchumi. Wenzetu ambao wametuzunguka, wanatumia udhaifu tunaokuwa tumejiwekea sisi wenyewe. Mnakubaliana kwenye makubaliano halisi, lakini kwenye utekelezaji wao ndio wa kwanza kuvunja yale makubaliano, sisi tunabaki tumeng'ang'ania vitu ambavyo havitusaidii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, halikadhalika eneo la pili ni eneo la ukusanyaji wa mapato ambao Serikali imekuja na mpango wa kuongeza VAT juu ya utalii. Kwa hesabu za haraka haraka tu, tukitekeleza hili ambalo limeletwa na Serikali, watalii wanaokuja nchini watapungua kwa kiwango kikubwa sana na hii intatoa fursa kwa nchi jirani ya Kenya iweze kutumia udhaifu wa kwetu sisi kama nchi uweze kuwanufaisha wao Wakenya.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba Serikali iangalie na Mheshimiwa Waziri mwenye dhamana aone umuhimu wa hili jambo kwamba halitawasaidia Watanzania, linawasaidia jirani zetu ambao wanapakana na sisi na watumia udhaifu wetu, wanajua kabisa kwamba hiki kitu hakiwezi kuwasaidia Watanzania. Kwa hiyo, naiomba sana Serikali iangalie kwenye maeneo haya. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, eneo lingine ni mapato ya Halmashauri kukusanywa na TRA. Serikali imekuja na nia njema kutaka kusaidia mazingira ya uboreshaji wa ukusanyaji wa mapato, lakini tunapata shaka sana; kama Serikali kipindi chote imekuwa ikikusanya mapato na kurudisha fedha kule kwenye Halmashauri, fedha hazifiki. Leo hii tunawapa jukumu la kukusanya wao, hata kile ambacho kimekuwa kikiwasaidia kitatoweka kabisa. Tunaangalia miaka hii mitatu, upelekaji wa fedha wa Serikali kwenda kwa walengwa ulikuwa hafifu sana, unakuta asilimia 40 mpaka asilimia 45. Sasa leo hii fedha zote zibaki zinamilikiwa na Serikali Kuu, tutakua tunaziua Halmashauri zetu. Naomba na hili mliangalie. Ni vyema tukatizama vitu ambavyo vitawasaidia wananchi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kila kitu kama kitakusanywa na Serikali Kuu, huku chini mimi sina imani kwamba hizi fedha zitawafikia walengwa. Kwenye eneo la Halmashauri za Wilaya ndiko ambako kuna utekelezaji mkubwa wa fedha zinazopelekwa kule, kunakuwa na utekelezaji wa shughuli za maendeleo. Tunahitaji tupate huduma za maji, tunahitaji tuboreshe barabara vijijini na tunahitaji tupate huduma za afya zilizo bora. Kama Serikali haitakuwa imepeleka mazingira mazuri ya kuangalia fedha hizi, nawaambia tutakuja kulaumiana na Serikali itajuta kwa sababu sina imani itaweza kukusanya kadri wanavyokusanya sasa hivi.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba niishauri Serikali, kuna maeneo kwenye suala la uwiano wa fedha za miradi. Pamoja na kwamba Serikali ina nia njema ya kupeleka huduma zilizo sawa kwa wananchi, bahati mbaya sana Wizara husika ya Fedha bado haitumii uwiano ulio sawa wa kupeleka fedha kwenye Mikoa mbalimbali. Fedha nyingi zimekuwa zikipelekwa maeneo ambayo baadhi na sehemu nyingine hawapati kabisa hizo fedha. Naomba Serikali kwa sasa ibadili mfumo na iangalie uhalisia wa kusaidia hasa ile Mikoa ambayo ilisahaulika, ambayo iko nyuma kimaendeleo, wapelekewe fedha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba sana, ipo Mikoa mipya, Wilaya mpya ambazo zina changamoto nyingi mno. Tunaomba Serikali ipeleke fedha zikasaidie kutekeleza miradi ya shughuli za maendeleo kwenye maeneo hayo.

Mheshimiwa Naibu Spika, zipo Wilaya nyingi sana ambazo ni mpya ikiwemo Wilaya mpya ya Tanganyika kule Jimboni kwangu Mkoa wa Katavi; lakini zipo Wilaya ambazo zinahitaji kusaidiwa kama Buhigwe, Chemba na Mlele. Zile Wilaya zinahitaji sana kupata fedha ambazo zitainua shughuli za maendeleo kwenye maeneo yao na kuna changamoto kubwa sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nimalizie eneo la kuziunganisha taasisi hizi za Kampuni ya TRL, RAHCO; TPA na Marine Service. Naomba Mheshimiwa Waziri,

hizi kampuni ziunganisheni ziwe kitu kimoja ili ziweze kutoa huduma kwa wananchi. Kuongeza haya makampuni kila sehemu inafanya kazi zake, hakuna ufanisi wa aina yoyote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi ni Makamu Mwenyekiti wa Kamati ya Miundombinu, tumeangalia eneo hili kuna shida kubwa sana. Naomba sana Mheshimiwa Waziri muangalie sheria ile ambayo ilifanya kuwe na mgawanyo ije mwilete hapa Bungeni tuirekebeshe ili haya makampuni yaunganishwe na yafanywe kitu kimoja ambacho kitawasaidia wananchi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho, nami naungana na wenzangu kwenye suala la *gratuity*. Ni vyema Mheshimiwa Waziri ukatafakari, ukaangalia na ukaona umuhimu mkubwa kwamba Waheshimiwa Wabunge wanafanya kazi kubwa sana. Hawana pensheni; hiyo wanayopewa ni kama Honoraria tu, kwa sababu ndiyo malipo yao ya mwisho kwa kazi ambazo walizifanya. Nawaomba Mheshimiwa Waziri uangalie changamoto ambazo wanazifanya Waheshimiwa Wabunge. Naamini ungelikuwa umeshaonja nawe ukawa Mbunge wa Jimbo, ungeona adha yake ilivyo. Karibu misiba yote ni ya Mbunge, mahafali yote ni ya Mbunge, harusizote za Mbunge, kila kitu kilichopo kwenye jamii kinamwandama Mbunge. Naomba katika hili uliangalie, siyo kwa Waheshimiwa Wabunge tu, lazima tuone kwenye maeneo yote yanayohusiana na mapendekeza yako. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru sana, isije kengele ikanililia. Naunga mkono hoja. Ahsante. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Mashimba Ndaki, atafuatiwa na Mheshimiwa Dkt. Dalaly Peter Kafumu na Mheshimiwa Angelina Adam Malembeka ajiandae.

MHE. MASHIMBA M. NDAKI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi ili nami niweze kutoa mchango wangu kwenye hotuba ya Mheshimiwa Waziri wa Fedha na Mipango.

Napenda tu kumtia moyo Mheshimiwa Waziri kwamba kuwa Waziri wa Mipango na Fedha kwenye nchi inayoendelea kama Tanzania ni kazi. Na mimi nakutia moyo tu kwamba kazi hii unaiweza na ninakuamini utatuvusha kabisa na pia ukizingatia mashauri na maelekezo ambayo Waheshimiwa Wabunge wanakupa kwenye michango yao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nianze kwa kuzungumzia kilimo. Uchumi wa viwanda ambao tunautamani, unategemeana sana na hali yetu ya kilimo. Kwenye taarifa ambazo tumezisoma, hali yetu ya kilimo imepungua sana. Uzalishaji wa mazao ya nafaka umepungua na uzalishaji wa mazao ya biashara umepungua. Kwenye taarifa na hotuba ya Mheshimiwa Waziri inasema mwaka huu kilimo chetu kimeanguka mpaka kwenye asilimia 2.3. Kwenye mazao ya nafaka kilimo chetu kimepungua kutoka asilimia 3.4 kuja asilimia 3.2; pia tumepunguza uzalishaji kwenye mazao ya biashara, mazao kama pamba, kahawa na katani yamepungua sana uzalishaji wake.

Mheshimiwa Naibu Spika, sababu ambazo zimetajwa mojawapo ni hali ya hewa, kwa sababu kilimo chetu kinategemea hali ya hewa. Tunaposema hali ya hewa, maana yake ni mvua ambayo tunategemea kudra za Mwenyezi Mungu. Tatizo lingine linalotajwa kwenye maelezo ya Mpango wa Maendeleo wa mwaka 2016/2017 ni upungufu au kukosekana kwa masoko ya mazao yetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, tumesahau pia yako matatizo mengi yanayokikumba kilimo chetu ambayo sijaona kama yameshughulikiwa au yamekuwa *addressed* vizuri kwenye mpango wa mwaka huu 2016/2017. Mojawapo ni bei za mazao hasa mazao ya biashara.

Mheshimiwa Naibu Spika, bei za mazao ya biashara zimekuwa ndogo kwa wakulima ambao ni wakulima wadogo wadogo kiasi kwamba wamekata tamaa kulima mazao hayo. Kule kwenye Jimbo langu tunalima pamba na tulikuwa tunalima pamba kwa wingi kweli; lakini pamba imeendelea kushuka uzalishaji wake, mwaka jana imeshuka, mwaka juzi ilishuka na mwaka huu itakuwa ni mbaya zaidi kwa sababu najua wakulima wa pamba hawakulima pamba nyingi kwa sababu bei waliyokuwa wanatarajia ni kidogo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nashangaa hata sasa Serikali haijatoa bei elekezi itakuwa ni shilingi ngapi kwa zao la pamba. Kwa hiyo, mwakani pia tutegeme zao hili litapungua sana kiuzalishaji kwa sababu wakulima wanalima kwa kutegemea bei waliyopata mwaka 2015. Sasa mwaka huu kutakuwa na pamba kidogo sana. Kwa hiyo, uzalishaji katika kilimo utaendelea kuwa chini. Sasa nilikuwa naiomba Serikali wajaribu kuangalia, najua ya kwamba kuna tozo zilizokuwepo, Mheshimiwa Waziri wa Kilimo alituambia zitaondolewa, sasa hatujui zikiondolewa zitakuwa zimepandisha bei za mazao haya kwa wakulima kwa kiasi gani?

Mheshimiwa Naibu Spika, ni vizuri ikaeleweka mapema, tozo zilizoondolewa ili wakulima hawa watiwe moyo kulima haya mazao; vinginevyo mazao ya kilimo, hasa ya biashara ambayo tunayategemea kwa muda mrefu

yataendelea kupungua. Kwa hali hiyo, malighafi ambazo tunazitegemea kwa viwanda hazitakuwepo, mazao ambayo tunategemea kuyauza nje na yenyewe yatafungua.

Mheshimiwa Naibu Spika, hiyo ni sababu nyingine, lakini sababu ya pili tumepuuza kilimo cha umwagiliaji. Nchi hii ina hekta nyingi, mamilioni ya umwagiliaji ambayo yanaweza yakatumia kilimo cha kumwagilia, yakatuzalishia mazao ya nafaka na mazao ya biashara, lakini hatujaweka nguvu ya kutosha hapo, ndiyo maana hata bajeti ya Kilimo, hata tulipendekeza iongezwe lakini sijaona kama imeongezwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, eneo ambalo linalimwa kwa kumwagiliwa kwa sasa ni asilimia moja tu, lakini hiyo asilimia moja inatupa mazao ya nafaka kama asilimia 26 hivi. Kwa hiyo, utaona Kilimo cha Umwagiliaji kina uhakika namna gani kutupa mazao tunayotaka, kama tungeongeza nguvu kidogo tu, tukatoa bajeti ya kutosha, tukawa na sehemu nyingi za kumwagilia, tungeweza kupata mazao mengi ya biashara na ya nafaka kwa ajili ya nchi yetu. Sasa tumepunguza bajeti yake na sijui umwagiliaji utafanyika kwa kiasi gani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, sehemu nyingine ambayo imefanya kupungua kwa mazao ya kilimo au kudorora kwa kilimo chetu ni pembejeo mbalimbali tunazopeleka kwa wakulima. Tunapeleka kwa kuchelewa na wakati mwingine tunapeleka kidogo.

Mheshimiwa Naibu Spika, safari hii tumeweka bajeti kidogo mno na ndiyo hicho ambacho tulikuwa tunapigania hata kwenye Kamati kwamba bajeti ya pembejeo iongezwe, haijaongezwa mpaka leo. Kwa hiyo, tutegemee pia mwakani kilimo chetu kitakuwa ni kidogo sana. Mazao tutakayovuna yatakuwa kidogo sana kwa sababu ya tatizo la pembejeo.

Mheshimiwa Naibu Spika, tatizo lingine lililokuwepo hapo ni utafiti. Serikali inapeleka fedha *COSTECH*, lakini kwa nini pesa hizi zisiende moja kwa moja kwenye Taasisi za Utafiti za Mazao ya Kilimo? Kwa nini zisiende moja kwa moja kule, zinapitia *COSTECH*? Kwa nini zisiende moja kwa moja Uyole, Ukiriguru, Seliani kule Arusha? Kwa nini zisiende moja kwa moja mpaka zipitie *COSTECH*?

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, tusipoangalia haya mambo, yataendelea kufanya kilimo chetu kipungue uzalishaji wake mwaka hata mwaka. Kilimo kikipungua tusahau sasa uchumi wa viwanda kwa sababu malighafi nyingi inatoka kwenye kilimo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, naomba wakati Mheshimiwa Waziri anajaribu kujumuisha, atuambie ni mikakati gani sasa ipo angalau kupandisha hadhi ya kilimo kinachoendelea kudorora mwaka hadi mwaka? *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine ambalo nataka kuzungumzia ni kodi kwenye vifaa vya ujenzi. Kwenye bajeti hii kuna kodi kwenye nondo na vifaa vingine vya chuma vimewekewa kodi na sababu inayosemwa ni kwamba tunataka tulinde viwanda vyetu vya ndani.

Mheshimiwa Naibu Spika, sina uhakika Serikali imefanya utafiti kiasi gani kuona kwamba viwanda vyetu vya ndani vinaweza vikazalisha nondo za kutosha, vinaweza vikazalisha vifaa vingine vya ujenzi vya kutosheleza mahitaji. Kuna mwamko mkubwa sasa hivi wa wananchi wetu kujijengea nyumba bora na suala la nyumba bora liliwekwa pia hata kwenye Ilani ya Chama cha Mapinduzi. Chama cha Mapinduzi walisema tutahamasisha wananchi wetu kujenga nyumba bora lakini pia kwa kuwezesha vifaa kupatikana kwa bei nafuu.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa tunapoweka kodi na ushuru kwenye vifaa vya ujenzi, tutegemee watu wetu kuendelea kuishi kwenye nyumba za majani, tutegemee watu wetu kuendelea kuishi kwenye nyumba za tembe, tutegemee mazingira ambayo tunapiga kelele kila wakati kwamba lazima yawe mazuri na yenyewe yaendeleo kuharibika.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mashimba Ndaki muda wako umekwisha.

MHE. MASHIMBA M. NDAKI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru na naunga mkono hoja. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Dkt. Dalaly Peter Kafumu atafuatiwa na Mheshimiwa Angelina Adam Malembeka na Mheshimiwa Subira Mgalu ajiandae.

MHE. DKT. DALALY P. KAFUMU: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi. Naomba nimshukuru Mungu tena kwa kunipa nafasi hii mara ya nne kuchangia katika Bunge lako.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba niipongeze Serikali kwa mambo makubwa mawili. La kwanza, Serikali kutenga fedha nyingi kwenda kwenye maendeleo kwa sababu fedha hizi zitawafikia wananchi.

La pili, azma ya Serikali ya kujenga viwanda (nchi ya viwanda), hili ni jambo zuri na tunalipongeza. Tutakuwa na changamoto nyingi ambazo Waheshimiwa Wabunge wanazisema lakini nadhani tukitekeleza haya mambo mawili nchi yetu itafika mahali pazuri. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nichangie mambo kadhaa. La kwanza ni hili jambo la *gratuity* ya Wabunge, naomba nianze na hilo. Sheria ya mwaka 1999 ya *Political Service Retirement Benefit* iliwekwa makusudi kwamba viongozi hawa wa kisiasa *spectrum* yote mpaka DC, wamefanya kazi kubwa sana ya kuhangaika na wananchi, wanapewa *retirement* ya namna ile kwa kuwapongeza na kuwapa zawadi na hii ilikuwa ni hekima tangu mwaka 1981 sheria ilipotungwa na kurekebisha. Sasa leo kama hekima ya Serikali ni kuiondoa, nadhani watafakari vizuri zaidi kama alivyosema Mheshimiwa Ngeleja ili kama ni lazima basi *spectrum* nzima ya viongozi iweze kulipa kodi kwenye mafao yao. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo la pili amelisema tena Mheshimiwa Waziri wangu mstaafu ni kuhusu sekta ya uchimbaji wa madini ambapo kwenye nchi zingine ni injini ya uchumi wa nchi zile. Serikali ilianza vizuri sana miaka ya 1990 mpaka miaka mitano iliyopita kuhamasisha uchimbaji mkubwa pamoja na uchimbaji mdogo, lakini mwaka huu uchimbaji mkubwa sijausikia kabisa. Tutafanya makosa makubwa sana kwa sababu sekta hii ni sekta inayoleta *FDI* ya kutosha, ni sekta inayoleta ajira na mifano ya Afrika ipo. Botswana, *South Africa*, Mali, Ghana, Burkina Faso hata *DRC Congo* ni nchi ambazo uchumi wao unategemea sana madini, sasa sisi tunaacha kuwaalika wawekezaji wakubwa waje kuwekeza katika nchi yetu kufanya kazi hii, tunafanya makosa. Naomba Serikali tutafakari tena kuna kitu gani kimetokea, sheria nzuri tunayo, nilisema wakati nachangia kwenye madini na narudia tena jamani Serikali tuhamasishe uwekezaji katika *spectrum* yote. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine ambalo nataka kuzungumzia ni misamaha ambayo walikuwa wanapewa mashirika ya kidini wanapoingiza vitu kwa ajili ya shughuli zao. Serikali inasema watalipa halafu watarudishiwa, mimi nina mifano katika sekta ya madini, unapo-export unasamehewa *VAT* na unalipa hiyo *VAT* kurudishiwa ni ngoma. Makampuni yanaidai Serikali hii shilingi bilioni zaidi ya 100, wameshindwa kabisa kurudisha. Tusifikirie kurekebisha jambo kwa kuongeza kodi, turekebishe mfumo. Sisi kila kitu kikiharibika kwenye kodi tunaenda kwenye kodi badala ya kurekebisha mfumo ambao umefanya hii kodi isikusanywe. Kwa hiyo, naomba sana mashirika ya dini yanapoleta vitu kwa ajili ya kuhudumia wananchi wetu yasamehewe kama kawaida, turekebishe utaratibu wa kukusanya hizo kodi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, leo nazungumza kidogo kidogo ili niweze kuchangia mambo mengi, jambo lingine ambalo napenda kuchangia ni kuhusu watumishi wa umma. Mheshimiwa Rais alipoingia katika Serikali yake amefanya kazi moja nzuri sana ya kuhakikisha *discipline* inarudi katika utumishi wa umma. Amefanya ziara za kushtukiza na amefanya mambo makubwa na sisi tunamuunga mkono. Hata hivyo, kuna changamoto imejitokeza kwa wale wasaidizi wa Mheshimiwa Rais wameshindwa kurudi kwa wafanyakazi na kuwapa motisha (morali) ya kufanya kazi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, mtaalam mmoja wa mambo ya *psychology* ya *institutional structures* alisema hivi:-

“Leaders must know how to develop their EQ and put into practice to attain emotional intelligence, they need for inspiring others to achieve. These emotionally excellent leaders are able to create a heart of an emotionally intelligent organization. An emotionally intelligent organization is one where its leaders and their followers exhibit a high level of emotional excellence which allows them to connect one another and deliver in the organization.”

Mheshimiwa Naibu Spika, sisi nchi yetu ni *organization* ambayo viongozi wanaosimamia wafanyakazi na wafanyakazi wenyewe lazima wawe na uhusiano ambao siyo wa paka na panya, uhusiano wa kuogopana, hatutapata mafanikio mazuri katika kufanya kazi.

Kwa hiyo, naomba wasaidizi wa Rais (Mawaziri na wasaidizi wao) hebu warudi kwenye Wizara zao. Mimi nimekaa kwenye Wizara, mtumishi usipompa hamasa ya kufanya kazi atagoma kimya kimya, huwezi ukapata matunda ya kazi yake. Leo hii ukienda kwenye Mawazara watu wameinama wanasema naogopa kutumbuliwa. Viongozi mnaosimamia watumishi, wahamasisheni watumishi wapende kazi yao, wasiogope, wajisikie kufanya kazi kuipenda nchi yao vinginevyo *productivity* itaharibika, tutaendelea kutumbua lakini hatutapata mafanikio mazuri. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, la mwisho nataka niseme habari za Mkoa wa Tabora. Mkoa wa Tabora ni mkubwa kuliko mikoa yote Tanzania na ndiyo maana tumeomba tuugawe. Mkoa wa Tabora una matatizo ya maji kuliko mikoa yote Tanzania. Mkoa huu unahitaji kutazamwa kwa jicho tofauti. Tunaomba ule mradi wa kuleta maji Mkoa wa Tabora kutoka kule Malagarasi utekelezwe ili Tabora tupate maji. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwenye elimu Tabora tunaonekana wa mwisho, lakini ni kwa sababu ni mkubwa, usimamizi unakuwa ni mgumu sana kwa viongozi wetu. Leo ninavyoongea Mkuu wa Mkoa wa Tabora hana gari, hawezi kutembea kabisa kuzungukia maeneo yake unategemea elimu itakuwaje? RAS naye pia hana gari na ma-DC wetu nao hawana magari.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba Serikali iuangalie Mkoa wa Tabora na itusaidie tuweze kufanya kazi kuwahudumia wananchi wetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, naunga mkono hoja na ahsante sana kwa kunipa nafasi. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante. Tunaendelea na Mheshimiwa Angelina Malembeka.

MHE. ANGELINA ADAM MALEMBEKA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kunipa nafasi. Kwanza nichukue nafasi hii kumpongeza Waziri wa Fedha na Naibu wake pamoja na timu yake yote kwa kazi nzuri wanazozifanya na naunga mkono hoja kwa asilimia mia moja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nichukue nafasi hii pia kukupongeza wewe kwani katika filamu inayoendelea ndani ya ukumbi huu, wewe ndio nyota wa mchezo. Nikuhakikishie siku zote *sterling* huwa hauwawi, akiuawa ujue picha imekwisha. Kwa hiyo, naendelea kukupa moyo, endelea kufanya kazi mpaka tarehe 1 Julai na wewe ndiyo kipepeo wa jengo hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naipongeza bajeti hii kwa sababu imeweka vipaumbele katika afya, elimu, maji na miundombinu na wenzangu wamechangia vizuri na mimi naomba niongeze nyama katika yale waliochangia wenzangu.

Kwanza niishauri Serikali yangu sikivu kwamba bajeti hii ilivyopangwa naomba fedha hizo zipelekwe kwa muda muafaka. Kumekuwa na tabia ya kupanga vitu tunashangilia halafu hela haziendi kwenye maeneo husika na zikienda zinaenda zikiwa zimechelewa na wakati mwingine zinafika kidogo. Sasa ili kutekeleza yale ambayo tumeyapanga hapa, ni vizuri fedha hizo zikapelekwa kwa wakati muafaka.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pia tuikumbuke ile miradi kiporo. Iko miradi ambayo sasa hivi imekuwa magofu na kila anayesimama anataja kwenye Jimbo lake, kwenye Wilaya yake. Naona ni vizuri sasa viporo hivyo tuvikamilishe ili hadithi ile ya kuhadithia tena, iwe imekamilika na isiadithiwe tena. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ipo miradi ambayo imeanzishwa kwa nguvu au michango ya wananchi. Tumehamasisha wananchi wamajitolea na wamejenga hadi walipofikia lakini Serikali bado haijapeleka hizo fedha kwa ajili ya kukamilisha miradi hiyo. Naomba Serikali ipeleke hizo fedha ili kuwatia nguvu wananchi ambao wamejitolea kwa namna mbalimbali kuikubali miradi ile na kuichangia. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nizungumzie suala la ukusanyaji wa mapato kupitia kodi za majengo. Katika hili, naomba tathmini ifanyike upya kwa baadhi ya maeneo. Mfano kuna nyumba yangu moja iko Chanika ndani ya *plot* moja lakini nimeletewa karatasi tatu. Nyumba yenyewe ina karatasi yake, banda la kuweka gari lina karatasi yake na choo cha nje kina karatasi yake. Sasa najiuliza hapa nikalipe nini, kuna nyumba isiyokuwa na choo nje au nikalipe choo tu nyumba niache, au nilipe banda la gari nyumba niache au nikalipe banda la kuku nyumba niache? Siyo hiyo peke yake, nimeona katika nyumba yangu ya Mvuti jiko la nje nalo nimepewa karatasi yake, sasa najiuliza hiyo tathmini ilifanywaje, kwa kuangalia sura ya mtu au kwa majina?

Naomba katika maeneo kama hayo tathmini ifanyike upya, wananchi wako tayari kulipa kodi ya majengo na sisi viongozi tuko tayari kulipa kodi ya majengo lakini iende kihalali. Yapo maeneo ambayo kuna nyumba ya vyumba viwili havijapigwa plasta lakini anaambiwa alipe shilingi 36,000 wakati mwingine ana vyumba vinne vina *tiles*, bati la *South Africa* anaambiwa alipe shilingi 21,000, hivi tathmini hiyo inapigwaje? Ni vizuri tujipange upya ili kutekeleza suala hilo. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, suala hilo hilo la ukusanyaji wa kodi ya majengo na mimi naungana na wenzangu kuomba Halmashauri ziachiwe kukusanya. Hii ni kutokana na ukweli kwamba yapo mambo ambayo tumekubaliana kwamba mambo haya yatafanywa na Halmashauri, tutakapochukua kodi ya majengo, tutakuwa tunaziua zile Halmashauri na yale ambayo tumewapangia wafanye watahindwa kuyafanya. Kama tumekubaliana kuwapa mamlaka basi tuwape na madaraka ili waweze kufaya kazi vizuri. Halmashauri zimejipanga na zimeishafanya utafiti wa kutosha na wako tayari kwa ajili ya kukusanya fedha hizo za majengo. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nizungumzie pia kwenye suala la vivuko. Yapo majimbo mengi ambayo yamelalamikia vivuko na yakitaja viongozi mbalimbali wa zamani kwamba waliahidi kuvikamilisha lakini havijakamilika. Yapo maeneo ya Mafia, Bukoba, Ukerewe katika Ziwa Victoria, Ziwa Nyasa, Ziwa Tanganyika lakini pia bila kusahau Visiwa vya Unguja na Pemba. Wenzetu hawa suala la *boat* au meli ndiyo chombo kikubwa cha usafiri kwao. Kwa hiyo, yapo mambo

ya kusubiri, lakini mengine inabidi tuyafanyie kazi mapema ili wenzetu twende nao pamoja. Kila nikifikiria mimi msiba wa MV Bukoba na MV Spice, bado najiuliza kwa nini mpaka leo hii meli nyingine hazijanunuliwa, naomba hilo tulifanyie kazi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lipo suala la michezo. Imefika sehemu hizi timu zinakuja kuonekana kama ni za mtu binafsi wakati zinawakilisha nchi. Inafika sehemu timu ya ngumi, *netball*, riadha, mpira wa miguu, kuogelea, unaambiwa imeshindwa kwenda kambini au imeshindwa kusafiri kwenda kuiwakilisha nchi kwa sababu hakuna pesa, sasa sijui tunajipangaje? Ndiyo maana wale wanaojitolea wachache kusafirisha timu wanajifanya wao maarufu sana na wanajifanya wao ndiyo wanazijua sana hizi timu kuliko Serikali, naomba Serikali zile safari za nje iwe inazigharamia. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, sambamba na hilo, naomba pia nichangie kuhusiana na ahadi za viongozi. Kuna ahadi za viongozi ambazo wamezitoa katika kampeni, zinavyojirudia mara tatu, mara nne, mara tano kwa awamu tofauti, ile tu siyo aibu kwa Serikali lakini pia ni aibu kwa chama chetu ambacho kimeongoza kwa kipindi chote. Naomba katika awamu hii zile ahadi zote zilizoahidiwa na viongozi waliopita zifanyiwe kazi ili tuendeleo kuwapa imani wananchi na pia kuwahakikishia kuwa Chama cha Mapinduzi hakidanganyi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho kabisa ili nisipoteze muda, napenda kuzungumzia suala la kukata kodi ya kiinua mgongo kwa Wabunge.

Mheshimiwa Naibu Spika, wapo waliotetea majimbo, mimi ni Mbunge wa Viti Maalum nawakilisha Mkoa mzima, misiba huko mkoani tunajua, mipira ya huko mikoani tunajua, michango ya huko mikoani tunajua, tuna matatizo chungu mzima. Kama kukatwa kodi tulishakatwa kwenye mishahara na ipo michango mbalimbali ambayo Wabunge tunatakiwa tuitoe na huwa tunaitoa. Mpaka tunapofika dakika ya mwisho tunajipanga kwa ajili ya uchaguzi mwingine, naweza nisiwe mimi lakini akaja mtu mwingine, mnapokuja kumkwangua Mbunge moja kwa moja atasaidiaje yule mgombea wa chama chake ili aweze kuingia? Hakuna uchaguzi usiokuwa na gharama, chaguzi zote zina gharama, ndiyo maana hata Serikali huwa inajipanga.

Sasa mimi niombe, suala la kukata kiinua mgongo kodi ya Wabunge litafakariwe upya na tuangalie jinsi gani ya kulifanya.

Mheshimiwa Naibu Spika, ili niweze kutoa nafasi kwa wengine tena, naendelea kukupongeza kwamba wewe ndiyo nyota wa mchezo, ahsante kwa kunipa nafasi, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Juma Nkamia.

MHE. JUMA S. NKAMIA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi hii. Pia nimshukuru sana Mwenyezi Mungu *Subhanahu Wataala* kwa kunijalia afya njema siku ya leo ili na mimi niweze kuchangia katika hoja hii iliyo mbele yetu ya Bajeti ya Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza kabisa nitakuwa ni mwizi wa fadhila nisipoungana na wenzangu kwenye jambo hili la kiinua mgongo cha Wabunge. Wengi wamesema sana, wametoa na mifano kwamba pengine Mheshimiwa Waziri kwa sababu hana jimbo, hajui adha za Wabunge na mimi nimuombe tu ili ajue taabu wanayopata Wabunge ajaribu mwaka unaokuja wa 2020 aone adha yake. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, hapa tunazungumza bajeti ya 2016/2017, sijaona *impact* yoyote ya kuwa na haya makato ya Wabunge katika bajeti ya mwaka huu. Ukikaa ukijiuliza kwamba kwa nini ameleta sasa, ni swali ambalo bado linaleta ukakasi kupata majawabu yake. Ukipita mitaani kuna *hearsay* kwamba unajua ameagiza Mheshimiwa Rais, nadhani watu wamefika wakati wanashindwa kuweka mambo yao wanataka kumchonganisha Rais na watu wengine. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Rais amekuwa Mbunge kwa miaka 20 na anajua matatizo ya Wabunge. Kwa hiyo, kila kitu kusingizia kwamba ni Rais kaagiza naamini si kweli. Mheshimiwa Rais ni mtu makini sana, lakini sasa hivi kila anayetaka kufanya maamuzi ameagiza Rais nadhani tunakosea, tufanye kazi zetu kwa mujibu wa kazi tulizokabidhiwa. Namuomba Mheshimiwa Waziri, ni rafiki yangu alitazame vizuri sana hili, kazi hii ngumu baba, ondoa hicho kitu. Mimi nampenda ni rafiki yangu, amefanya kazi na marehemu kaka yangu, lakini kwenye hili hatuko pamoja. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo la pili napenda kuzungumzia hili suala la VAT kwa utalii. Mimi nimeiona bajeti ya Kenya ambapo kwenye ukurasa wa 29, Waziri wa Kenya amefuta VAT. Hoja yake ya msingi Kenya wanasema baada ya kuweka VAT watalii wamepungua sana kwenda Kenya. Kwa hiyo, wameamua kuiondoa sasa ili ku-*motivate* watalii waingie na naamini mapato yao yataongezeka zaidi. Sasa kama ulikaa nao kama ulivyodokeza awali hiyo wamekutia changa la macho. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nizungumzie kidogo suala la ule Mfuko wa Maji na Mafuta, jambo hili umelizungumzia lakini kwa kweli hatujalizungumza sana humu ndani, maji ni tatizo kubwa zaidi katika nchi yetu. Mheshimiwa Dkt. Kafumu amezungumza pale, lakini tusipokuwa na fedha katika Mfuko huu wa Maji ndoto ya kuondoa tatizo la maji bado itaendelea kutusumbua Watanzania. Kwa hiyo, naomba tuliangalie jambo hili kwa kina sana. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine, kwanza nimpongeze Mheshimiwa Waziri kwa mara ya kwanza kwa kugundua kwamba *crude oil* kutoka nje yanashusha bei ya alizeti ambayo tunaizalisha Tanzania na inaweza kuongeza bei yake. Naomba kwa hili kwa kweli nimpongeze sana na Mungu aendelee kumbariki. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, suala la *TRL* na *RAHCO*, ni-*declare interest*, mke wangu ni mtumishi wa *TRL*, kuna haja gani ya kuwa na makampuni mawili ndani ya nyumba moja? Unganisheni iwe kampuni ya *TRL* ifanye kazi ya kuwatumikia Watanzania. Kama lengo ni kuwa na utitiri wa viongozi tu watafutieni mahali pengine, lakini kwa kweli suala hili ni muhimu sana, hebu angalieni muone namna gani mtafanya.

Mheshimiwa Naibu Spika, nije kwenye makusanyo ya fedha kwenye Halmashauri na Majiji, mimi naomba sana *TRA* wakusanye na ni nchi hii tu duniani sijawahi kuona labda Somalia kwa sababu sijawahi kufika, mtu anaweza kujenga ghorofa 25 haulizwi fedha katoa wapi, ni Tanzania tu. Huwezi kujenga nyumba Uingereza au Marekani usiulizwe fedha umetoa wapi, lakini ni nchi hii tu ambako mtu anaweza kwenda Magomeni akaporomosha ghorofa 25 haulizwi umetoa wapi fedha.

Kwa hiyo, naamini kama kodi itakusanywa na *TRA*, kwanza kutakuwa na nidhamu lakini tunaomba sasa mrudishe zile fedha kule kwenye halmashauri ili zikatumike vizuri. Naomba Serikali muwe makini kwenye jambo hili. Kama siyo fedha haramu, ni halali kwa nini msiwe mnahoji? *How come* leo kama mfano Mheshimiwa Keissy umkute anajenga ghorofa 25 pale Kariakoo, fedha anatoa wapi halafu Serikali mnamuacha tu. Waulize hawa watu fedha inatoka wapi ni halali au ni haramu? (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho kabisa nilitaka kuzungumzia suala la vifaa vya michezo kwa Tanzania. Michezo ni afya, hujenga urafiki, hujenga undugu lakini nchi nyingi duniani zimetambulika kutokana na michezo. Leo watu wanakesha tukiwemo Wabunge humu kuangalia *Euro 2016*, ondoeni kodi ya vifaa vya michezo. Vifaa vya michezo ni ghali sana na wanaoendesha michezo

nchi hii wengi ni Wabunge. Hakuna Mbunge anayemaliza kipindi cha Bunge akaenda jimboni kwake bila kwenda na jezi, mipira na vitu vingine.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna mashindano ya UMISETA analetewa barua, mkoa sijui timu ya *netball* inakwenda wapi Mbunge, punguzeni ama ondoeni kabisa kodi ya vifaa vya michezo angalau kwa miaka miwili, mitatu tuweze kuondoka hapa tulipo twende tunapotaka kwenda. Nadhani tukifanya hivi tutakuwa tumefanya jambo la maana sana kwani tutaboresha michezo yetu kuanzia *primary school, secondary school* hadi katika vyuo vyetu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nimalizie kwa kuwashukuru sana Mheshimiwa Waziri na Mheshimiwa Naibu Waziri, dada yangu hapo Dkt. Ashatu, niendeleo kuwaomba ila nimkumbushe tu *gratuity* aachane nayo, atafute vyanzo vingine. Kwenye simu kuna hela, anzisha *TV license*, madini, fedha iko nyingi huko. Hii ya Wabunge wenyewe nilikuwa napiga hesabu haifiki hata shilingi bilioni nne, kwa nini tugombane kwa kitu kidogo hiki? Tuachie kwani hiyo fedha ndiyo inatujengea msingi mzuri. Kama nilivyomuomba mwaka 2020 ajaribu kugombea aone adha yake na kama hata hii *gratuity* huna sijui kama tutamuona hapa tena.

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi namhakikishia kabisa, hii miaka mitano namuomba amalize aende jimboni tuone kama atarudi hapa kama ataondoa hii *graduity*. Kura za maoni tu saa nne misa ya kwanza pengine hayupo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, nimuombe hii atusaidie sana ibaki tuendeleo na sisi kwenda kujenga Taifa letu. (Makofi/Kicheko)

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kuunga mkono hoja, ahsante. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Cosato Chumi atafuatiwa na Mheshimiwa Rashid Shangazi, Mheshimiwa Allan Kiula ajiandae.

MHE. COSATO D. CHUMI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru pia na mimi kwa kupata nafasi hii ya kuchangia. Pia nimpongeze Mheshimiwa Waziri na timu yake kwa maandalizi ya bajeti waliyotuletea.

Mheshimiwa Naibu Spika, nianze kwanza kwa kupongeza, nimeona katika bajeti kuna suala la kuanzisha *industrial clusters*, nashauri hapa Halmashauri zipewe kama agizo kutenga maeneo hayo, lakini pia katika hotuba nimeona kuna suala la kufanya tathmini ya viwanda vilivyobinafsishwa. Hii ni muhimu kwa sababu itatusaidia kuonyesha jinsi gani ya kwenda mbele. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini wakati tunafanya tathmini hii nimuombe Mheshimiwa Waziri pia afanye tathmini ya mashirika ambayo tunaambiwa kwamba yalikuwa ni ya Serikali lakini kwa namna za ajabu ajabu yameangukia mikononi mwa watu binafsi. Mfano wa shirika hili ni kama *PRIDE*. (Makofi)

Katika pongezi zangu pia nipongeze kwa kuwepo ushuru kwenye bidhaa za samani kwa maana ya *furniture*. Nasema hivi kwa sababu mimi natoka Mufindi (Mafinga) tuna viwanda kule vya mazao ya misitu naona itakuwa ni chachu ya kuvisaidia kusonga mbele. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pia mimi binafsi nipongeze kwa kuongeza ushuru kwenye *industrial sugar*. Suala hili litasaidia wawekezaji wa ndani kupanua viwanda vyao na hivyo wakulima wetu wa miwa hasa wale wakulima wa nje (*out growers*) watahamasika kuendelea kulima, wao watapata mapato, lakini pia na Serikali itaendelea kupata mapato.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya pongezi hizi sasa nije kwenye maoni. Nimehangaika sana na nimebahatisha nimepata ile ripoti ya timu ya Mheshimiwa Chenge (*Chenge One*) ambayo ilikuwa inaadinisha maeneo mbalimbali ya kuboresha mapato. Nashangaa sana labda ni kukosa ufahamu au uzoefu. Hao wenzetu wa *TCRA* kuanzia tarehe 16 watazima simu *fake* maana yake ni kwamba wana mitambo ya kuweza kung'amua simu *fake*. Mimi najiuliza, wanawezaje kukosa kuwa na mitambo ya *ku-track* mapato na makusanyo yatokanayo na makampuni ya simu? (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, tuwe wa kweli, makampuni ya simu sisi hatuja-*exhaust* ipasavyo mapato kutoka kwenye hayo makampuni na ndiyo maana hata Waheshimiwa Wabunge wanapolia kwenye *gratuity* na kuelekeza vyanzo vitizamwe maeneo mengine mojawapo ni kwenye makampuni ya simu.

Mheshimiwa Naibu Spika, hata *competition* iliyopo na mwenendo mzima wa haya makampuni ya simu yaani kuna *unfairness* kubwa sana. Ukiweka vocha ukilala ukiamka *balance* imeliwa. Ukinunua bando kwa mfano ni mkataba kwamba unanua bando mpaka itakapoisha ununue nyingine, lakini ikiisha unachajiwa *direct* kwenye ile pesa yako ya kuzungumza, yaani ni madude mengi sana yanafanyika kwenye makampuni.

Mheshimiwa Naibu Spika, hata hivyo, mapato yatokanayo na makampuni ya simu Mheshimiwa Waziri anapowasilisha hotuba yake ya watu wa mawasiliano alisema tuna *around simcard* milioni 40; je, kweli sisi Serikali kupitia *TCRA* wakishirikiana na *TRA* tumepata makusanyo ya kutosha kutoka kwenye makampuni ya simu?

Naomba Mheshimiwa Waziri atakapokuwa anafanya majumuisho, hebu jaribu kutueleza Serikali ina mikakati gani katika kuhakikisha kwamba tunapata mapato ipasavyo kutoka kwenye makampuni ya simu kama ambavyo mnakusudia kupata mapato kutoka kwenye maeneo mengine. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nizungumzie pia kuhusu misamaha ya kodi kwa taasisi za dini na watumishi wa umma. Mheshimiwa Dkt. Kafumu ameeleza pale kuhusu haja ya kuwapa watumishi wa umma morali.

Mheshimiwa Waziri hata hawa watumishi tunasema kwamba ikiwa mtumishi anataka kununua gari itabidi ule msamaha wake wa kodi aliokuwa anapewa kwanza alipie halafu baadaye aje a-claim. Mheshimiwa Waziri watumishi wa nchi hii hali zao ni duni sana, haka ni ka-privilege kadogo walikonako. Hebu mimi nikuombe Mheshimiwa Waziri kwenye hili tuwaache. Kama mtu anadunduliza anataka apate kausafiri tafadhali tumtie moyo kwenye suala hili la msamaha wa vyombo vya usafiri kwa watumishi. Namuomba Mheshimiwa Waziri kwa kweli tusiwawaguse, haka ni ka-privilege, ni sehemu ya kupandisha morali yao. (Makofi)

Mheshimiwa Waziri amesema jambo hili pia litagusa hata mashirika ya dini, mashirika ya dini katika nchi hii yana-supplement sehemu kubwa sana huduma mbalimbali za elimu na afya. Sasa tunasema kwamba kama watakuwa wananunua bidhaa au masuala yoyote itabidi kwanza walipe kodi halafu baadaye waje wa-claim, vitu vingine Mheshimiwa Waziri ni misaada.

Mimi kwa mfano juzi nimepata msaada wa ambulance sikuwa na bajeti hiyo ya kulipia. Sasa hawa watu vitu vingine wanaletewa kama misaada tukisema kwamba walipie halafu ndipo warejeshewe naona tutakuwa tunawavunja nguvu, ni jambo tunalopaswa tuliangalie mara mbili. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda pia kuzungumzia suala la bodaboda, tumesema usajili utoke shilingi 45,000 mpaka shilingi 95,000, hii ni sehemu mojawapo ambayo watu na vijana wamejiijiri. Kama vijana wa bodaboda wamejiijiri na wanatusaidia sisi usafiri katika maeneo mengi maana yake ni kwamba kuwaongezea gharama ni kuongeza gharama kwa mtumiaji wa ule usafiri, napenda tuwatizame watu hawa.

Mheshimiwa Naibu Spika, sambamba na hilo napenda kuongelea suala la mitumba, mitumba mbali ya kuwa ni biashara kubwa hata mimi hapa nimevaa hii suti yangu hapa ni ahsante JK wakati ule nasafiri ndiyo nilinunua hii suti, lakini nina hakika nusu ya watu humu ndani tunavaa mitumba. Sasa tunapongeza hiyo kodi kutoka 0.2 cent mpaka 0.4 cent ndugu zangu,

tunawateketeza vijana waliojiajiri katika biashara hiyo. Kweli leo hii tunafuta mitumba baada ya miaka mitatu kulingana na makubaliano katika Jumuiya ya Afrika Mashariki, je, viwanda vyetu viko tayari kweli kutuzalishia sisi nguo za kututosheleza humu au baadaye tunageuka kuwa soko la Wachina katika bidhaa zao? (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, niende moja kwa moja na haraka haraka kwenye suala la VAT kwenye sekta ya utalii. Sisi wenyewe tunakiri kwamba sekta hii imechangia mapato ya fedha za kigeni kwa asilimia 25. Nilisema wakati nachangia Wizara ya Maliasili na Utalii hata fedha tunayoweka kwa ajili ya ku-*promote* utalii wetu bado ni ndogo. Sasa kama tunakusudia sekta itupe mapato ya kutosha kama ambavyo imekuwa inatupa hayo mapato kwa asilimia 25, tuna kila sababu ya kuendelea kuilea.

Mheshimiwa Naibu Spika, sisi leo *promotion* tu tunawekeza chini ya dola milioni mbili, wenzetu wa Kenya kwa mujibu wa takwimu nilizonazo karibu milioni 80 USD, Rwanda milioni 11 USD na Uganda milioni 8 ambayo tunadhani siyo washindani wetu. Badala ya kuelea hii sekta bado tunaiongezea mzigo wa VAT, wenzetu wamefuta VAT na ndiyo maana mimi nasema pamoja na hizi *integration blocks* katika uchumi wa dunia ya leo tuwe wanjanja. Maana Mheshimiwa Waziri ametuambia kwamba hilo wamekubaliana katika Jumuiya ya Afrika Mashariki lakini wenzetu katika bajeti yao wameliondoa.

Mheshimiwa Naibu Spika, ndiyo maana kila siku nasema tuwe tunajiongeza na sisi tusikubaliane kila kitu kwa tu *spirit* ya *East Africa*, tukubaliane lakini na sisi turudi je, kwetu tumejipanga vipi kutumia hiyo fursa ipasavyo? (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nimalizie kwa kusema kwamba naomba misamaha ya kodi kwa mashirika ya dini na watumishi wa umma tafadhali Waziri atakapokuja kuhitimisha azungumzie hili, haka ndiko kadude pekee watumishi walikobaki nako kakurejesha morali yao, tuwatizame tuwaache kwa sababu mtu anaweza akalipa lakini marejesho kuyapata kwa kweli ikawa ni kazi sana.

Kwa hiyo, niombe kabisa Mheshimiwa Waziri atakapokuja ku-*wind up* hayo ni baadhi ya mambo napenda ayasisitize namna gani tutahakikisha tunapata mapato kutoka kwenye makampuni ya simu, namna gani tutaweza kuona kwamba hii VAT tunaiondoa kuvutia utalii na kuunyanyua lakini pia kwa ujumla namna gani suala la mitumba tuliache kama lilivyokuwa tsubiri kwanza tujipange hapa ndani. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, naunga mkono hoja, nashukuru sana kwa nafasi pia. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Rashid Shangazi atafuatiwa na Mheshimiwa Allan Kiula na Mheshimiwa Stanslaus Nyongo ajiandae.

MHE. RASHID A. SHANGAZI: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante kwa kuniona na mimi nichangie katika bajeti hii muhimu sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda nianze na suala la Mkaguzi na Mdhhibiti wa Serikali (CAG) kwamba pesa alizotengewa shilingi bilioni 44.7 ni pesa ambazo haziwezi zikamfanya afanye kazi yake kwa ufanisi. Tunapozungumza matatizo yaliyoko kwenye Halmashauri zetu tunayatambua na Serikali ya Awamu ya Tano imejipambanua kwamba ni Serikali ambayo imekuja kudhibiti ufisadi, sasa huyu mtu ambaye ndiye anayetambua ngazi ya mafisadi katika ngazi ya Halmashauri na kwenye taasisi tunapompa fungu dogo maana yake tusitarajie kwamba hata yale majipu yatakuja kupasuliwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini tumeona kwamba ofisi hii tangu imeanza kufanya kazi imekuwa inafanya kazi nzuri sana, kazi ambayo kila mwaka ilikuwa inatoa tija na ilikuwa inaleta mwanga hata kwenye Halmashauri zetu na walikuwa wanatujengea uwezo hata Waheshimiwa Wabunge kupitia Kamati hizi za LAAC namna ambavyo tunaweza kudhibiti mianya ya pesa za Serikali ambazo zinapotea kupitia Halmashauri zetu.

Kwa hiyo, nitoe rai kwa Waziri wa Wizara husika aliangalie suala hili kwa jicho la tahadhari sana kwamba kama tutamnyang'anya CAG uwezo maana yake ufisadi uliotamaliki katika Halmashauri zetu utaendelea zaidi kutafuna miradi mbalimbali inayoelekea katika Halmashauri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, suala la pili nizungumzie suala la *gratuity* (mafao haya ya Ubunge). Mimi niseme kwamba Mheshimiwa Waziri amewahisha shughuli, suala la mwaka 2020 analizungumza leo, niungane na wenzangu kusema kwamba anatu-beep Wabunge. Niseme Sheria Namba 4 ya mwaka 1999 inazungumzia wigo mpana wa hawa wanasiasa ambao walikuwa wamesamehewa hii kodi. Kwa nini wawe Wabunge peke yao, hili ni suala la kutufanya tuamini kwamba kweli anatu-beep. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi niseme kwa kuwa kodi hii ya mwendo kasi ambayo anajaribu kwenda nayo atukimbize kwa miaka minne ambayo haina tija kwa bajeti ya mwaka huu basi alitafakari kwa kina sana na aangalie hivi vilio vya hawa Waheshimiwa Wabunge sisi huko majimboni kila jambo ni la kwetu.

Vipaimara vinatuhusu, Maulid tunamaliza sisi, kukiwa na watoto kwenye chanjo, kwenye mwenge, kwenye kila kitu sisi ndiyo tunaohusika. Kwenye majimbo huko michezo inabembwa na Wabunge na hata ukitoka kwenye magezi yetu sasa hivi pale unakuta wauza mipira wote wamejaa kwenye magezi wanasubiri zianze *Jimbo Cup*, utashangaa mara *Mhagama Cup*, *Mwinyi Cup*, *Cosato Chumi Cup* yote haya ni matatizo ambayo yanawasibu Wabunge. Naamini hata kule Mbeya mwaka huu utasikia *Tulia Ackson Cup*. Sasa Mheshimiwa Waziri tunakuomba sana uliangalie hili kwa jicho la tahadhari. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, niende kwenye tozo ya utalii ya asilimia 18 kwenye VAT kwenye suala la usafirishaji, hili nalo ni eneo ambalo lazima tuliangalie kwa jicho la tahadhari sana. Wenzetu Kenya miundombinu yao ya utalii ni wezeshi sana, Shirika la Ndege linawa-support sana katika utalii sisi bado ndiyo kwanza tumepanga tununue ndege tatu za kuweza ku-boost eneo letu la utalii.

Ningemshauri Waziri kwamba angalau tuende taratibu, hii VAT tunayotaka kuiweka kwenye tozo ya usafirishaji ya utalii hebu kwanza twende kwa tahadhari. Sasa hivi kutokana na nchi jirani ya Kenya kutokuwa na usalama wa kutosha kutokana na mashambulizi ya magaidi wa *Al-Shabab* sisi tuna *advantage* nzuri ya kuteka hili soko. Kwa hiyo, ni vizuri tusiongeze gharama za ziada, twende hivi hivi kwanza soko letu liwe madhubuti mbele ya safari huko tunaweza tukaangalia maeneo gani tunaweza tukaboresha.

Mheshimiwa Naibu Spika, nizungumzie suala zima la reli ya Tanga – Moshi - Arusha - Musoma. Tunapozungumzia msongamano mkubwa wa mizigo na magari katika Bandari ya Dar es Salaam tiba pekee ni kuiwezesha reli ya Tanga kufanya kazi inavyotakiwa. Tunashukuru tumepata neema ya bomba la kusafirisha gesi ghafi kutoka Ziwa Albert kule Uganda mpaka Bandari ya Tanga. Sambamba na hili bomba la mafuta tungeweza kuboresha Bandari ya Tanga ili mizigo ya nchi ya Uganda pamoja na Sudan Kusini iweze kupitia Bandari ya Tanga. Tukipitisha mizigo katika bandari hii tutakuwa tumeimarisha uchumi wa Mikoa ya Kanda ya Kaskazini mpaka kule Musoma na tutakuwa tumewawezesha wananchi wote ambao wanapitiwa na hii reli ya Tanga - Arusha - Musoma. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, nizungumzie suala la afya. Afya yetu ya msingi inaanzia katika ngazi ya zahanati, lakini pia tunavyo vituo vya afya vingi sana katika nchi yetu. Pamoja na nia nzuri ya Wizara ya Afya kwamba watakuwa wanaleta sera kwamba kila Halmashauri iwe na hospitali ambayo inaweza ikawa na ngazi ya Hospitali ya Wilaya basi lazima pia waviangalie vituo vyetu vya afya. Kule Mlalo tunacho kituo kikubwa cha afya kinatoa huduma za

upasujaji, lakini kinakosa miundombinu ya wodi za wagonjwa lakini pia miundombinu wezeshi kama *ambulance* kwa ajili ya kuwasafirisha hawa wagonjwa wanaofanyiwa operesheni kama ita-*fail* katika kituo kile cha afya.

Kwa hiyo, niombe Wizara pamoja na kwamba safari hii wametenga takribani shilingi trilioni 1.9 ambayo ni sawa na asilimia 92 basi tujitahidi bajeti inayokuja mwakani angalau tufike asilimia 15 ili kufikia yale Maazimio ya Abuja ili tuweze kuhudumia wananchi wetu vile ambavyo inapaswa.

Mheshimiwa Naibu Spika, naipongeza pia Wizara kwa kukufuta kodi kwenye vifaa vya walemavu. Mwalimu Nyerere aliwahi kusema ukitaka usawa wa binadamu ndugu zetu walemavu tuwaajiri. Kwa hiyo, niipongeze Wizara kwa kuliona hili, lakini tunaomba kwamba misaada hii waisimamie ili iende kwa wale ambao wanakusudiwa. Miundombinu hii isiishie tu kwenye *wheelchair* na vitu vingine vya kawaida, lakini ifike pia kwenye zile *facilities* kwa mfano wale ambao wanauoni hafifu vifaa vyao vyote viweze kupatikana kwa urahisi. Aidha, isingekuwa tu kuwaondolea kodi lakini pia Serikali ingeenda mbali zaidi hata kuweza kuwajengea uwezo wa kupata hivi vifaa bure kabisa kwa watu wale ambao wana ulemavu mahsusi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, suala lingine ambalo nataka kulizungumzia ni suala zima la maji. Tumeona kwenye bajeti iliyopita maji yameelekezwa zaidi mjini. Tunaiomba Serikali ihakikishe kwamba pesa zilizotengwa kwa ajili ya miradi ya maji vijijini safari hii zote zinaenda.

Mheshimiwa Rais na Mheshimiwa Makamu wa Rais wakati wanapita kuomba kura walikuwa na kauli mbiu ya kumtua mama ndoo kichwani. Ninachoamini kwamba akina mama ambao wanabeba ndoo kichwani ni wale ambao wako vijijini, mijini maji mengi yanachotwa kwa mabomba tu nje hatua chache. Ili kumtua mama wa kijijini ndoo kichwani ni lazima tuhakikishe kwamba pesa zilizotengwa katika bajeti hii zinakwenda katika maeneo mahsusi na Wizara inasimamia miradi yote ili wananchi hao waweze kufaidika na huduma za jamii katika nchi yao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, suala la mwisho nimalizie kodi kwenye muamala wa simu. Hili suala nalo ni muhimu, naomba Waziri atakaposimama ku-*wind up* alitolee ufafanuzi maana wapo baadhi ya wanasiasa wanalipotosha huko nje kwa wananchi. Kwa hiyo, hapa inatakiwa lielezwe kwa ufasaha. Vilevile pia Wizara itumie nafasi hii kuwabana hawa wenye makampuni za simu kwa sababu wengi wanaofanya miamala ni wananchi wa kawaida na hata wale wanaofanya biashara hii ya uwakala pia ni wananchi wa kawaida ambao wanatumia mitaji yao wenyewe lakini gharama ambazo

mashirika haya yanachukua ni kubwa zaidi kuliko wale mawakala wanachokipata. Unakuta wakala anapata pesa ndogo sana wakati mtaji ni wake, wafanyakazi ni wake, yeye ndiyo analipa kodi lakini makampuni haya yanachukua gawio kubwa zaidi kuliko hao mawakala ambao ndiyo wanaofanya kazi kubwa zaidi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, naunga mkono hoja kwa asilimia mia moja, ahsante sana. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Allan Kiula.

MHE. ALLAN J. KIULA: Mheshimiwa Naibu Spika, na mimi nichukue nafasi hii kukushukuru kwa kunipa nafasi kuchangia japo kidogo katika hotuba ya Waziri. Nianze kwa kupongeza bajeti imetengenezwa vizuri, mahesabu tumeyaona lakini tunayo kazi ya kujaribu kutoa michango yetu panapotakiwa kurekebishwa parekebishwe.

Mheshimiwa Naibu Spika, wamesema wenzangu jambo la faraja ni kwamba pesa hizi zote tunazokusanya asilimia 40 zinaenda kwenye miradi ya maendeleo, hilo ni jambo la faraja. Kingine cha msingi zaidi, niliwahi kufanya kazi TRA, jambo kubwa ambalo sisi tunapungukiwa ni utayari au utamaduni wa kulipa kodi, lakini ukitaka kitu chochote kizuri lazima ukigharamie. Kwa hiyo, inatakiwa tufikie mahali Watanzania tuone umuhimu wa kulipa kodi ili tuweze kupata maji, barabara na huduma nyingine ambazo tunahitaji. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini jambo ambalo napenda Wabunge pia walielewe na Waziri natumaini analifahamu, katika mwelekeo wa sasa hivi kodi za ndani zinatakiwa zichukue nafasi kubwa. Tumezoea hizi *international taxes contribution* yake *percentage* inakuwa kubwa, lakini ili tuweze kuendelea lazima kodi za ndani zikusanywe kikamilifu, tuone maeneo ambayo kodi zinaweza kupatikana kwa uhakika.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivi karibuni watu walikuwa wanasema meli hazionekani bandarini, kodi imeshuka, maana yake nini? Ingekuwa kodi za ndani zimeimarika jambo hilo tusingekuwa tunalizungumza. Kwa hiyo, ni jambo muhimu ambalo inabidi tulione na tuisaidie Wizara na tuisaidie Serikali kuweza kubaini maeneo ya kupanua wigo wa kodi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini tuachane na mambo ya TRA na kadhalika nizungumzie kodi za majengo. Nimeshuhudia kulikuwa na mvutano wa jambo hili lakini nasema kama sisi ni Watanzania kabisa tusirudi nyuma, kodi za majengo zikusanywe na TRA. TRA wanazo *resources* za kutosha kwa maana

wanao wafanyakazi wa kutosha, wanazo *database*, wanayo mifumo ambayo inaweza ika-*support* ukusanyaji wa kodi lakini pia itakusanywa kodi stahiki kwa maana kwamba kile ambacho kinatakiwa kukusanywa kitakusanywa. Wakati mwingine sisi huwa hatuambiani ukweli kwa sababu Halmashauri zetu zilishindwa hata kufanya *valuation* ya majengo ili kupanua wigo wa kodi. Sasa lazima tukitaka kodi ya majengo ipatikane tukubaliane *valuation* ifanyike, *identification* ya *property* ifanyike *properly* na tutapata pesa nyingi sana mpaka wenyewe mtashangaa. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, tukija kwenye vyanzo vingine vya mapato wamezungumza wenzangu suala la utalii. Nafikiri Mheshimiwa Waziri amelisikia, VAT kwenye utalii hiki kitakuwa ni kizungumkuti kwa sababu tunataka watalii waje, tunataka tuweke *incentives* mbalimbali na tunataka tuchukue *opportunity* ya usalama wa nchi yetu hii ili watalii waongezeke. Kwa hiyo, jambo hili inabidi liangaliwe kwa ukaribu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pia Tanzania ina wakulima wengi wanalima alizeti na pamba, suala la kutoza ushuru wa forodha wa asilimia kumi badala ya zero kwenye mafuta ghafi ya kula na lenyewe tuliunge mkono, libakie kama lilivyo ili tuweze kuwasaidia wakulima wetu waweze kupata masoko, viwanda vyetu vya ndani viweze na vyenyewe kusonga mbele. Kwa sababu ukiangalia sasa hivi mafuta ya alizeti hayana *cholesterol*, lakini hayauziki kwa sababu bei yake ni kubwa. Kwa kufanya hivyo, nafikiri tutapiga hatua. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lipo jambo naomba tutafakari pamoja hapa na Mheshimiwa Waziri. Jambo lenyewe la kutafakari ni kwamba karibu kila Mtanzania ana simu, ukichukua *population* ya Watanzania, Mheshimiwa Zungu amezungumza hapa, lakini kodi za kwenye simu hazionekani. Ukienda hapa jirani Kenya (*Safari Com*) kila siku ya mlipa kodi *Safari Com* wapo, mchango wao ni mkubwa, kiwango kinachotolewa kinaonekana, Tanzania kuna tatizo gani? Hizi kampuni za simu zinakwepa vipi kulipa au zinaficha vipi mahesabu yao? Mimi naamini *TRA* wako wataalam lakini naamini utaalam huo unatolewa sisi hatuuchukui, ingekuwa tunachukua utaalamu huo tungekuwa tumeshapiga hatua kubwa mpaka ikiwepo kuishauri *TCRA* ku-*track* zile simu na kujua gharama iliyotumia, hilo ni jambo muhimu sana. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, pia hata humu Tanzania tunaambiwa kwamba kuna watu wana pesa za kutosha (mabilionea) lakini mbona mchango wao hauonekani, mahesabu yao wanatengenezaje? Jambo hilo na lenyewe linatakiwa liangaliwe kwa karibu ili kuwe na *equal share* katika ulipaji wa kodi.

Mheshimiwa Naibu Spika, ukurasa 84 na 85 nimpongeze Waziri kwa kufuta baadhi ya kodi kwenye bodi, ni jambo muhimu, tulilitegemea na tunategemea twende zaidi. Suala la *industrial sugar* (asilimia 10), maana yake sukari hiyo ikiingia inaingia kwenye soko la walaji. Suala hilo pamoja na kwamba sasa tunabadilisha mwelekeo tuangalie usimamizi wake. Iagizwe sukari ambayo itaweza kwenda huko kwenye viwanda lakini huku kwingine tulinde viwanda vyetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine ni suala la misamaha ya kodi. Nashauri lisimamiwe kwa ukaribu kwa sababu tunaaamini kabisa iko misamaha yenye tija ambayo inabidi iendelee kutolewa. Hata hivyo, sheria zetu na TIC ziwe *aligned*, nafikiri mgogoro unakuja hapa kwenye TIC, utafika pale unaambiwa kuna *strategic investor* sijui kuna nani, maelezo chungu mzima, hayo maelezo yanakinzana na sheria nzima ya ukusanyaji wa kodi. Jambo hili liangaliwe na liwekwe wazi ili isionekane kwamba kuna mtu anaweka sheria zake anazofikiria yeye mwenyewe.

Mheshimiwa Naibu Spika, ukurasa wa 99 kuna suala limezungumziwa kuhusu kudhibiti misamaha ya kodi, kwamba watu walipe baadaye wadai *refund* lakini tumeshuhudia watu wanakaa kwenye *queue* kusubiri hiyo *refund*, pesa haziendi kwa lugha rahisi. Hiyo na yenyewe ina *create image* mbaya, lakini pia inafunga mitaji ya watu. Kwa sababu mtu anapolipa kodi anategemea *refund* ili aendelee kufanya biashara yake na mtaji wake. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini lipo jambo lingine ambalo pia inabidi tuliangalie kwa pamoja nalo ni usajili wa bodaboda kuongezewa muda. Ni sawa umeongezewa muda lakini zamani kulikuwa na biashara ya *taxi* na ilikuwa ni *formal business*. Biashara ya *taxi* imekufa, waliochukua nafasi hiyo ni bodaboda, lazima sasa tujue *contribution* ya bodaboda katika kufidia pengo ambalo *taxi* imeliacha maana tulikuwa tunakusanya pesa kule. Kwa hiyo, ni jambo ambalo na lenyewe inabidi tutafakari kwa pamoja. Tunatambua kwamba bodaboda tume-*create* ajira ya kutosha, ni kitu kizuri lakini tuangalie basi mchango wake ukoje. Maana haya mambo tunayozungumza ya maji, umeme wote tutakuja kufaidi kwa pamoja. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, tumesema tutakopa mikopo ya nje, kuna mikopo ya kibiashara na yenyewe tuiangalie. Kwenye michango Wabunge walisema kwamba tuangalie hii *Private Partnership*, wawekezaji wanaweza kuja kugharamia baadhi ya miradi ili tuondokane na suala la kukopa kwa wingi mikopo kutoka nje kwa sababu madhara ya mikopo tumeyaona na deni la Taifa linazidi kuwa kubwa. Kwa hiyo, tukisimamia vizuri suala hili tutapiga hatua.

Mheshimiwa Naibu Spika, yapo mapendekezo yalitolewa na ni rahisi tu ambayo yangeweza kutusaidia. Tuna wafugaji wetu wa kuku waliomba VAT iondolewe kwenye mashudu ya kutengenezea chakula, lakini naona suala hilo haliangaliwi kabisa lakini nyumbani tumeacha kuku kule wanafugwa. Tulisema suala la kuleta mapinduzi ya uvuvi, tukasema baadhi ya vifaa viondolewe kodi, mfano mafuta yanayotumika kuendeshea boti za uvuvi. Kwenye migodi wanasamehewa kodi kwa nini kwenye uvuvi wasiweze kusamehewa kodi kwenye vifaa vya kuvua samaki kielektroniki? Hayo ni baadhi ya maeneo kama tukiyaangalia kwa uzuri tunaweza tukapiga hatua kubwa. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini mwisho kabisa naamini kabisa kwamba sheria za kodi ni nzuri tu, lakini hazijasimamiwa vya kutosha. Ninaposema hazijasimamiwa vya kutosha nadiriki kusema kwamba mambo ya kisiasa ndiyo yanafanya zisisimamiwe kwa sababu TRA uwezo wa kukusanya kodi na kusimamia wanao, tatizo tukishaanza kuingiza mambo ya siasa wanashindwa kukusanya na kufikia malengo. Ndiyo maana ukifanya *trend analysis* miaka mitatu, minne iliyopita kuna miaka tumeshindwa kufikia malengo. Kwa nini tumeshindwa kufikia hayo malengo? Ukiwauliza watu wa TRA watakupa sababu na Waziri mhusika akienda kuongea nao watampa sababu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, ninachotaka kusesitiza ni nini hapa? Najua TRA wamejipanga vizuri lakini sasa nao wasaidiwe na kusaidiwa kwao ni rahisi zaidi kama sisi tutasimamia sheria. Kama sisi tunavunja sheria nao watahinda kufikia malengo na baadaye tutawalaumu.

Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru sana kwa kunipa nafasi hii, nafikiri mchango huo utamsaidia Waziri, naunga mkono hoja. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Nyongo naona muda umebaki pungufu ya dakika kumi, nadhani utaanza kesho.

Waheshimiwa Wabunge, tumefika mwisho wa uchangiaji wa hotuba ya bajeti leo, lakini kwa dakika chache zijazo nifafanue kidogo jambo moja. Michango mingi ya leo lakini kama tulivyoanza wiki iliyopita, tunayo Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Ibara ya 66 inaweka wazi aina za Wabunge watakaokuwepo humu ndani siyo wa aina moja. Niwasomee Ibara ya 66(1) inasema hivi:-

“Bila kuathiri masharti mengineyo ya ibara hii, kutakuwa na aina zifuatazo za Wabunge, yaani-

(a) Wabunge waliochaguliwa kuwakilisha majimbo ya uchaguzi;

(b) Wabunge wanawake wa idadi isiyopungua asilimia thelathini ya wabunge wote waliotajwa katika aya za (a), (c), (e) na (f) wenye sifa zilizotajwa katika Ibara ya 67 watakoachaguliwa na vyama vya siasa kwa mujibu wa ibara ya 78, na kwa kuzingatia masharti ya uwiano wa kura;

(c) Wabunge watano waliochaguliwa na Baraza la Wawakilishi kutoka miongoni mwa wajumbe wake na angalau Wabunge wawili kati yao wakiwa wanawake;

(d) Mwanasheria Mkuu;

(e) Wabunge wasiozidi kumi walioteuliwa na Rais kutoka miongoni mwa watu wenye sifa zilizotajwa; na

(f) Spika, iwapo hatakuwa amechaguliwa kutoka miongoni mwa Wabunge." (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge, kwa nini nimesoma ibara hii, nashauri michango yetu isitengeneze mazingira ambayo kundi mojawapo kati ya haya makundi yaliyotajwa litajiona lenyewe haliko mahali hapa sawasawa. Kwa sababu kwa muda kumekuwa pia na malalamiko ya Wabunge wa Viti Maalum kwa muda wakionesha namna ambavyo hawaridhishwi kwa sababu wanakuwa wanaonekana kwa namna fulani. Mtu akishaapa humu ndani kiapo cha Wabunge wote kinafanana. Kwa hiyo, tusiweke mazingira ya Wabunge wengine kujiona wanyonge kuliko wengine kwa sababu Katiba imetambua makundi yote ya Wabunge. (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge, baada ya kusema hayo tutaendelea kesho na majina ya watakoanza kesho nadhani tutayapata hiyo kesho kwa sababu kwa sasa hayapo tayari.

Baada ya kutoa ufafanuzi huo, naahirisha shughuli za Bunge mpaka kesho saa tatu kamili asubuhi.

*(Saa 12.00 jioni Bunge lilihirishwa hadi siku ya Jumanne,
Tarehe 14 Juni, 2016, Saa Tatu Asubuhi)*